

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ

Яніна Басиста

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ПОЛІТИКИ

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

Яніна Басиста

Спеціалістка із циркулярної економіки і управління відходами, ГО «Екосмарт»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ

Рецензентка:

Олександра Авраменко

Голова євроінтеграційного комітету, Український Клуб Аграрного Бізнесу

Висловлюємо велику подяку за коментарі:

Любов Акуленко

Виконавча директорка УЦЄП,
кандидатка наук з державного управління

Марія Белкіна

Керівниця відділу сільського господарства ГО «Екодія»

Олександра Булана

Аналітикиня УЦЄП,
кандидатка економічних наук

Дмитро Науменко

Старший аналітик УЦЄП

Редакторка:

Надія Тисячна

Комунікаційна менеджерка, УЦЄП

Графічний дизайн:

Олександр Іванов

SMM менеджер, УЦЄП

Це дослідження підготовлено Українським центром європейської політики за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні (Київ). Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають точку зору Фонду Конрада Аденауера. За всі інші помилки, що містяться в цьому дослідженні, відповідальність несуть виключно автори. Крім того, це дослідження не відображає позицію їхніх установ.

Усі частини цієї публікації захищені авторським правом.

Зміст

РЕЗЮМЕ	4
ВСТУП	8
ЧАСТИНА 1. ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ, СТРАТЕГІЙ І ЦІЛЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПРОДОВОЛЬСТВА	10
1.1 Кліматичні амбіції Європейського зеленого курсу	11
1.2 Стратегія «Від ферми до виделки» для справедливої, здорової і дружньої до довкілля продовольчої системи	13
1.3 Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року - Повертаємо природу в наше життя	22
1.4 Мобілізація промисловості для чистої і циркулярної економіки	35
1.5 Амбіція щодо нульового забруднення для чистого довкілля	37
1.6 Спільна аграрна політика ЄС	38
1.7 Нове бачення ЄС для агропродовольчого сектору	41
ЧАСТИНА 2. ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	44
2.1 Регуляторна та політична відповідність	44
2.2 Фінансовий та економічний вплив	46
2.3 Торгівля та доступ до єдиного ринку	48
2.4 Сталий розвиток та вплив на довкілля	50
2.5 Погляди зацікавлених сторін	55
2.6. Порівняльний аналіз: досвід інших	58
2.7 Короткострокові та довгострокові наслідки	60
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ	63
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	66
ДОДАТКИ	74

Резюме

Дослідження аналізує вимоги Європейського зеленого курсу (ЄЗК) до агропродовольчого сектору, а також виклики та можливості, що постають перед сільськогосподарським сектором України у зв'язку із запровадженням таких вимог в умовах російської війни, інтеграції до Європейського Союзу (ЄС) та планування повоєнної реконструкції.

Перша частина цього дослідження розглядає основні стратегії, цілі і нормативно-правові акти ЄЗК, які мають безпосередній або непрямий вплив на сільське господарство. Для формування цілісного уявлення про сучасну політику ЄС в агропродовольчому секторі здійснюється огляд ключового інструменту для досягнення цілей ЄЗК - спільної аграрної політики ЄС (САП) 2023 - 2027 років, а також нового бачення ЄС для агропродовольчого сектору, який був представлений у лютому цього року.

- ♦ **Кліматичні амбіції ЄЗК:** прагнення ЄС досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, де сільське господарство відіграє важливу роль у скороченні викидів парникових газів та поглинанні вуглецю. Обговорюється Європейський кліматичний закон та роль сектору землекористування, зміни землекористування та лісового господарства (ЗЗЛГ) у досягненні цих цілей. Також згадується стратегія скорочення викидів метану, де сільське господарство є найбільшим джерелом.

- ♦ **Стратегія «Від ферми до виделки»:** центральна стратегія ЄЗК для агропродовольчого сектору, спрямована на створення справедливої, здорової та екологічно чистої продовольчої системи. Вона встановлює вимірювані цілі до 2030 року, такі як:
 - ♦ скорочення використання і ризику хімічних пестицидів на 50%
 - ♦ зменшення втрат поживних речовин щонайменше на 50%, що призведе до скорочення використання добрив на 20%
 - ♦ скорочення продажів антимікробних препаратів у сільському господарстві на 50%
 - ♦ 25% сільськогосподарських угідь під органічне фермерство
 - ♦ зменшення харчових відходів вдвічі.
- ♦ **Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року:** метою є відновлення біорізноманіття Європи до 2030 року. Вона встановлює цілі щодо захисту сухопутних та морських територій, суворого захисту пралісів, відновлення деградованих екосистем, повернення запилювачів та зменшення забруднення. Шість з шістнадцяти цілей цієї стратегії мають прямий вплив на сільськогосподарський сектор.

Дослідження консолідує наявні у 2024 році наукові оцінки досягнення ЄС цілей за стратегіями «Від ферми до виделки» і щодо біорізноманіття, які також називають стратегіями – «двійнятами».

- ◆ **Мобілізація промисловості для чистої та циркулярної економіки:** «Новий план дій з циркулярної економіки» просуває процеси, частина з яких збігається з цілями стратегії «Від ферми до виделки», зокрема щодо зменшення харчових відходів та повторного використання води в сільському господарстві.
- ◆ **Амбіція щодо нульового забруднення:** спрямована на зниження забруднення повітря, води та ґрунту до рівнів, безпечних для здоров'я та екосистем. Для агросектору це пов'язано із запобіганням забрудненню пестицидами, добривами та оновленням директиви про промислові викиди, включно із викидами від тваринництва.
- ◆ **Спільна аграрна політика ЄС (САП):** ключовий інструмент для досягнення цілей ЄЗК в сільському господарстві. САП 2023–2027 рр. має вищі за попередню програму екологічні амбіції, посилені умови для отримання виплат (наприклад, відведення частини орних земель під біорізноманіття) та екосхеми для стимулювання дружніх до клімату практик. Всі фермери мають дотримуватися статутних (базових) вимог до управління (одинадцять SMR) для захисту довкілля і здоров'я людей, тварин і рослин, а у разі отримання виплат – належних сільськогосподарських та екологічних умов (дев'ять GAEC), які покликані пом'якшити зміну клімату та зберегти біорізноманіття.

- ◆ **Нове бачення ЄС для агропродовольчого сектору** (лютий 2025 року) представлено у відповідь на труднощі реалізації стратегії «Від ферми до виделки» та скарги фермерів щодо невідповідності наявних стимулів ринковим умовам, які склалися зокрема в результаті російської війни проти України. Нова стратегія окреслює пріоритети, такі як привабливість сектору для молоді, конкурентоспроможність, стійкість, продовольча безпека, узгодження стандартів виробництва для імпорту та підтримка фермерів у впровадженні дружніх до природи практик.

Друга частина дослідження аналізує процес адаптації України до вимог ЄЗК крізь призму законодавчої зрілості, нерівних ринкових умов включно із доступом до фінансових ресурсів для великих і малих фермерів, російської війни, зміни клімату і майбутнього потенціалу.

- ◆ **Регуляторна та політична відповідність:** Україна зобов'язалася гармонізувати національне законодавство з нормами ЄС ще у 2014 році. Це включає наближення до вимог САП, ухвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року та визнання цілей ЄЗК, зокрема у Плані України для отримання макрофінансової підтримки ЄС. Однак Україна все ще на ранній стадії підготовки до повного узгодження. Головним викликом є забезпечення дотримання нових стандартів у великому та різноманітному аграрному секторі країни.
- ◆ **Фінансовий та економічний вплив: перехід до сталих практик** вимагає значних інвестицій від фермерів, що може збільшити виробничі витрати. ЄС надає фінансову підтримку через гранти, пільгові кредити та програми нарощування спроможності. У довгостроковій перспективі інвестиції в сталий розвиток можуть підвищити ефективність та відкрити нові ринкові можливості.

- ◆ **Торгівля та доступ до ринку:** ЄС є найбільшим торговельним партнером України в агропродовольчій сфері. Узгодження зі стандартами ЄЗК забезпечить стабільний доступ до ринків ЄС та посилить конкурентоспроможність українського агропродовольчого сектору у світі. Однак відкрита торгівля створює конкуренцію для фермерів ЄС, що призводить до напруженості та захисних заходів з боку ЄС. Повна імплементація ЄЗК Україною може вирівняти «ігрове поле». Впровадження стандартів ЄЗК може відкрити Україні доступ до нішевих ринків органічної та сталої продукції.
- ◆ **Сталий розвиток та вплив на довкілля:** сільське господарство є значним джерелом викидів парникових газів в Україні. Гармонізація з кліматичними цілями ЄС вимагає скорочення цих викидів через ефективніше використання добрив, управління гноєм та збільшення поглинання вуглецю ґрунтами. Важливим є збереження біорізноманіття на сільськогосподарських землях, що становлять близько 70% території України (42 млн га). Фермери поступово впроваджують агроекологічні методи та точне землеробство. Війна завдала значної шкоди довкіллю, і розмінування та відновлення забруднених земель є наразі державним пріоритетом.
- ◆ **Погляди зацікавлених сторін:** українські політики підтримують ЄЗК як частину євроінтеграції, але усвідомлюють виклики впровадження. Фермери та агробізнес мають змішані почуття: визнають важливість сталого розвитку, але занепокоєні витратами, бюрократією та ризиками корупції. Обізнаність і дотримання вимог ЄЗК агрокомпаніями України напряму залежить від експорту їхньої продукції до ЄС, ринок якого вимагає дотримання відповідних стандартів щодо процесів і товарів. Споживачі та громадянське суспільство все більше цікавляться якістю харчових продуктів та екологічними проблемами.
- ◆ **Порівняльний аналіз:** досвід країн-членів ЄС (Нідерланди, Франція, Австрія, Польща) та країн-кандидатів (Західні Балкани, Туреччина) пропонує цінні уроки щодо важливості балансу між амбіціями та реалізмом, поетапного впровадження за чіткими пріоритетами, фінансової підтримки, розвитку дорадчих служб та постійного діалогу із зацікавленими сторонами.
- ◆ **Короткострокові та довгострокові наслідки:** у короткостроковій перспективі основними викликами є російська війна, що триває, її наслідки (заміновані землі, зруйнована інфраструктура, нестача робочої сили), фінансова криза, бюрократичне навантаження та можливе зростання витрат для фермерів. У довгостроковій перспективі ЄЗК обіцяє створення стійкого, високопродуктивного сільського господарства, покращення стійкості до зміни клімату, стабільні експортні ринки, позитивний вплив на здоров'я населення та довкілля, а також розвиток сільських територій.

Впровадження ЄЗК є складним, але доленосним процесом для України. Узгодження з політикою та стандартами сталого розвитку ЄС відкриває шлях до модернізації сільського господарства, захисту природних ресурсів та посилення позицій на ринках. Дослідження пропонує короткостроковий план дій для євроінтеграції агросектору, що враховує фундаментальні вимоги ЄС та унікальний контекст України, зокрема законодавчих механізмів втілення на практиці принципів «забруднювач платить», розширеної відповідальності виробника, повторного використання ресурсів та відновлення природи. Наголошується на важливості якісного економічного моделювання, забезпечення функціонування системи сільськогосподарських даних, постійного діалогу із зацікавленими сторонами та посилення відповідальності за недотримання вимог.

Це дослідження підкреслює, що шлях України до агропродовольчого сектору, що відповідає вимогам Зеленого курсу, може гарантувати, що вона не лише продовжуватиме годувати світ, але й робитиме це у справедливий спосіб, що захищає довкілля та забезпечує майбутнє для наступних поколінь.

Вступ

Україна нині стоїть перед двома доленосними викликами – здобуттям перемоги у геноцидній війні, що розв'язала Росія, та інтеграцією до Європейського Союзу, що вимагає гармонізації національної політики з нормами ЄС, зокрема у сфері довкілля та клімату. У цьому контексті Європейський зелений курс (ЄЗК) – стратегія ЄС, спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, – набуває особливої актуальності як один з головних дороговказів на карті повоєнного відновлення країни. Ба більше уряд України розглядає ЄЗК як опору для реалізації спільних з ЄС проектів відбудови вже зараз. Це відображено у Плані реформ України 2024 – 2027 рр. (the Ukraine Plan), що дозволяє залучати макрофінансову допомогу і інвестиції під виконання вимог ЄС, зокрема в агросекторі.

Відповідно питання запровадження принципів ЄЗК в аграрному секторі України є надзвичайно актуальним як у контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань, так і для відбудови економіки і сільських територій на засадах сталого розвитку. Агропродовольчий сектор посідає центральне місце у реалізації цілей ЄЗК і виконанні вимог членства в ЄС. По-перше, спільна аграрна політика (САП) залишається найбільш ресурсоемною сферою ЄС (близько 40% бюджету Союзу спрямовано на підтримку сільського господарства країн-членів), що підкреслює значення галузі та масштаб нормативних вимог, які має імплементувати Україна. По-друге, без екологічної трансформації агросектору неможливо досягти амбітних кліматичних цілей ЄЗК. Сільське господарство суттєво впливає на клімат і довкілля (викиди парникових газів, забруднення води та ґрунтів), тому ЄЗК висуває нові вимоги до сталості виробництва. Зокрема, стратегія

«Від ферми до виделки» передбачає, що до 2030 року 25% сільськогосподарських угідь ЄС мають перейти на методи органічного господарства. Для України це означає необхідність модернізації агротехнологій та впровадження «зелених» стандартів виробництва.

Отже, агропродовольчий сектор України є критично важливим для успішної реалізації ЄЗК та виконання євроінтеграційних умов. Саме тому фокус даного дослідження зосереджений на цій галузі – через її визначальну роль у досягненні кліматичних і економічних цілей країни і злагодженій інтеграції в ЄС.

Тема впровадження ЄЗК в українському агросекторі має багатовимірну актуальність – політичну, економічну, екологічну та соціальну. В політичному аспекті, адаптація сільського господарства до норм ЄС є частиною стратегічних зобов'язань України на шляху до членства і потребує продуманої державної політики та інституційних реформ. Економічно аграрна галузь традиційно є однією з провідних в національній економіці: навіть під час повномасштабної війни агропродовольчий сектор забезпечує більше половини валютних надходжень від експорту товарів. Відтак успішне «озеленення» цього сектору відкриває можливості для зміцнення позицій України на ринках європейської економічної зони, отримання доступу до фінансової підтримки ЄС та підвищення конкурентоспроможності. Недотримання екологічних вимог, навпаки, може стати бар'єром для експорту й розвитку галузі. В екологічному аспекті, трансформація агровиробництва на засадах сталого розвитку необхідна для розв'язання критичних для України проблем деградації ґрунтів, забруднення довкілля та зміни клімату.

Перехід на кліматично дружні сільськогосподарські практики сприятиме скороченню викидів, збереженню природних ресурсів і біорізноманіття. Нарешті, соціальний вимір впровадження ЄЗК в агросекторі пов'язаний із збереженням наявних та створенням нових робочих місць, надання сектору привабливості для молоді і сімей, що відновлює історичну ідентичність українського народу через міць родинного господарства і досвід поколінь. Отже, обрана тема дослідження має вагомое значення для формування аграрної політики, забезпечення економічної стійкості агросектору, охорони довкілля і сталого розвитку сільських територій України.

Мета та завдання дослідження

Метою даного дослідження є комплексний аналіз викликів і можливостей запровадження Європейського зеленого курсу в агропродовольчому секторі України у контексті наближення до вимог ЄС.

Для досягнення цієї мети визначено такі основні завдання:

- ♦ проаналізувати ключові напрями та цілі Європейського зеленого курсу, що стосуються сільського господарства, та вимоги ЄС до сталого агровиробництва;
- ♦ виконати загальний огляд поточного стану українського аграрного сектору і ступінь його відповідності принципам та показникам ЄЗК, враховуючи вплив війни;

- ♦ виявити основні виклики впровадження положень ЄЗК у аграрному секторі України (нормативно-правові, фінансово-економічні, технологічні, соціальні);
- ♦ оцінити потенційні можливості та вигоди для українського агросектору від реалізації цілей ЄЗК;
- ♦ розробити план першочергових дій для гармонізації українського законодавства із ЄЗК і посилення позицій України в євроінтеграційних перемовинах.

Результати дослідження можуть мати цінність для всіх залучених до переговорного процесу сторін, зокрема з агропродовольчого сектору, а також зацікавлених осіб, які вболівають за приєднання України до ЄС як повноправного гідного партнера до 2030 року.

Частина 1

Огляд ключових напрямів, стратегій і цілей Європейського зеленого курсу у сфері сільського господарства і продовольства

Європейський зелений курс - це стратегія Європейського Союзу для перетворення Європи у перший кліматично-нейтральний і вільний від токсинів континент до 2050 року справедливим і сталим способом, не залишаючи нікого позаду. З оприлюдненням у грудні 2019 року цієї амбітної стратегії Європейська Комісія оголосила дорожню карту у вигляді десяти ключових ініціатив із проміжними цілями до 2030 року і планом реформ до 2024 року. Втілення низки дій ЄЗК вплинуло і продовжує впливати на сільськогосподарський та продовольчий сектори ЄС із значними змінами у спільній аграрній політиці ЄС (САП).

У рамках ЄЗК центральною для агропродовольчого сектору є стратегія «Від ферми до виделки», опублікована 20 травня 2020 року. Однак декілька інших компонентів Зеленого курсу також значно впливають на європейський сільськогосподарський та харчовий сектори, включно із імпортом до ЄС продукції третіх країн. Це зокрема стосується плану кліматичних амбіцій, стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року, нового плану дій з циркулярної економіки, а також плану дій щодо нульового забруднення води, повітря та ґрунту.

Водночас з огляду на комплексність агропродовольчого сектору, як будь-якого реального сектору економіки, і міжсекторальний підхід ЄЗК, актуальними для сільськогосподарського сектору і харчової промисловості також є такі напрями ЄЗК, як енергоефективне обладнання, транспорт та сталі джерела енергії.

У рамках цього аналітичного звіту здійснено огляд п'яти напрямів ЄЗК із найбільшим впливом на агропродовольчий сектор ЄС, а саме:

- ◆ кліматичні амбіції ЄС до 2030 та 2050 років;
- ◆ озеленення спільної аграрної / сільськогосподарської політики ЄС шляхом реалізації стратегії «Від ферми до виделки»;
- ◆ збереження та відновлення екосистеми та біорізноманіття;
- ◆ мобілізація промисловості для чистої та циркулярної економіки;
- ◆ стратегія щодо нульового забруднення і детоксикації довкілля.

Додатково в цій частині розглядається оновлена САП та її зв'язок із ЄЗК, а також нове бачення ЄС для агропродовольчого сектору, оприлюднене у лютому 2025 року.

1.1 Кліматичні амбіції Європейського зеленого курсу

Європейський Союз прагне стати кліматично нейтральним до 2050 року – мета, яка була схвалена як Європейським Парламентом у своїй резолуції від 14 березня 2019 року про зміну клімату, так і Європейською Радою у своїх висновках від 12 грудня 2019 року. Зелений курс визначає кліматичну нейтральність до 2050 року як мету першорядної важливості через першу ключову дію, спрямовану на «підвищення кліматичних амбіцій ЄС на 2030 і 2050 роки». Ключові ініціативи щодо кліматичних дій в рамках Зеленого курсу включають Європейський кліматичний закон¹, що закріплює мету кліматичної нейтральності до 2050 року в законодавстві ЄС, та Європейський кліматичний пакт, який має на меті «залучити громадян та всі частини суспільства до кліматичних дій».

Згідно із щорічною інвентаризацією парникових газів Європейського Союзу 1990-2022 років Європейського агентства з довкілля сільськогосподарський сектор відповідальний за 11% викидів парникових газів ЄС (366 млн тонн еквіваленту CO₂ за 2022 рік) і за цим показником займає друге після енергетики місце. Тому цей сектор займає одне з центральних місць в ЄЗК, а дотичні цілі і завдання щодо пом'якшення і адаптації до зміни клімату визначаються як в цільовій стратегії «Від ферми до виделки», так і крос-секторальних політиках, опис яких подано нижче.

“ Європейський кліматичний закон

«Поглиначі вуглецю відіграють важливу роль у переході до кліматичної нейтральності в ЄС, і, зокрема, сільське, лісове господарство та землекористування роблять важливий внесок у цьому контексті. Як було оголошено в повідомленні від 20 травня 2020 року під назвою Стратегія «Від ферми до виделки» для справедливої, здорової та екологічно чистої продовольчої системи, Комісія просуватиме нову зелену бізнес-модель для винагороди керівників землею за скорочення викидів парникових газів та поглинання вуглецю в рамках майбутньої ініціативи з вуглецевого землеробства. Крім того, у своєму повідомленні від 11 березня 2020 року під назвою «Новий план дій з циркулярної економіки для більш чистої та конкурентоспроможної Європи» Комісія взяла на себе зобов'язання розробити нормативну базу для сертифікації викидів вуглецю на основі надійного та прозорого обліку вуглецю для моніторингу та перевірки достовірності викидів вуглецю, забезпечуючи при цьому відсутність негативного впливу на довкілля, зокрема біорізноманіття, на здоров'я населення, а також на соціальні та економічні цілі».

1) Регламент (ЄС) 2021/1119 Європейського Парламенту та Ради від 30 червня 2021 року про визначення засад для досягнення кліматичної нейтральності та про внесення змін до Регламентів (ЄС) №401/2009 та (ЄС) 2018/1999 («Європейський кліматичний закон»)

Рисунок 1. П'ять напрямів ЄЗК із найбільшим впливом на агропродовольчий сектор

Європейський кліматичний закон наголошує на ролі сільського господарства у скороченні викидів парникових газів і додає необхідність скорочення викидів на суші, як це визначено Регламентом про ЗЗЗЛГ² 2018 року. Останній законодавчо закріплює політику ЄС щодо включення викидів та абсорбції парникових газів від землекористування, зміни землекористування та лісового господарства до кліматичної та енергетичної рамкової програми до 2030 року. Це законодавчий інструмент для досягнення мети, згідно з якою всі сектори мають сприяти досягненню цілі ЄС щодо скорочення викидів до 2030 року, включно із сектором землекористування. Регламент про ЗЗЗЛГ містить положення про те, що фермери мають розвивати кліматично-розумні методи ведення сільського господарства та підтримувати агролісництво.

Для скорочення викидів до 2030 року за Європейським кліматичним законом 14 липня 2021 року ЄК [запропонувала зміни](#) в Регламент ЗЗЗЛГ, частина з яких була [ухвалена](#) 19 квітня 2023 року.

[Оновлений регламент](#) складається з двох періодів:

- ♦ **період 1:** 2021 - 2025 роки, коли продовжують застосовуватися заходи, встановлені першим Регламентом ЗЗЗЛГ від 30 травня 2018 року. Перегляд Регламенту не впливає на чинне правило «відсутності дебету», згідно з яким кожна держава-член має забезпечити, щоб обліковані викиди від землекористування були повністю компенсовані еквівалентним поглинанням з атмосфери CO₂ за рахунок заходів у цьому секторі. Отже, якщо країна-член переводить ліс в інше землекористування, вона має компенсувати викиди, що утворилися в результаті цього, шляхом посадки нового лісу або поліпшення сталого управління існуючими лісами, орними землями, пасовищами та/ або водно-болотними угіддями. Перегляд також включає механізми, що стосуються впливу природних катаклізмів та адаптації до них;

2) [Регламент \(ЄС\) 2018/841](#) Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про включення викидів та абсорбції парникових газів від землекористування, зміни землекористування та лісового господарства до кліматичних та енергетичних рамок до 2030 року та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 525/2013 та Рішення № 529/2013/ЄС (Текст має відношення до ЄЕЗ)

- ♦ **період 2:** 2026 - 2030 роки - цей період розширює територіальну сферу дії регламенту на всі землі, що перебувають в управлінні, і запроваджує цільовий показник чистої абсорбції для всього ЄС на 2030 рік, що має на меті збільшити чисту абсорбцію в ЄС приблизно на 15% і змінити тенденцію до її зменшення. Правила дотримання спрощуються, переходячи від облікових контрольних показників до звітних даних про викиди та поглинання, використовуючи точні дані, отримані за допомогою передових технологій моніторингу. Це включає використання географічних даних та дистанційного зондування.

Переглянутий регламент ЗЗЗЛГ встановлює мету вилучення 310 млн т CO_{2e} з атмосфери у 2030 році, але довгостроковий поглинач вуглецю в лісах ЄС віддаляється від цієї мети. За даними Об'єднаного дослідницького центру ЄС очікується, що природні катаклізми зростатимуть зі зміною клімату, що призведе до збільшення навантаження на території, призначені для поглинання вуглецю.

Метан є другим за важливістю парниковим газом, що спричиняє зміну клімату, з більшим потенціалом глобального потепління, ніж вуглекислий газ. При цьому найбільшим джерелом викидів метану в ЄС є сільське господарство, на яке припадає [понад половини](#) всіх викидів, за ним ідуть енергетика та сектор відходів.

У сільському господарстві майже всі викиди метану [припадають](#) на тваринництво: 80,7% від загального обсягу виникає внаслідок кишкової ферментації і 17,4% - керування гноєм³. 14 жовтня 2020 року Європейська Комісія представила [стратегію скорочення викидів метану](#)⁴.

3) [Решта викидів](#) від землекористування і неналежного поводження з відходами: 1,2% - вирощування рису і 0,7% - спалювання польових відходів.

4) Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів про стратегію ЄС щодо скорочення викидів метану ([COM\(2020\) 663 final](#), 14.10.2020).

Ця стратегія містить кількісну ціль - зменшити на 35 - 37% викиди метану до 2030 порівняно з 2005 роком. Також стратегія закликає до моніторингу сільськогосподарських викидів, включно із розрахунками балансу вуглецевого еквіваленту на рівні фермерських господарств, і наголошує на намірах ЄК розвивати дослідження та поширювати найкращі практики.

Враховуючи те, що кліматичні амбіції ЄЗК є всеосяжними, вони конкретизуються в окремих стратегіях і планах дій, що розглядаються нижче.

1.2 Стратегія «Від ферми до виделки» для справедливої, здорової і дружньої до довкілля продовольчої системи

Стратегія «[Від ферми до виделки](#)» для справедливої, здорової і дружньої до довкілля продовольчої системи⁵ — центральна для агропродовольчого сектору стратегія ЄЗК, головною метою якої є стала, стійка і кліматично-нейтральна продовольча система ЄС, яка є стандартом у всьому світі.

Цільова аудиторія:

- ♦ фермери,
- ♦ лісничі,
- ♦ рибалки,
- ♦ виробники аквакультури,
- ♦ виробники харчових продуктів,
- ♦ підприємства громадського харчування,
- ♦ імпортери агропродовольчої продукції.

5) Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Стратегія «Від ферми до виделки» для справедливої, здорової та екологічно чистої продовольчої системи» ([COM\(2020\) 381 final](#), 20.5.2020).

Рисунок 2. Продовольча система ЄС

Для обґрунтування своїх цілей і заходів, стратегія апелює до таких фактів, даних і прогнозів.

Економіка і фінанси:

- ◆ за прогнозами на 2030 рік, на глобальному рівні продовольчі та сільськогосподарські системи, що відповідають цілям сталого розвитку (ЦСР), забезпечать поживними та доступними продуктами харчування зростаюче населення планети, допоможуть відновити життєво важливі екосистеми та можуть створити нову економічну цінність у розмірі понад 1,8 трильйона євро;
- ◆ середній фермер ЄС наразі заробляє близько половини середнього працівника в економіці в цілому;
- ◆ ЄС є найбільшим імпортером та експортером агропродовольчої продукції та найбільшим ринком морепродуктів у світі;
- ◆ 68% загальної площі сільськогосподарських земель використовується для виробництва тваринницької продукції – 39,1 млн га зернових та олійних культур і 70,7 млн га пасовищ на 161 млн га сільськогосподарських угідь;
- ◆ у 2017 році субсидії САП, за винятком інвестиційної підтримки, становили 57% чистого доходу фермерських господарств в ЄС;
- ◆ економічні дані показують, що там, де рибальство стало сталим, доходи зростають паралельно;

- ◆ компанії, що вживають заходів для зменшення втрат та відходів харчових продуктів, отримали 14:1 повернення інвестицій (на кожен 1 долар (або іншу відповідну валюту), вкладений у запобігання харчовим втратам і відходам, середня компанія отримувала 14 доларів прибутку);
- ◆ у 2017 році автомобільним транспортом було перевезено близько 1,3 млрд тонн первинної сільськогосподарської, лісової та рибної продукції.

Соціальні аспекти і громадське здоров'я:

- ◆ європейці мають високий рівень обізнаності щодо безпечності харчових продуктів. Найчастіше занепокоєння викликають антибіотики, гормони та стероїди у м'ясі, пестициди, забруднювачі довкілля та харчові добавки;
- ◆ в ЄС 33 мільйони людей не можуть дозволити собі якісне харчування кожного другого дня, а продовольча допомога є необхідною для частини населення в багатьох державах-членах;
- ◆ більше половини дорослого населення ЄС має надмірну вагу, що призводить до високої поширеності захворювань, пов'язаних з харчуванням (включно із різними видами раку), і пов'язаних з цим витрат на охорону здоров'я;
- ◆ стійкість до протимікробних препаратів (СМП), пов'язана з надмірним та неналежним використанням антимікробних препаратів у медицині тварин та людей, призводить до 33 000 людських смертей в ЄС/ЄЕЗ щороку;
- ◆ поточні моделі споживання продуктів харчування є нестійкими як в аспекті здоров'я, так і довкілля. У той час як в ЄС середнє споживання енергії, червоного м'яса (яловичини, свинини, баранини, козлятини та всіх видів переробленого м'яса), цукру, солі та жирів продовжує перевищувати рекомендації, споживання цільнозернових злаків, фруктів та овочів, бобових та горіхів є недостатнім;

- ◆ за оцінками, в ЄС у 2017 році понад 950 000 смертей (кожна п'ята) і понад 16 мільйонів втрачених років здорового життя були спричинені нездоровим харчуванням, переважно серцево-судинними захворюваннями та раком;
- ◆ засоби захисту рослин можуть мати вплив на здоров'я людини і включати речовини, що класифікуються як мутагенні, канцерогенні, токсичні для репродуктивної функції або такі, що порушують роботу ендокринної системи, як зазначено в пунктах 3.6.2 – 3.6.5 та 3.8.2 Додатку II до [Регламенту \(ЄС\) № 1107/2009](#) щодо розміщення засобів захисту рослин на ринку.

Довкілля і клімат:

- ◆ сільське господарство ЄС є єдиною у світі великою системою, яка скоротила викиди парникових газів на 20% – з 543,25 млн гігатонн еквіваленту CO₂ у 1990 році до 438,99 млн гігатонн у 2017 році;
- ◆ близько 20% виробленої їжі викидається;
- ◆ гармонізований індикатор ризику демонструє зниження ризику від використання пестицидів на 20% упродовж 2015–2020 років;
- ◆ використання азоту в сільському господарстві призводить до викидів в атмосферу закису азоту. У 2017 році викиди N₂O від сільського господарства становили 43% від загального обсягу викидів і 3,9% від загального обсягу антропогенних викидів в ЄС. Це призвело до зменшення біорізноманіття в річках, озерах, водно-болотних угіддях та морях;
- ◆ у 2017 році сільське господарство відповідає за 10,3% викидів парникових газів в ЄС, і майже 70% з них припадає на тваринницький сектор. Ці цифри не включають викиди CO₂ від землекористування та змін у землекористуванні. Вони складаються з парникових газів, що не містять CO₂ (метан та закис азоту);
- ◆ на рівні ЄС харчові відходи (на всіх етапах життєвого циклу) становлять щонайменше 227 млн тонн CO_{2екв.} на рік, тобто близько 6% від загальних викидів ЄС у 2012 році.

Стратегія окреслює план дій з 27 законодавчих і юридично незобов'язуючих заходів⁶ за такими напрямками:

1. Створення харчового ланцюга, який працює на споживача, виробників, клімат і довкілля:
 - 1.1. Забезпечення сталого виробництва сільськогосподарських товарів;
 - 1.2. Забезпечення продовольчої безпеки;
 - 1.3. Стимулювання сталого виробництва харчових продуктів (перероблення), оптової і роздрібної торгівлі, готельно-ресторанного бізнесу;
 - 1.4. Сприяння сталому споживанню продуктів харчування та сприяння переходу до здорового, сталого раціону харчування;
 - 1.5. Зменшення втрат продовольства та запобігання харчовим відходам;
 - 1.6. Боротьба з фальсифікацією харчових продуктів по всьому ланцюгу постачання продовольства;
2. Сприяння переходу
 - 2.1. Дослідження, інновації, технології та інвестиції;
 - 2.2. Консультаційні послуги, обмін даними, знаннями та навичками;
3. Сприяння глобальному переходу.

Основні цілі стратегії, що стосуються первинних виробників (фермерів, лісівників, рибалок і аквакультури):

- ◆ створити систему винагород за усунення викидів парникових газів;
- ◆ просувати енергоефективні рішення і відновлювані джерела енергії в агропродовольстві;
- ◆ стимулювати більш сталий розвиток тваринництва, добробут тварин та здоров'я рослин;
- ◆ розробити рекомендації кожній державі-члену ЄС щодо цілей спільної аграрної політики (САП), які мають бути включені до їхніх стратегічних планів;
- ◆ підвищити сталість виробництва риби та морепродуктів;
- ◆ посилити правила конкуренції та моніторинг імплементації директиви про недобросовісну торговельну практику (UTPs).

6) Повний перелік всіх заходів за планом дій стратегії «Від ферми до виделки» із станом їхнього виконання станом на березень 2025 року представлений в [Додатку 1](#) до цього аналітичного звіту.

Сім вимірюваних цілей до 2030 року⁷⁾:

1. зменшити на 50% загальне використання і ризик хімічних пестицидів;
2. зменшити на 50% використання небезпечних пестицидів;
3. зменшити щонайменше на 50% втрати поживних речовин без погіршення родючості ґрунту – це призведе до скорочення використання добрив щонайменше на 20%;
4. скоротити на 50% обсяг продажів антимікробних препаратів у сільському господарстві і аквакультури ЄС;
5. 25% площ під органічне фермерство та значне збільшення органічної аквакультури до 2030 року;
6. на рівні роздрібної торгівлі та споживачів вдвічі зменшити харчові відходи на душу населення;
7. забезпечити 100% доступ до швидкісного ширококутного зв'язку для всіх фермерів та всіх сільських районів (ціль до 2025 року).

Для сприяння переходу до здорового та раціонального харчування стратегія пропонує покращення інформування споживачів та заходи у сфері закупівель і оподаткування. Пропонуються заходи для запобігання втратам і відходам харчових продуктів, зокрема шляхом встановлення цільових показників і перегляду вимог до маркування продукції (дати «вжити до» і «найкраще до»).

Для сприяння сталому харчовому ланцюгу ЄК передбачила посилення дотримання [Кодексу етики \(поведінки\) ЄС](#) щодо відповідального ведення продовольчого бізнесу та маркетингових практик, який вступив в дію 5 липня 2021. Також цей напрям включає перегляд правил корпоративного врядування, стандартів пакування та маркетингу харчових продуктів. Крім того, щоб забезпечити рівні конкурентні умови для операторів у продовольчій сфері, ЄК наголошувала на планах посилення боротьби з шахрайством.

Стратегія спирається на дослідження та інновації, цільові інвестиції та розширене використання даних для забезпечення переходу до сталого харчового ланцюга, а також на міжнародне співробітництво та торговельну політику для сприяння переходу до сталого постачання продовольства на глобальному рівні.

При цьому підкреслюється, що експортери агропродовольства в ЄС мусять особливу увагу звернути на дві сфери: добробут тварин і стале використання пестицидів і антимікробних препаратів.

Як вже зазначалося вище стратегія містить сім вимірюваних цілей для досягнення до 2030 року. В таблиці 1 до кожної з цих цілей визначені показник і оцінка, що були розроблені ЄК для моніторингу прогресу. Оцінювання стану виконання завдань [здійснено Об'єднаним дослідницьким центром ЄС](#) у 2024 році.

7) Відповідно до Плану дій стратегії «Від ферми до виделки» вимірювані цілі мали бути закріплені до 2025 року на законодавчому рівні ЄС. Станом на березень 2025 року досягнення суб'єктами таких цілей залишається добровільним.

Таблиця 1. Вимірювані цілі стратегії «Від ферми до виделки» і оцінювання відповідних показників моніторингу ЄК*

№ з/п	Завдання	Показник моніторингу	Оцінювання
1. АНТИМІКРОБНІ ПРЕПАРАТИ			
1.	До 2030 року скоротити на 50% загальний обсяг продажів антимікробних препаратів для сільськогосподарських тварин та аквакультури в ЄС	Продаж антимікробних препаратів для продуктивних тварин	Згідно з 13-м звітом Європейського нагляду за споживанням ветеринарних антимікробних препаратів, в ЄС в період з 2018 по 2022 рік загальні продажі антимікробних препаратів для продуктивних тварин впали на 28,3%. Отже, за цей період загальний обсяг продажів в ЄС досягнув більше половини цільового показника скорочення, що свідчить про те, що мета може бути досягнута до 2030 року.
2. ЗАБРУДНЕННЯ			
2.	Зменшити на 50% використання та ризик хімічних пестицидів (Ціль спільна зі Стратегією біорізноманіття (див. ціль 6 табл.2) та Планом дій щодо нульового забруднення)	Використання та ризик хімічних пестицидів (Джерело: DG SANTE)	Згідно з даними, опублікованими DG SANTE, використання та ризик хімічних пестицидів між базовим періодом 2015-2017 років та 2021 роком зменшилися на 33 %. З 2020 по 2021 рік цей показник зменшився на 6%. Ці загальні тенденції до зниження показують, що до 2030 року ціль може бути досягнута. Слід зазначити, що поточний загальноєвропейський показник, який застосовує вагові коефіцієнти ризику до чотирьох різних груп хімічних пестицидів і базується на продажах пестицидів, деякі науковці не вважають обґрунтованим. Цей показник базується на аналогічному гармонізованому показнику ризику, який, згідно з європейським законодавством (Директива Комісії (ЄС) 2019/782), вважається таким, що базується на небезпеці. Це пов'язано з відсутністю статистичних даних щодо застосування засобів захисту рослин, необхідних для розроблення показника ризику. Комісія має намір розробляти більш складні показники, такі як покращені вагові коефіцієнти, що враховують властивості небезпеки більш детально, або із врахуванням даних про використання пестицидів на рівні ЄС, коли вони стануть доступними. Прикладом такого вдосконалення є новий показник ризику, що оцінює токсичність залишків пестицидів у ґрунті із зразків, зібраних у рамках проекту LUCAS Soil Pesticide Survey (проект дослідження ґрунтів на вміст пестицидів), що координується Об'єднаним дослідницьким центром (JRC). Згідно з цим показником у 2018 році в ЄС перебували під загрозою негативного впливу залишків пестицидів на ґрунтові організми 14% ділянок ЄС. Наразі триває аналіз зразків за 2022 рік, який проллє світло на прогрес ЄС у зниженні ризиків, пов'язаних з пестицидами. Цей індикатор стосується лише одного компонента (ґрунту), але є лише одним із багатьох, що вивчаються на предмет корисності та актуальності.

* Зміст таблиці є перекладом з англійської мови відповідної частини з публікації ["Delivering the EU Green Deal - Progress towards targets"](#), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2025

3.	<p>Зменшити на 50% використання більш небезпечних пестицидів</p> <p>(Ціль спільна зі Стратегією біорізноманіття (див. ціль 6 табл.2) та Планом дій щодо нульового забруднення)</p>	<p>Використання більш небезпечних пестицидів</p> <p>(Джерело: DG SANTE)</p>	<p>Згідно з даними, опублікованими DG SANTE, використання більш небезпечних пестицидів скоротилося між базовим періодом 2015-2017 років і 2021 роком на 21%. Використання більш небезпечних пестицидів з 2020 по 2021 рік зросло на 5%. Досягнення цілі скорочення на 50% до 2030 року залишається складним завданням. Слід зазначити, що хоча цей показник призначений для моніторингу використання найбільш небезпечних пестицидів, він не враховує експозицію*, а отже, і вплив, який вони можуть мати на довкілля та здоров'я людей. У майбутньому цей показник може бути доповнений показником ризику, який відображатиме зміни у фактичних ризиках. Варіанти включають краще групування речовин, вагові коефіцієнти груп, що відображають токсичність речовин, стандартизацію даних про продажі з рекомендованими нормами внесення та використання даних про використання пестицидів замість даних про продажі в якості основи для нового показника.</p> <p><i>*тривалість контакту токсичної речовини з шкідливим організмом - прим. автора</i></p>
4.	<p>Зменшити щонайменше на 50% втрати поживних речовин без погіршення родючості ґрунту</p>	<p>Нітрати в підземних водах</p> <p>(Джерело: ЕЕА)</p>	<p>Агрегований показник ЄС щодо вмісту нітратів у підземних водах, який ґрунтується на даних 18 країн-членів, демонструє у період з 2015 по 2020 рік позитивну тенденцію (-0,7% річного приросту). Однак це незначне скорочення все ще далеке від 50%, запланованих до 2030 року. Слід зазначити, що довгостроковий тренд (2005-2020 рр.) для сукупного показника ЄС був доволі стагнаційним (0,003% річного приросту).</p>
3. ЗЕМЛЯ І ҐРУНТ			
5.	<p>Збільшення органічного землеробства з метою досягнення до 2030 року принаймні 25% від загальної площі сільськогосподарських угідь під органічним землеробством.</p> <p>(Ціль спільна зі Стратегією біорізноманіття (див. ціль 8 табл.2))</p>	<p>Площа під органічним сільським господарством (% від загальної площі сільськогосподарських угідь)</p> <p>(Джерело: Євростат)</p>	<p>Помірні темпи прогресу, але недостатні для досягнення мети до 2030 року. Середньорічний сукупний темп зростання (CAGR) становить 6,7% на рік, тобто збільшення з 5,6% до 9,1% (2012-2020 рр.), тоді як для досягнення цілі необхідно 9,3% на рік.</p>

4. ХАРЧОВІ ВІДХОДИ			
6.	<p>Зменшити харчові відходи. Запобігання втратам та відходам харчових продуктів. Вдвічі зменшити харчові відходи на душу населення на рівні роздрібно́ї торгівлі та споживачів*</p> <p><i>*Див. також Директиву (ЄС) 2018/851 про відходи з метою скорочення харчових відходів на 30% до 2025 року</i></p>	<p>Харчові відходи</p> <p>(Джерело: Євростат)</p>	<p>Слід зазначити, що наразі доступні лише дві точки збору даних - за 2020 та 2021 роки, тому поки що зарано говорити про чітку тенденцію. Держави-члени мають звітувати про харчові відходи щороку із використанням первинних даних щонайменше раз на чотири роки. На основі аналізу, проведеного в рамках оцінки впливу Пропозиції Директиви Європейського Парламенту та Ради про внесення змін до Директиви 2008/98/ЄС про відходи, ця ціль була визнана недосяжною. У пропозиції формулювання цілі було оновлено: скорочення споживання харчових продуктів на 30% на рівні роздрібно́ї торгівлі та споживання, а також скорочення на 10% на рівні виробництва.</p>
5. ТЕХНОЛОГІЇ І ЦИФРОВІЗАЦІЯ			
7.	<p>Забезпечити доступ до швидкісного широкосмугового зв'язку для всіх фермерів та всіх сільських районів, щоб досягти мети 100% доступу до 2025 року</p> <p>(це сприятиме створенню робочих місць, бізнесу, інвестиціям, покращенню якості життя в сільській місцевості та впровадженню точного землеробства і використання штучного інтелекту)</p>	<p>Покриття сільської місцевості широкосмуговим доступом наступного покоління (ШСД), у % до домогосподарств</p> <p>(Джерело: DG DIGIT).</p>	<p>За останнє десятиліття доступність широкосмугового зв'язку наступного покоління значно покращилася: відсоток домогосподарств, що мають доступ, збільшився з 18% сільських домогосподарств у 2013 році до 73% у 2022 році.</p> <p>Однак за нинішніх темпів досягнення 100% покриття до 2025 року знаходиться під загрозою. Більшість країн-членів ЄС залишаються вищими за середній показник по ЄС, що становить 73%.</p> <p>Однак, незважаючи на зростання за останнє десятиліття, деякі держави-члени, такі як Франція (2013: 16%, 2022: 59%), Польща (2013: 18%, 2022: 40%) і Хорватія (2013: >1%, 2022: 52%), все ще відстають.</p>

Нормативно-правові акти, які були ухвалені або змінені для виконання стратегії «Від ферми до виделки» (станом на березень 2025 року, неофіційні скорочені назви)⁸:

За напрямом «забезпечення сталого виробництва продуктів харчування»

1. Чотири регламенти щодо мікроорганізмів, що використовуються в засобах захисту рослин. Нові правила полегшують затвердження мікроорганізмів для використання

в якості активних речовин у засобах захисту рослин та авторизацію продуктів, що їх містять. Мета полягає в тому, щоб фермери ЄС мали кращий доступ до біологічних альтернатив хімічним пестицидам і могли захищати свої врожаї у більш стійкий спосіб. 21 листопада 2022 року введені в дію такі регламенти:

- ♦ Регламент Комісії (ЄС) 2022/1438, що вносить зміни до Додатку II до [Регламенту \(ЄС\) № 1107/2009](#) щодо спеціальних критеріїв для затвердження активних речовин, які є мікроорганізмами;

8) Повний перелік (не-) законодавчих ініціатив за планом дій стратегії «Від ферми до виделки» зі станом їхнього втілення на березень 2025 року дивіться у [Додатку 1](#) до цього аналітичного звіту.

- ◇ Регламент Комісії (ЄС) 2022/1439, що вносить зміни до [Регламенту \(ЄС\) № 283/2013](#) щодо інформації про діючі речовини та специфічних вимог до даних про мікроорганізми;
 - ◇ Регламент Комісії (ЄС) 2022/1440, що вносить зміни до [Регламенту \(ЄС\) № 284/2013](#) щодо інформації, яку необхідно подавати для засобів захисту рослин, та вимог до специфічних даних для засобів захисту рослин, що містять мікроорганізми;
 - ◇ Регламент Комісії (ЄС) 2022/1441, що вносить зміни до [Регламенту \(ЄС\) № 546/2011](#) щодо конкретних єдиних принципів оцінки та авторизації засобів захисту рослин, що містять мікроорганізми.
2. [Регламент \(ЄС\) 2022/2379](#) Європейського Парламенту і Ради від 23 листопада 2022 р. про статистику сільськогосподарських ресурсів і продукції (застосовується з 1 січня 2025 року).
 3. Починаючи з 2025 року відповідно до [Регламенту \(ЄС\) 2023/2674](#), замість Мережі даних обліку ферм (FADN) почала діяти Мережа даних сталості ферм (FSDN).
 4. [Регламент 2021/2017](#) для посилення співпраці первинних виробників.
 5. [Регламент \(ЄС\) 2024/3012](#) про створення системи сертифікації ЄС для постійного видалення вуглецю, вуглецевого фермерства та зберігання вуглецю в продуктах.

За напрямом «стимулювання сталих практик харчової промисловості, оптової і роздрібної торгівлі, готельно-ресторанного бізнесу та громадського харчування»

6. [Директива 2024/1760](#) про комплексну перевірку корпоративної сталості.

7. Законодавство про матеріали і предмети, що контактують із харчовими продуктами:
 - ◇ [Регламент Комісії \(ЄС\) 2024/2462](#) щодо заборони використання в пакованні, що контактує з продуктами харчування, ундекафторгексанової кислоти (PFHxA), її солей та речовин, пов'язаних з PFHxA (заборона вступає в дію з 11 жовтня 2026 року);
 - ◇ [Регламент \(ЄС\) 2025/40](#) про пакування і відходи пакування в частині заборони пакування харчових продуктів, що містить пер- та поліфторовані речовини (PFAS);
 - ◇ [Регламент \(ЄС\) 2024/3190](#), що обмежує використання бісфенолів в матеріалах і предметах в контакті із продуктами харчування.
8. Законодавство щодо маркетингових стандартів ЄС:
 - ◇ [Директива \(ЄС\) 2024/1438](#) про внесення змін до Директив Ради 2001/110/ЄС про мед, 2001/112/ЄС про фруктові соки та деякі подібні продукти, призначені для споживання людиною, 2001/113/ЄС про фруктові джеми, желе,
 - ◇ мармелад та пюре з підсолоджених каштанів, призначені для споживання людиною, та 2001/114/ЄС про певні частково або повністю зневоднені консервовані молочні продукти для споживання людиною («Сніданкові директиви»);
 - ◇ Регламенти Комісії 2023/2464, 2023/2465, 2023/2466 щодо [маркетингових стандартів для яєць](#);
 - ◇ [Регламент Комісії \(ЄС\) № 2023/2429](#) щодо маркетингових стандартів для сектору фруктів та овочів, певних перероблених фруктів та овочів і сектору бананів.
9. Регламенти [2021/1756](#) і [2024/3115](#) для посилення боротьби з агропродовольчим шахрайством.

Важливо зазначити, що в рамках стратегії «Від ферми до виделки» планувалося ухвалити два ключових закони: про [сталі продовольчі системи](#) та щодо [зменшення використання і небезпеки хімічних пестицидів](#). Перший закон не був запропонований Європейською комісією, оскільки відповідні положення вже містяться в наявному секторальному законодавстві.

Щодо другого – ЄК зняла з розгляду проект нового регламенту про засоби захисту рослин через [відсутність згоди](#) між зацікавленими сторонами. Саме цей закон мав зобов'язати агровиробників скоротити на 50% використання пестицидів і їхню небезпечність. Натомість ЄК продовжує посилювати застосування чинної [Директиви 2009/128/ЄС](#) про стале використання пестицидів шляхом координації, співпраці із державами-членами та сприяння поширенню знань й інновацій⁹.

Незважаючи на те, що стратегія «Від ферми до виделки» є самодостатньою для визначення всіх ключових заходів щодо сталого агропродовольства, існує другий не менш вагомий для сільського господарства напрям ЄЗК – Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року. Ці дві стратегії навіть називають «двійнятами», адже вони були опубліковані одночасно і, як видно з таблиці 1 вище (завдання 2, 3 і 5), мають декілька спільних цілей.

1.3 Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року – Повертаємо природу в наше життя

[Стратегія ЄС з біорізноманіття](#)¹⁰ має на меті «повернути природу в наше життя» і вивести біорізноманіття Європи на шлях відновлення до 2030 року, а також вплинути на всі екосистеми світу, які мають відновитися, стати стійкими і належним чином захищеними до 2050 року.

Стратегія ЄС з біорізноманіття наголошує на масштабах втрати біорізноманіття та руйнування екосистем, а також ціну бездіяльності.

Вона була прийнята після жорсткої критики з боку Європейського суду аудиторів (ECA) щодо обмежених результатів колишніх дій на користь біорізноманіття в ЄС¹¹. У контексті пост-COVID-19 стратегія спрямована на підвищення стійкості суспільства до майбутніх загроз, таких як:

- ◆ наслідки зміни клімату;
- ◆ лісові пожежі;
- ◆ відсутність продовольчої безпеки;
- ◆ спалахи хвороб – зокрема шляхом захисту дикої природи та боротьби з незаконною торгівлею дикими тваринами.

Для обґрунтування своїх цілей і заходів стратегія біорізноманіття апелює до таких фактів, даних і прогнозів.

9) Причини відкликання проекту регламенту про пестициди і відсутності проекту щодо сталих продовольчих систем озвучив Гейс Сілтаус, директор зі сталого розвитку (AGRI.B) генерального директорату сільського господарства та розвитку сільських територій (DG AGRI) ЄК під час дискусії 19 березня 2025 р. «Євроінтеграція України в аграрній сфері: як залишатися в мейнстрімі змін у ЄС» ([відеозапис заходу](#), 1:15:00 і 1:26:40)

10) Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року: повернення природи в наше життя» ([COM\(2020\) 380 final](#), 20.5.2020)

11) [Спеціальний звіт ECA 13/2020](#): Біорізноманіття на сільськогосподарських землях: Внесок САП не зупинив втрати; [Спеціальний звіт ECA 15/2020](#): Захист диких запилювачів в ЄС - ініціативи Комісії не принесли результатів; [Спеціальний звіт ECA 05/2020](#): Стале використання засобів захисту рослин: обмежений прогрес у вимірюванні та зменшенні ризиків

Економіка і фінанси:

- ♦ від природи та послуг, які вона надає, залежить понад половини світового ВВП і особливо три ключові сектори економіки - будівництво, сільське господарство та виробництво продуктів харчування і напоїв;
- ♦ збереження морських запасів може збільшити річний прибуток індустрії морепродуктів більш ніж на 49 мільярдів євро;
- ♦ захист прибережних водно-болотних угідь може заощадити страховій галузі близько 50 мільярдів євро щорічно завдяки зменшенню збитків від повеней;
- ♦ за оцінками, загальне співвідношення вигід / витрат ефективної глобальної програми для збереження дикої природи в усьому світі становить щонайменше 100 до 1;
- ♦ інвестиції в природний капітал, включно із відновленням багатих на вуглець оселищ та кліматично-дружне сільське господарство визнані одними з п'яти найважливіших інструментів фіскального оздоровлення, які забезпечують економічні мультиплікатори та позитивний вплив на клімат;
- ♦ втрата біорізноманіття загрожує продовольчим системам;
- ♦ з 1997 по 2011 рік світ втратив 3,5 - 18,5 трильйонів євро на рік у вигляді екосистемних послуг через зміну ґрунтового покриву, і приблизно 5,5 - 10,5 трильйонів євро на рік через деградацію земель. Зокрема, втрата біорізноманіття призводить до зниження врожайності сільськогосподарських культур і вилову риби, збільшення економічних збитків від повеней та інших стихійних лих, а також втрати потенційних нових джерел ліків;
- ♦ кожен євро, інвестований в морські природоохоронні території, принесе прибуток у розмірі щонайменше 3 євро;
- ♦ вигоди від Natura 2000 оцінюються в 200-300 мільярдів євро на рік. Очікується, що інвестиційні потреби мережі дозволять створити до 500 000 додаткових робочих місць;
- ♦ витрати від невиконання довкіллевого законодавства в ЄС оцінюються в 50 мільярдів євро на рік;
- ♦ купівельна спроможність органів публічної влади становить 14% ВВП ЄС і може слугувати потужним рушієм попиту на продукцію та послуги компаній, які інвестують у природоорієнтовані рішення або сприяють їхньому впровадженню.

Соціальні аспекти і громадське здоров'я:

- ♦ ризик виникнення та поширення інфекційних захворювань зростає зі знищенням природи;
- ♦ біорізноманіття також лежить в основі здорового і поживного харчування, покращує рівень життя в сільській місцевості та продуктивність сільського господарства;
- ♦ втрата біорізноманіття та руйнування екосистем є однією з найбільших загроз, що стоять перед людством у наступному десятилітті;
- ♦ органічне сільське господарство забезпечує на 10-20% більше робочих місць на гектар, ніж звичайні ферми, і створює додану вартість для сільськогосподарської продукції.

Довкілля і клімат:

- ♦ понад 75% світових видів продовольчих культур покладаються на запилення тваринами, включно із комахами і птахами;
- ♦ п'ять основних прямих чинників втрати біорізноманіття:
 - ♦ зміни у земле- та морекористуванні,
 - ♦ надмірна експлуатація біологічних ресурсів,
 - ♦ зміна клімату,
 - ♦ забруднення,
 - ♦ інвазивні чужорідні види;

- ◆ внаслідок людської діяльності за останні 40 років популяції диких тварин скоротилися на 60%, окрім того, майже три чверті поверхні Землі були змінені;
- ◆ природа є життєво важливим союзником у боротьбі зі зміною клімату;
- ◆ цілі, визначені Конвенцією про охорону біологічного різноманіття, є недостатніми для належного захисту та відновлення природи. [Глобальні цілі Аїті](#) щодо біорізноманіття полягають у тому, що природоохоронні території мають охоплювати 17% суші та 10% моря, в той час як дані наукових досліджень коливаються від 30% до 70%;
- ◆ погане управління земельними ресурсами, зокрема таке, як вирубка лісів, надмірний випас худоби, нестійкі практики ведення сільського та лісового господарства, будівельна діяльність та ущільнення земель, є одними з основних причин деградації ґрунтів в ЄС;
- ◆ родючі ґрунти продовжують втрачатися через вилучення земель та розростання міст;
- ◆ втрата біорізноманіття морських та прибережних екосистем серйозно посилюється через глобальне потепління;
- ◆ зелені міські простори – від парків і садів до зелених дахів і міських ферм, забезпечують широкий спектр переваг для людей. Вони також створюють можливості для бізнесу та притулок для природи. Вони зменшують забруднення повітря, води та шуму, забезпечують захист від повеней, посух і спеки, а також підтримують зв'язок між людиною і природою;
- ◆ крім того, що багато інвазивних чужорідних видів завдають значної шкоди природі та економіці, вони також сприяють виникненню та поширенню інфекційних захворювань, становлячи загрозу для людей та дикої природи.

Щоб відновити біорізноманіття, стратегія встановлює 16 цілей і зобов'язань в чотирьох основних сферах, які мають бути досягнуті не пізніше 2030 року¹²⁾:

1. злагоджена мережа природоохоронних територій;

2. план відновлення природи ЄС: відновлення екосистем на суші та морі:

2.1. посилення правової бази ЄС для відновлення природи;

2.2. повернення природи на сільськогосподарські землі;

2.3. вирішення проблеми захоплення земель та відновлення ґрунтових екосистем;

2.4. збільшення кількості лісів та покращення їхнього здоров'я і стійкості;

2.5. безпрограшні рішення для виробництва енергії;

2.6. відновлення доброго екологічного стану морських екосистем;

2.7. відновлення прісноводних екосистем;

2.8. озеленення міських та приміських територій;

2.9. зменшення забруднення довкілля;

2.10. боротьба з інвазивними чужорідними видами;

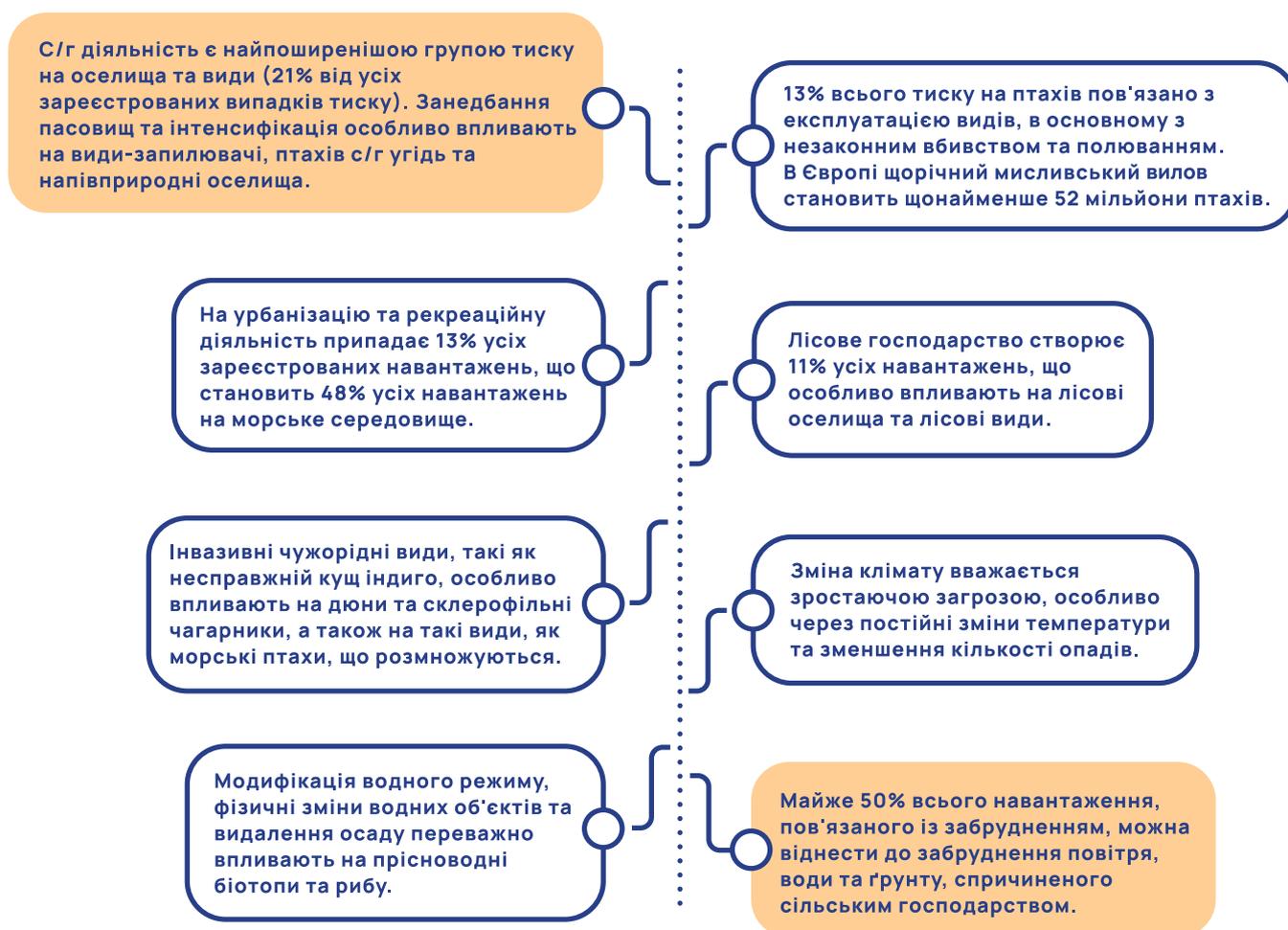
3. сприяння трансформаційним змінам:

3.1. нова система врядування;

3.2. посилення впровадження та правозастосування природоохоронного законодавства ЄС;

12) Повний перелік всіх заходів за планом дій стратегії «Біорізноманіття ЄС до 2030 року» із станом їхнього виконання станом на березень 2025 року представлений в [Додатку 2](#) до цього аналітичного звіту.

Рисунок 3. Основні чинники втрати біорізноманіття з підкресленим впливом сільського господарства

*Джерело даних - [European Environment Agency](https://www.european-council.europa.eu/media/e3000000/1/press/1/EN/190610_IPBES.pdf) / Європейське агентство з довкілля

3.3. посилення інтегрованого підходу, що охоплює все суспільство:

- ◇ бізнес для біорізноманіття;
- ◇ інвестиції, ціноутворення та оподаткування;
- ◇ вимірювання та інтеграція цінності природи;
- ◇ покращення знань, освіти та навичок.

4. Європейський Союз за амбітний глобальний порядок денний з біорізноманіття:

4.1. підвищення рівня амбіцій та відданості по всьому світу;

4.2. використання зовнішніх дій для просування амбіцій ЄС:

- ◇ міжнародне врядування океаном;
- ◇ торговельна політика;
- ◇ міжнародне співробітництво, політика сусідства та мобілізація ресурсів.

Нижче в таблиці 2 надається весь список вимірюваних цілей із відповідними завданнями і показниками, що були розроблені ЄК для моніторингу прогресу. Прямий вплив на сільськогосподарський сектор мають шість цілей: цілі 4-8 і 13.

Таблиця 2. Вимірювані цілі стратегії «Біорізноманіття ЄС до 2030 року» і оцінювання відповідних показників моніторингу ЄК*

№ з/п	Завдання	Показник моніторингу	Оцінювання
Ціль 1. Законодавчо захистити щонайменше 30% суходупної та 30% морської території ЄС та інтегрувати екологічні коридори, як частину справжньої Транс'європейської природної мережі			
1.1	Юридично захистити щонайменше 30% суходупної території ЄС	<p>1.1.1 Покриття наземними природоохоронними територіями</p> <p>Цей показник вимірює відсоток земель, у країнах-членах ЄС та на рівні ЄС 27, вкритих природоохоронними територіями. Він враховує як території, що охороняються на національному рівні, так і території Natura 2000. Значення розраховуються та надаються щороку Європейським агентством з довкілля на основі звітів держав-членів.</p> <p>1.1.2 Покриття наземними природоохоронними територіями «Натура 2000»</p> <p>Цей показник вимірює відсоток земель у кожній країні-члені ЄС та на рівні ЄС 27, вкритих територіями «Натура 2000», визначеними відповідно до Оселищної та Пташиної директив ЄС. Значення розраховуються та публікуються щороку Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p> <p>1.1.3 Покриття територіями природно-заповідного фонду національного значення</p>	26% суходупної території ЄС вкрито природоохоронними територіями, зокрема 18,6% - природоохоронними територіями «Натура 2000», і 17,3% - природоохоронними територіями, визначеними на національному рівні. Якщо створення природоохоронних територій продовжуватиметься такими ж темпами, як і в минулому десятилітті (зростання з 2011 року на 1,7 відсоткових пункти), ціль не буде досягнута.
1.2	Юридично захистити щонайменше 30% морської території ЄС	<p>1.2.1 Покриття морськими природоохоронними територіями</p> <p>Цей показник вимірює відсоток морських вод, по країнах-членах і на рівні ЄС 27, вкритих природоохоронними територіями. Він враховує як території, що охороняються на національному рівні, так і території «Натура 2000». Значення розраховуються і надаються щороку Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p> <p>1.2.2 Покриття морськими природоохоронними територіями «Натура 2000»</p> <p>Цей індикатор показує відсоток морських вод, у розрізі країн-членів ЄС та на рівні ЄС 27, вкритих територіями «Натура 2000», визначеними відповідно до Директив ЄС про оселища та птахів. Значення розраховуються та надаються щороку Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p>	<p>За останнє десятиліття загальна площа морських природоохоронних територій в ЄС значно зросла (з 5,9% у 2012 до 12,1% у 2021 році), головним чином завдяки розширенню мережі «Натура 2000». Нинішні 12,1% морської акваторії ЄС вкриті природоохоронними територіями, зокрема 9% вкриті територіями «Натура 2000», а 4,5% - національними природоохоронними територіями, причому різні типи природоохоронних територій частково перетинаються.</p> <p>Згідно зі звітом про хід виконання 8-ї Програми дій ЄС з довкілля, малоймовірно, що до 2030 року ціль буде досягнута. Відправна точка є низькою, і для досягнення цілі щорічні темпи приросту мають зростати майже на 30% порівняно з тими, що спостерігалися за останні дев'ять років.</p>

* Зміст таблиці є перекладом з англійської мови відповідної частини з публікації ["Delivering the EU Green Deal - Progress towards targets"](#), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2025 і доповнений даними з [Панелі моніторингу стратегії](#)

		<p>1.2.3 Покриття національно визначеними морськими природоохоронними територіями</p> <p>Цей індикатор показує відсоток морських вод, у розрізі країн-членів та на рівні ЄС 27, вкритих природоохоронними територіями, визначеними на національному рівні. Значення розраховуються та публікуються щороку Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p>	
<p>Ціль 2. Суворо охороняти щонайменше третину природоохоронних територій ЄС, включно з усіма первинними (праліси) та старовіковими лісами, що залишилися в ЄС</p>			
2.1	Суворо охороняти щонайменше третину природоохоронних територій ЄС	Показник розробляється	Відсутні індикатори, які б дозволили перевірити, чи рухається ЄС у правильному напрямку. До 2030 року все ще мають бути реалізовані сім з дев'яти заходів, визначених у Стратегії з біорізноманіття ЄС, але поки що всі вони виглядають як такі, що виконуються за графіком. Держави-члени не надали офіційної інформації Європейському агентству з довкілля. Незалежна наукова оцінка показує, що наразі лише 3,5% природоохоронних територій віднесені до таких, що суворо охороняються.
2.2	Суворо охороняти всі праліси та старовікові ліси ЄС	Показник розробляється	Це завдання було схвалене і затверджене Європейською Радою, що є ключовим для досягнення цілі. У 2023 році Комісія видала Керівні принципи для визначення, картографування, моніторингу та суворого захисту пралісів і старовікових лісів ЄС. Однак досі бракує чіткого, уніфікованого визначення того, що є пралісами та старовіковими лісами. Як наслідок, залишається незрозумілим, чи всі ліси, які мають бути захищені, насправді отримують захист, хоча цілком ймовірно, що ціль буде досягнута. Суворий захист пралісів та старовікових лісів планується розпочати у 2029 році.
<p>Ціль 3. Ефективно управляти всіма природоохоронними територіями, визначаючи чіткі природоохоронні цілі та заходи, а також здійснювати їхній належний моніторинг</p>			
	—	Показник розробляється	—

Ціль 4. До 2030 року значні площі деградованих і багатих на вуглець екосистем будуть відновлені; оселища та види не демонструватимуть погіршення тенденції та стан збереження; і щонайменше 30% оселищ досягнуть сприятливого природоохоронного статусу або принаймні матимуть позитивну динаміку*			
4.1	Тенденції та стан збереження видів не зазнали погіршення	<p>4.1.1. Індекс чисельності за видами звичайних птахів</p> <p>Цей показник є багатовидовим індексом, що вимірює зміни чисельності популяцій на рівні ЄС для всіх звичайних видів птахів (n=168), а також для видів, пов'язаних з певними біотопами: звичайних видів птахів сільськогосподарських угідь (n=39) та звичайних видів лісових птахів (n=34). Три індекси дають оцінку чисельності птахів відносно базового 1990 року, коли їхнє значення дорівнює 100. Значення розраховуються щороку Європейською радою з обліку птахів у рамках програми Загальноєвропейської схеми моніторингу птахів на основі даних, отриманих від громадських активістів, і зрештою надаються Євростатом.</p>	<p>Після постійного скорочення протягом 1992-2010 років, популяції звичайних лісових птахів перестали погіршуватися і почали демонструвати деякі ознаки відновлення з 2010. Наступні дані для індексу чисельності звичайних лісових птахів будуть вирішальними для підтвердження цієї нещодавньої тенденції до зростання.</p> <p>Однак індекс чисельності птахів на сільськогосподарських угіддях неухильно знижується.</p>
Ціль 5. Повернути назад тенденцію зменшення кількості запилювачів*			
	—	<p>5.0.1. Індекс лучних метеликів</p> <p>Цей показник є індексом, що вимірює зміни чисельності популяцій на рівні ЄС для 15 видів лучних метеликів, використовуючи 1991 рік як базовий. Значення розраховуються щороку партнерством Європейської схеми моніторингу метеликів, розповсюджуються Європейським агентством з довкілля та зрештою надаються Євростатом.</p>	<p>Судячи з тенденцій індексу лучних метеликів, кількість запилювачів все ще зменшується. Наразі розробляється інший показник, який включатиме більше запилювачів, щоб краще характеризувати зменшення їхньої кількості.</p>

* Ціль закріплена на рівні закону про відновлення природи ([Регламент \(ЄС\) 2024/1991](#) від 24 червня 2024 року)

Ціль 6. Зменшити на 50% ризик та використання хімічних пестицидів та зменшити на 50% використання більш небезпечних пестицидів

—		6.0.1. Використання та ризик хімічних пестицидів	<p>Згідно з аналізом тенденцій, проведеним DG SANTE, використання та ризик хімічних пестицидів зменшилися на 14% між базовим періодом 2015-2017 років і 2020 роком. Використання і ризик хімічних пестицидів зменшилися на 6% порівняно з 2020 роком, а за перші чотири роки спостережень реєструється загальне зменшення на 33% порівняно з базовим періодом 2015-2017 років. Ці загальні тенденції до зниження свідчать про те, що перша частина цілі може бути досягнута до 2030 року. З іншого боку, згідно з даними, опублікованими DG SANTE, використання більш небезпечних пестицидів скоротилося на 21% між базовим періодом 2015-2017 років та 2021 роком. Використання більш небезпечних пестицидів зросло на 5% з 2020 по 2021 рік. Досягнення цілі скорочення використання пестицидів на 50% до 2030 року залишається складним завданням. Слід зазначити, що хоча цей показник має на меті моніторинг використання найбільш небезпечних пестицидів, він не враховує експозицію, а отже, і вплив, який вони можуть мати на довкілля та здоров'я людей. У майбутньому цей показник має бути доповнений показником ризику, який вказує на зміни у фактичних ризиках.</p>
---	--	--	---

Ціль 7. Щонайменше 10% сільськогосподарських угідь відносяться до ландшафтних об'єктів з високим ступенем різноманіття

		7.0.1 Співвідношення між площею, вкритою ландшафтними особливостями, та площею, вкритою сільськогосподарськими угіддями в державах-членах і, можливо, на регіональному рівні NUTS2	<p>Об'єднаний дослідницький центр розробив показник для моніторингу прогресу щодо частки сільськогосподарських угідь, вкритих ландшафтними об'єктами, який демонструє, що наразі на рівні ЄС 5,6% сільськогосподарських угідь вкриті ландшафтними елементами. Однак цей індикатор не охоплює ландшафтні об'єкти з високим рівнем різноманіття, а також не має часової тенденції, тому на даному етапі не можна зробити висновок про ймовірність досягнення цільового показника.</p>
--	--	--	---

Ціль 8. Щонайменше 25% сільськогосподарських угідь знаходяться під управлінням органічного фермерства, а рівень впровадження агроекологічних практик значно підвищився			
8.1	Щонайменше 25% с/г угідь слугують органічному фермерству	8.1.1. Площа під органічним сільським господарством Цей показник вимірює відсоток від загальної площі сільськогосподарських угідь, що використовується для органічного с/г в розрізі країн-членів та на рівні ЄС. Він включає як існуючі площі під органічним землеробством, так і ті, що перебувають у процесі переходу на органічне землеробство. Значення розраховуються та публікуються щороку Євростатом на основі даних, наданих країнами-членами ЄС.	Помірний темп прогресу, але недостатній для досягнення цільового показника до 2030 року. Середньорічний темп зростання (CAGR) становить 6,7% на рік, тобто збільшення з 5,6% до 9,1% (2012-2020 рр.), тоді як для досягнення цілі необхідно 9,3% на рік.
Ціль 9. В ЄС висаджуються три мільярди нових дерев з повним дотриманням екологічних принципів*			
		9.0.1. Кількість дерев, висаджених в ЄС в рамках обіцянки «3 мільярди дерев» Цей показник підраховує кількість висаджених дерев у розрізі країн-членів та на рівні ЄС-27 в рамках Обіцянки ЄС щодо 3 мільярдів дерев. Значення розраховуються та публікуються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих організаціями, що беруть участь у цьому зобов'язанні.	На момент написання цього звіту (початок 2025 року) було висаджено понад 24 000 000 дерев, починаючи з 2021 року (див. лічильник статусу на інформаційній панелі ЄС). Це становить лише 0,8% від цілі. Отже темпи висадки нових дерев мають значно прискоритися, щоб досягти цільового показника до 2030 року.
Ціль 10. Досягнуто значного прогресу у відновленні забруднених ділянок ґрунту			
		10.0.1. Збільшення кількості відновлених ділянок Цей показник вимірює збільшення кількості відновлених ділянок у розрізі держав-членів та на рівні ЄС-27 за період з 2006 по 2016 рік. Значення розраховуються та оприлюднюються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.	За останніми консервативними оцінками, в ЄС налічується 2,8 мільйона потенційно забруднених ділянок.
Ціль 11. Відновлено щонайменше 25 000 км вільно поточних річок*			
		Показник розробляється	Об'єднаний дослідницький центр та Європейське агентство з довкілля розробляють індикатор, який характеризуватиме кількість вільно поточних річок, даних поки що немає.

* Ціль закріплена на рівні закону про відновлення природи ([Регламент \(ЄС\) 2024/1991](#) від 24 червня 2024 року)

Ціль 12. Зменшити на 50% кількість червонокнижних видів, яким загрожують інвазивні чужорідні види			
	—	Показник розробляється	Очікуване прискорення кількості інтродукованих чужорідних видів та інтродукції та розселення чужорідних видів через глобальну торгівлю (включаючи інтернет-торгівлю), подорожі та зміну клімату, може призвести до посилення негативного впливу на біорізноманіття та екосистеми, здоров'я людини та економіку. Регламент (ЄС) 1143/2014 (Регламент чужорідні інвазивні види) включає в себе комплекс заходів, які необхідно вжити на території ЄС щодо чужорідних інвазивних видів, щоб запобігти, мінімізувати та пом'якшити їхній негативний вплив. Реалізація Регламенту підтримується EASIN (Європейською інформаційною мережею з питань чужорідних видів), яка також забезпечує Європейську систему раннього попередження про чужорідні види, що викликають занепокоєння ЄС. Дії передбачені Стратегією ЄС з біорізноманіття до 2023 року, спрямовані на посилення Регламенту та інших відповідних законодавчих актів і міжнародних угод з метою управління встановленими чужорідними інвазивними видами, зменшення кількості видів з Червоного списку, яким вони загрожують.
Ціль 13. Втрати поживних речовин з добрив зменшуються на 50%, що призводить до скорочення використання добрив щонайменше на 20%			
13.1	Втрати поживних речовин з добрив зменшуються на 50%	13.1.1. Зміна концентрації нітратів у підземних водах Цей показник вимірює відсоток зміни концентрації нітратів у підземних водах у розрізі держав-членів та на рівні ЄС-27 між 2000 та 2021 роками. Значення розраховуються та публікуються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.	Середня концентрація нітратів у підземних водах Європи коливається приблизно <u>на одному рівні</u> і не має чіткої тенденції. Коротший, але більш репрезентативний часовий ряд, що починається з 2000 року, тісно пов'язаний з довшим. Сільськогосподарська діяльність, така як надмірне використання добрив, є основним чинником, що призводить до появи нітратів у підземних водах.

		<p>13.1.2. Зміна концентрації нітратів у річках</p> <p>Цей показник вимірює відсоток зміни концентрації нітратів у річках у розрізі держав-членів та на рівні ЄС-27 між 2000 та 2021 роками. Значення розраховуються та публікуються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p>	<p>Середня концентрація нітратів у річках Європи неухильно знижувалася протягом 1992-2009 років, але з того часу вирівнюється. Сільське господарство залишається основним джерелом забруднення азотом, але Директива ЄС про нітрати та національні заходи сприяли зниженню концентрації. Однак очевидна стабілізація в останні роки вимагає подальших заходів. Річки, які дрениують землі з інтенсивним сільським господарством або високою щільністю населення, зазвичай мають найвищі концентрації нітратів. У період 2020-2022 років найбільша частка ділянок річок із середніми концентраціями нітратів, що перевищують 5,6 мгNO₃-N/л (25%), була виявлена в Литві. Крім того, Бельгія, Чехія та Швейцарія мали велику частку (понад 32%) ділянок з концентраціями, що перевищували 3 мгNO₃-N/л. З 1992 року спостерігається значне зниження концентрацій нітратів у річці на 49% пунктів моніторингу. У 12% пунктів спостерігається зростання. У Чехії, Данії, Німеччині та Словаччині спостерігається найбільша частка тенденцій до значного зниження (82-100%). В Іспанії та Швейцарії частки тенденцій до значного збільшення та зменшення були приблизно однаковими, тоді як в Естонії та Литві спостерігалася найбільша частка тенденцій до значного збільшення (44% та 59%, відповідно). Загальне зниження, хоча і сповільнене в останні роки, спостерігається для Бельгії, Чехії, Кіпру, Данії, Німеччини, Сербії та Швеції, що пояснює тенденцію, яка спостерігається в європейських часових рядах. Часові ряди інших країн демонструють інші закономірності.</p>
		<p>13.1.3: Зміна концентрації фосфатів у річках</p> <p>Цей індикатор вимірює відсоток зміни концентрації фосфатів у річках за країнами-членами та на рівні ЄС-27 між 2000 та 2021 роками. Значення розраховуються та публікуються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p>	<p>Середня концентрація фосфатів у європейських річках зменшилася більш ніж удвічі за 1992-2011 роки. Очевидним є помітне зниження і для більш коротких часових рядів, однак середня концентрація є дещо вищою. Починаючи з 2011 року, концентрація вирівнюється, а в останні кілька років зростає, що вказує на необхідність подальших заходів. Загальне зниження вмісту фосфатів у річках може бути пов'язане із заходами, впровадженими національним та європейським законодавством, наприклад, Директивою про очищення міських стічних вод. Крім того, перехід на безфосфатні миючі засоби сприяв зниженню концентрації фосфатів.</p>

		<p>13.1.4. Зміна концентрації загального фосфору в озерах</p> <p>Цей показник вимірює відсоток зміни концентрації загального фосфору в озерах у розрізі країн-членів та на рівні ЄС-27 між 2000 та 2021 роками. Значення розраховуються та публікуються Європейським агентством з довкілля на основі даних, наданих державами-членами.</p>	<p>З 1992 року в європейських озерах спостерігається поступове зниження середньої загальної концентрації фосфору, хоча з 2015 року концентрація вирівнюється. Рівень концентрації є дещо вищим для коротших, більш репрезентативних часових рядів. З покращенням очищення міських стічних вод зменшився вміст фосфору в миючих засобах, а багато скидів стічних вод були перенаправлені подалі від озер. Тому фосфор з точкових джерел став менш значущим. Проте, дифузний стік з сільськогосподарських угідь продовжує залишатися основним джерелом фосфору в європейських озерах. Фосфор, що зберігається в осаді, може підтримувати високу концентрацію в озерах, незважаючи на зменшення його надходження.</p>
Ціль 14. Міста з населенням щонайменше 20 000 мешканців мають амбітний план озеленення міста			
	—	Показник розробляється	Дані щодо деревного покриву поки що відсутні, як і підзаконного акту, який передбачає методологію визначення задовільних рівнів.
Ціль 15. Негативний вплив на чутливі види та середовища існування, зокрема на морське дно, внаслідок рибальства та вилову, суттєво зменшується			
15.1	Негативний вплив на чутливі види через рибальство та вилов риби суттєво зменшується	<p>15.1.1. Частка рибних запасів, що експлуатуються на засадах сталого розвитку</p> <p>Цей індикатор показує частку рибних запасів у Північно-Східній Атлантиці та прилеглих морях, Середземному та Чорному морях, а також у водах ЄС в цілому, які експлуатуються на засадах сталого розвитку. Значення розраховуються щороку Об'єднаним дослідницьким центром (Науково-технічний та економічний комітет з питань рибальства), а потім надаються Євростатом.</p>	У Північно-Східній Атлантиці (як у водах ЄС, так і за межами ЄС) стан запасів значно покращився з 2003 по 2021 рік, але все ще значна частка запасів є надмірно експлуатованою.
Ціль 16. Побічний прилов видів виключається або зменшується до рівня, який дозволяє їхнє відновлення та збереження			
	—	Показник розробляється	Прилов видів, що перебувають під загрозою зникнення, має бути виключений або зменшений до рівня, який дозволить їм повністю відновитися. Це також має стосуватися видів, що мають поганий природоохоронний статус або незадовільний екологічний статус відповідно до Рамкової директиви ЄС про морську стратегію (MSFD). Крім того, прилов інших видів має бути виключений або, якщо це неможливо, зведений до мінімуму, щоб не загрожувати їхньому природоохоронному статусу. Для цього необхідно посилити збір даних про прилов усіх чутливих видів. Морський план дій , ухвалений 21 лютого 2023 року, сприяє виконанню Стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року, зокрема, зобов'язуючи мінімізувати вплив рибальства на вразливі види за допомогою конкретних заходів, які мають бути вжиті державами-членами ЄС.

Вартою уваги також є ціль досягнення нульового чистого землевідведення, що визначена у дотичній до біорізноманіття [Стратегії ЄС щодо ґрунтів до 2030 року](#). За оцінками Об'єднаного дослідницького центру ЄК за 2012-2018 роки більшість (78%) чистого вилучення земель відбулося в приміських зонах. Чисте вилучення земель у міських поселеннях протягом 2012-2018 років становило 2 696 км² або 450 км² щорічно. 1 415 км² або 47% усіх земель припадає на орні землі, що впливає на продовольчу безпеку, поглинання вуглецю та збереження біорізноманіття. Друге місце за обсягом вилучення земель посідають пасовища - втрата 945 км² або 36% усіх земельних угідь. Пасовища є одними з найважливіших осередків біорізноманіття в Європі та поглиначів вуглецю в ґрунті.

Основні нормативно-правові акти, які були ухвалені або змінені для виконання стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року і мають прямий або опосередкований вплив на агропродовольчий сектор (станом на березень 2025 року)¹³:

1. Закон про відновлення природи - ключовий закон, який надає статус обов'язковості декільком цілям стратегії (див. Таблиця 2)

[Регламент \(ЄС\) 2024/1991](#) Європейського Парламенту та Ради від 24 червня 2024 року про відновлення природи та внесення змін до Регламенту (ЄС) 2022/869 (Текст має відношення до ЄЕЗ).

Заходи для уникнення або мінімізації розміщення на ринку ЄС продукції, пов'язаної з вирубкою або деградацією лісів:

2. Критерії сталості лісової біомаси

[Імплементативний Регламент Комісії \(ЄС\) 2022/2448](#) від 13 грудня 2022 року про встановлення виконавчого керівництва щодо доказів для демонстрації відповідності критеріям сталості лісової біомаси відповідно до статті 29 Директиви (ЄС) 2018/2001 Європейського Парламенту та Ради (Текст має значення для ЄЕЗ).

3. Регламент про продукцію без вирубки лісів EUDR

[Регламент \(ЄС\) 2023/1115](#) Європейського Парламенту і Ради від 31 травня 2023 року про надання на ринку Союзу та експорт з Союзу певних товарів і продукції, пов'язаних з вирубкою та деградацією лісів, та про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010 (Текст має відношення до ЄЕЗ).

Посилення сталих фінансів, доброчесності і правоохоронної системи:

4. Захист довкілля за допомогою кримінального права

[Директива \(ЄС\) 2024/1203](#) Європейського Парламенту та Ради від 11 квітня 2024 року про захист довкілля за допомогою кримінального права та про заміну Директив 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС.

5. Корпоративна сталість (дві директиви)

◇ [Директива \(ЄС\) 2022/2464](#) Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 537/2014, Директиви 2004/109/ЄС, Директиви 2006/43/ЄС та Директиви 2013/34/ЄС щодо корпоративної звітності зі сталого розвитку;

◇ [Директива \(ЄС\) 2024/1760](#) Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про комплексну перевірку корпоративної сталості та внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 та Регламенту (ЄС) 2023/2859 (Текст має відношення до ЄЕЗ).

¹³ Повний перелік (не-)законодавчих ініціатив за планом дій стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року зі станом їхнього втілення на березень 2025 року дивіться у [Додатку 2](#) до цього аналітичного звіту.

6. Виконання Таксономії ЄС

[Делегований Регламент Комісії \(ЄС\) 2023/2486](#) від 27 червня 2023 року, що доповнює Регламент (ЄС) 2020/852 Європейського Парламенту та Ради, встановлюючи технічні критерії перевірки для визначення умов, за яких економічна діяльність кваліфікується як така, що робить значний внесок у стале використання і захист водних і морських ресурсів, переходу до циркулярної економіки, запобіганню та контролю забруднення, захисту та відновленню біорізноманіття та екосистем, а також для визначення того, чи не завдає ця економічна діяльність значної шкоди будь-яким іншим екологічним цілям, та внесення змін до Делегованого регламенту Комісії (ЄС) 2021/2178 щодо конкретних вимог до публічного розкриття інформації про ці види економічної діяльності.

7. Ґрунт для пом'якшення зміни клімату та адаптації до її наслідків

[Регламент \(ЄС\) 2023/839](#) Європейського Парламенту і Ради від 19 квітня 2023 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2018/841 щодо сфери застосування, спрощення правил звітності та дотримання, а також встановлення цілей держав-членів до 2030 року та Регламенту (ЄС) 2018/1999 щодо вдосконалення моніторингу, звітності, відстеження прогресу та перегляду (Текст має відношення до ЄЕЗ).

Триває розгляд:

- ◆ [Пропозиція Регламенту](#) Європейського Парламенту і Ради про засади моніторингу для стійкості європейських лісів
- ◆ [Пропозиція Директиви](#) Європейського Парламенту і Ради про моніторинг ґрунтів та їхню стійкість (Закон про моніторинг ґрунтів)

Знято з розгляду:

- ◆ [Пропозиція Регламенту](#) Європейського парламенту і Ради про стале використання засобів захисту рослин та внесення змін до Регламенту (ЄС) 2021/211

1.4 Мобілізація промисловості для чистої і циркулярної економіки

У цьому контексті центральним є «Новий план дій з циркулярної економіки»¹⁴, який є частиною «[Промислової стратегії для чистої та циркулярної економіки](#)» (рис. 1). Цей план дій включає ініціативи для всього життєвого циклу продукції, просування процесів циркулярної економіки та розширення можливостей споживачів обирати сталу продукцію. Застосування принципів циркулярної економіки в рамках «Нового плану дій з циркулярної економіки» збігається з метою стратегії «Від ферми до виделки» щодо досягнення стійких продовольчих систем. Питання, що безпосередньо стосуються циркулярної економіки у продовольчому секторі, по суті, спрямовані на досягнення шостої цілі стратегії «Від ферми до виделки», а саме «зменшити вдвічі харчові відходи на душу населення на рівні роздрібної торгівлі та споживачів» (див. Таблиця 1).

Крім цілі щодо запобігання утворенню харчових відходів, план дій з циркулярної економіки підкреслює такі пов'язані з агропродовольством ініціативи:

- ◆ заміна одноразового пакування, посуду і столових приладів у сфері громадського харчування на багаторазові альтернативи;
- ◆ циркулярний підхід до [використання води](#) в сільському господарстві, який відображений в новому регламенті про повторне використання води¹⁵;

14) Повідомлення Комісії Європейського Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Новий план дій з циркулярної економіки для більш чистої та конкурентоспроможної Європи» (COM/2020/98 final)

15) [Регламент \(ЄС\) 2020/741](#) Європейського Парламенту та Ради від 25 травня 2020 року про мінімальні вимоги до повторного використання води (Текст має значення для ЄЕЗ)

- ◆ інтегрований план управління поживними речовинами із оновленням директиви щодо очищення [міських стічних вод](#)¹⁶ і необхідністю перегляду [директиви про осад стічних вод](#)¹⁷.

Регламент про повторне використання води має на меті заохочувати та сприяти повторному використанню води в ЄС за допомогою гармонізованих мінімальних вимог до якості води для безпечного повторного використання очищених міських стічних вод для сільськогосподарського зрошення. Також регламент встановлює вимоги щодо моніторингу, управління ризиками, прозорості та дозволів.

В результаті [оцінювання директиви про осад стічних вод](#) ЄК дійшла висновку, що ця директива залишається актуальною, але набір забруднюючих речовин, які вона регулює, потребує перегляду, зокрема, з огляду на органічні сполуки, патогенні мікроорганізми, фармацевтичні препарати та мікропластик, які присутні в осаді стічних вод. Звіт оцінки підкреслює економічну ефективність використання осаду в сільському господарстві, що виявляється значно дешевшим, ніж спалювання, і є основною альтернативою його використанню на сільськогосподарських угіддях. Використання осаду в сільському господарстві пов'язане з багатьма аспектами сталого розвитку, і в контексті нульового забруднення, зміни клімату та політики ЄС щодо стратегічної автономії можуть бути досягнуті синергія та компроміси між різними факторами, що впливають на вибір способу поводження з осадом.

Підкреслюється важливість гнучкості, враховуючи також, що поводження з осадом сильно залежить від місцевих умов. Оцінка також вказала на брак даних щодо використання осаду в сільському господарстві та поточних досліджень на цю тему.

Хоча «Новий план дій з циркулярної економіки» не містить спеціальних пропозицій щодо використання біовідходів як джерела енергії, він наголошує на важливості втілення стратегії і плану дій з біоекономіки¹⁸, які існували ще до ЄЗК (з 11 жовтня 2018 року) і які визначають критичність переходу на відновлювані джерела енергії, зокрема біомасу. [Біомаса](#) походить з органічних матеріалів лісового та сільського господарства (наприклад, дерев і рослин), з відходів і залишків біологічного походження, а також з фракції побутових відходів, що біологічно розкладаються. Її можна використовувати для опалення, виробництва електроенергії та транспортного палива. Збільшення використання біомаси в ЄС може допомогти диверсифікувати енергопостачання Європи, сприяти економічному зростанню та створенню робочих місць, а також знизити викиди парникових газів. Біомаса для виробництва енергії (біоенергія) [залишається основним джерелом](#) відновлюваної енергії в ЄС і становить близько 59% споживання відновлюваної енергії у 2021 році, згідно зі звітом про сталий розвиток біоенергії в ЄС за 2023 рік. У цьому аспекті варто звернути увагу на [директиву про відновлювану енергію](#)¹⁹, яка у 2009 році визначила критерії сталості та економії викидів парникових газів для виробництва сільськогосподарської біомаси в ЄС.

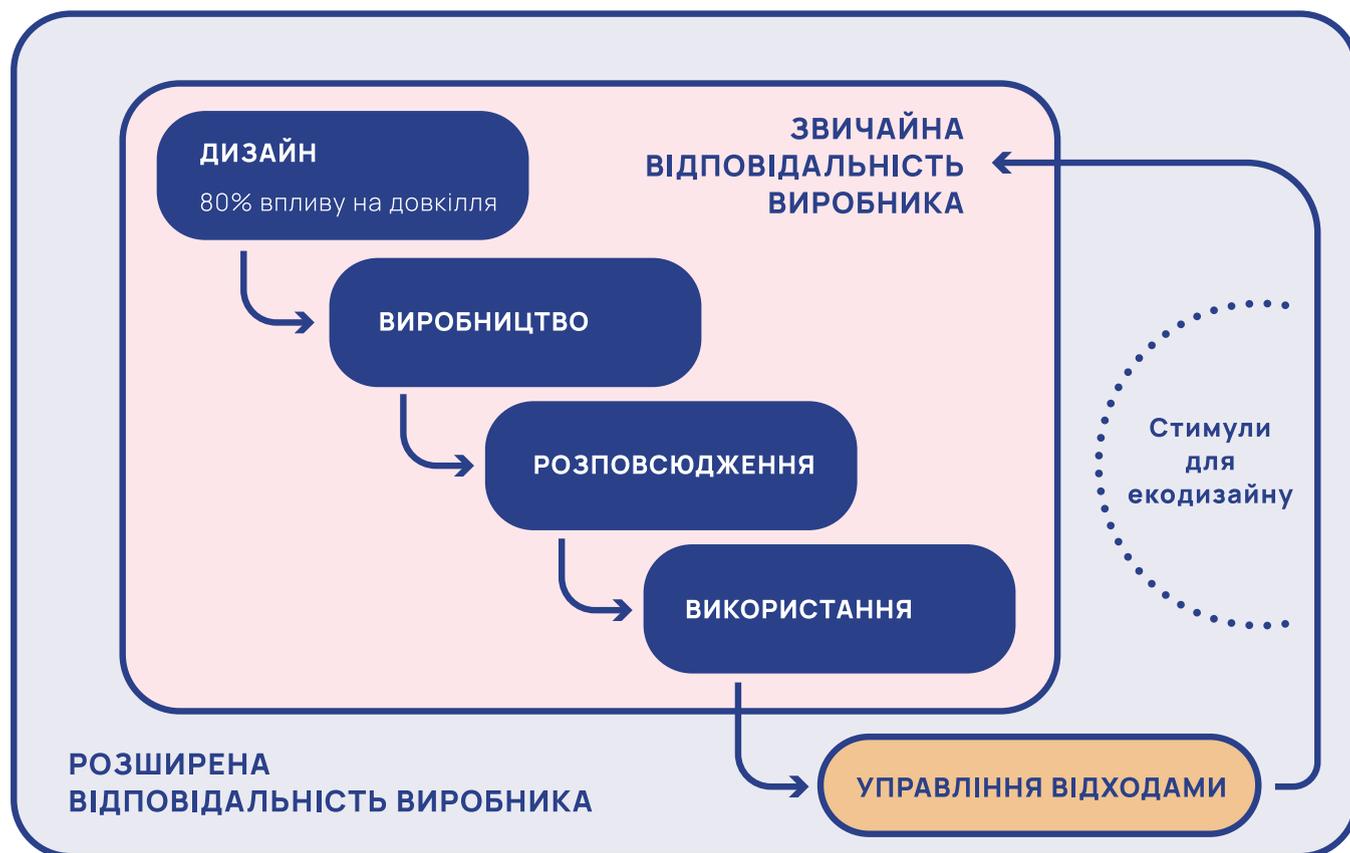
16) [Директива \(ЄС\) 2024/3019](#) Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2024 року щодо очищення міських стічних вод (нова редакція) (Текст має відношення до ЄЕЗ)

17) [Директива Ради від 12 червня 1986](#) року про захист довкілля, зокрема ґрунту, при використанні осаду стічних вод у сільському господарстві (86/278/ЄЕС)

18) Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Стала біоекономіка для Європи: зміцнення зв'язку між економікою, суспільством та довкіллям» ([COM/2018/673 final](#))

19) [Директива \(ЄС\) 2018/2001](#) Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року про заохочення використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел (нова редакція) (Текст має значення для ЄЕЗ)

Рисунок 4. Розширена відповідальність виробника (РВВ) – один з головних інструментів циркулярної економіки*

*Джерело: власна інфографіка на основі даних [Zero Waste Kharkiv](#)

1.5 Амбіція щодо нульового забруднення для чистого довкілля

Бачення нульового забруднення до 2050 року полягає в тому, що забруднення повітря, води та ґрунту має бути знижене до рівня, який більше не вважається шкідливим для здоров'я та природних екосистем, з дотриманням меж, в яких наша планета може впоратися, створюючи таким чином вільне від токсичних речовин середовище.

Європейський зелений курс оголосив про три головні дії щодо нульового забруднення:

- ◆ План дій щодо нульового забруднення води, повітря та ґрунту для кращого запобігання, усунення, моніторингу та звітування про забруднення;
- ◆ Стратегія сталого використання хімічних речовин для захисту громадян та довкілля від небезпечних хімічних речовин;

- ◆ Перегляд заходів щодо боротьби із забрудненням від великих промислових об'єктів, щоб забезпечити їхню узгодженість із політикою у сфері клімату, енергетики та циркулярної економіки.

Зв'язок цього напрямку ЄЗК із агропродовольчим сектором здійснюється через посилення описаних в попередніх розділах ініціатив щодо запобігання забрудненню довкілля пестицидами, добривами та іншими агрохімікатами. Крім цього, важливими для агропродовольчого сектору в рамках напрямку щодо довкілля без токсинів є оновлення директиви про промислові викиди та викиди від тваринництва²⁰, що спрямована на запобігання або скорочення викидів в довкілля від великих промислових підприємств та інтенсивного сільського господарства.

20) Директива 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 року про промислові викиди та викиди від тваринництва (інтегроване запобігання та контроль забруднення) (нова редакція) (Текст має відношення до ЄЕЗ)

Переглянута у 2024 році директива містить нові положення, що стосуються ресурсо-, енерго- та водоефективності, а також скорочення використання та викидів небезпечних речовин. Сферу дії було розширено за рахунок включення видобутку металів, гігафабрик з виробництва акумуляторів, полігонів відходів та інтенсивного ведення сільського господарства. Оновлена директива також містить комплекс заходів, спрямованих на полегшення та прискорення впровадження інноваційних технологій у промисловості.

Центральною концепцією директиви про промислові викиди є найкращі доступні технології і методи керування (НДТМ) включно із секторальними довідковими документами і висновками НДТМ. Станом на березень 2025 року актуальними для агропродовольчого сектору є:

- ◆ Довідковий документ НДТМ щодо [викидів від зберігання](#);
- ◆ Довідковий документ і висновки НДТМ щодо [промисловості харчових, молочних продуктів і напоїв](#);
- ◆ Довідковий документ і висновки НДТМ щодо [інтенсивного вирощування птиці або свиней](#);
- ◆ Довідковий документ і висновки НДТМ щодо [скотобоєнь, побічних продуктів тваринного походження та/або істивних побічних продуктів](#);
- ◆ Довідковий документ і висновки НДТМ щодо [оброблення відходів](#).

Варто також зазначити, що у зв'язку із оновленням директиви про запобігання промислового забрудненню наразі розробляється довідковий документ [НДТМ щодо полігонів](#), які у майбутньому матимуть вплив на особливості управління відходами сільського господарства і харчової промисловості у разі видалення таких відходів на полігонах.

1.6 Спільна аграрна політика ЄС

Одна з найстаріших політик ЄС, що започаткована у 1962 році відповідно до статті 33 Договору про заснування Європейського Співтовариства, спільна аграрна політика (САП) має забезпечувати умови для стабільного постачання за доступними цінами вироблених сталим способом, безпечних продуктів харчування для більш ніж 500 млн європейців, а також для гідного рівня життя для 22 млн фермерів та працівників сільського господарства.

САП є спільною політикою для всіх країн ЄС. Вона управляється і фінансується на європейському рівні з ресурсів бюджету ЄС і становить [близько 40%](#) всіх витрат.

2 грудня 2021 року було офіційно ухвалено угоду про реформу спільної аграрної політики (САП). Нове законодавство, яке набуло чинності 1 січня 2023 року, прокладає шлях до більш справедливої, екологічної та результативної САП, яка є ключовим інструментом у досягненні амбітних цілей ЄЗК, зокрема стратегій «Від ферми до виделки» і збереження біорізноманіття.

Вона спрямована на забезпечення сталого майбутнього для європейських фермерів, надання більш цілеспрямованої підтримки невеликим фермерським господарствам та надання країнам ЄС більшої гнучкості в адаптації заходів до місцевих умов.

Політика зосереджена на десяти цілях, пов'язаних із загальними цілями ЄС щодо соціальної, екологічної та економічної сталості в сільському господарстві та сільській місцевості.

САП 2023 – 2027 втілює ЄЗК в сільському господарстві через:

- ◆ **вищі зелені амбіції:** плани САП відповідають екологічному та кліматичному законодавству. У своєму стратегічному плані САП кожна країна ЄС зобов'язана демонструвати більш високі амбіції щодо дій у сфері довкілля та клімату порівняно з попереднім програмним періодом (без «відкату назад») і зобов'язана оновлювати план у разі внесення змін до кліматичного та екологічного законодавства;
- ◆ **сприяння досягненню цілей ЄЗК:** національні стратегічні плани САП сприяють досягненню цілей Зеленого курсу ([рекомендації САП](#) визначають, яким чином очікується цей внесок);
- ◆ **посилені умови:** виплати вигодонабувачам САП пов'язані з більш жорстким набором обов'язкових вимог. Наприклад, на кожному фермерському господарстві щонайменше 3% орних земель відводиться під біорізноманіття та невиробничі елементи, з можливістю отримати підтримку через екосхеми для досягнення 7%. Водноболотні угіддя та торфовища також перебувають під захистом;
- ◆ **екосхеми:** щонайменше 25% бюджету прямих виплат виділяється на [екосхеми](#), забезпечуючи сильніші стимули для [дружніх до клімату та довкілля сільськогосподарських практик і підходів](#) (таких як органічне землеробство, агроекологія, вуглецеве землеробство тощо), а також для покращення добробуту тварин;
- ◆ **розвиток сільських територій:** щонайменше 35% коштів виділяється на заходи з підтримки клімату, біорізноманіття, довкілля та добробуту тварин;
- ◆ **операційні програми:** у секторі фруктів та овочів операційні програми виділяють щонайменше 15% своїх витрат на охорону довкілля;

- ◆ **клімат та біорізноманіття:** 40% бюджету САП має бути пов'язано з кліматом і рішуче підтримувати загальне зобов'язання спрямовувати 10% бюджету ЄС на цілі біорізноманіття до кінця періоду багаторічних фінансових рамок ЄС (MFF).

Правова основа оновленої САП охоплює нормативно-правові акти, які загалом застосовуються з 1 січня 2023 року:

- ◆ **горизонтальне регулювання** – [Регламент \(ЄС\) 2021/2116](#) Європейського Парламенту та Ради від 2 грудня 2021 року про фінансування, управління та моніторинг спільної аграрної політики та скасування Регламенту (ЄС) № 1306/2013;
- ◆ **регламент про стратегічні плани** – [Регламент \(ЄС\) 2021/2115](#) Європейського Парламенту та Ради від 2 грудня 2021 року, що встановлює правила підтримки стратегічних планів, які розробляються державами-членами в рамках спільної аграрної політики (Стратегічні плани САП) та фінансуються Європейським фондом сільськогосподарських гарантій (ЄФГ) та Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій (ЄСФРТ), і скасовує Регламенти (ЄС) № 1305/2013 та (ЄС) № 1307/2013;
- ◆ **регламент спільної організації ринку** – [Регламент \(ЄС\) № 1308/2013](#) Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2013 року про створення спільної організації ринків сільськогосподарської продукції та скасування Регламентів Ради (ЄЕС) № 922/72, (ЄЕС) № 234/79, (ЄС) № 1037/2001 та (ЄС) № 1234/2007.

Для того, щоб отримати субсидію від ЄС, фермер має дотримуватися низки базових правил. Взаємозв'язок між дотриманням цих правил і підтримкою, що надається фермерам, називається обумовленістю (conditionality).

Рисунок 5. Цілі чинної спільної аграрної політики ЄС

*Джерело: власна інфографіка на основі даних ЄК

Правила, яких мають дотримуватися фермери:

- ♦ статутні (базові) вимоги до управління (SMR), які застосовуються до всіх фермерів, незалежно від того, чи отримують вони підтримку в рамках Спільної аграрної політики (САП), чи ні;
- ♦ належні сільськогосподарські та екологічні умови (GAECs), вони застосовуються лише до фермерів, які отримують субсидії в рамках САП²¹.

Фермери, які порушують законодавство ЄС, що стосується захисту довкілля, здоров'я населення та тварин, добробуту тварин або управління земельними ресурсами, позбавляються підтримки з боку ЄС та можуть зіткнутися з іншими санкціями.

Статутні вимоги до управління включають правила ЄС щодо здоров'я населення, тварин і рослин, добробуту тварин і збереження довкілля. Регламент про стратегічні плани САП визначає статутні вимоги до управління (SMR), які відповідають умовам одинадцяти директив і регламентів, а саме:

- ♦ **щодо здоров'я населення, тварин і рослин:**
 - ♦ Загальне законодавство про харчові продукти ([Регламент \(ЄС\) № 178/2002](#));
 - ♦ Директива про використання гормонів ([Директива Ради 96/22/ЄС](#));
 - ♦ Регламент про засоби захисту рослин ([Регламент \(ЄС\) № 1107/2009](#));
 - ♦ Директива про досягнення сталого використання пестицидів ([Директива 2009/128/ЄС](#));

21) Стандарти практик для захисту ґрунту (GAEC), а також конкретні положення директив і регламентів, що визначають статутні вимоги до управління (SMR), представлені в [Додатку 3](#) до цього аналітичного звіту.

◆ щодо добробуту тварин:

- ◆ Директиви про захист телят, свиней та тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей ([Директива Ради 2008/119/ЄС](#), [Директива Ради 2008/120/ЄС](#), [Директива Ради 98/58/ЄС](#));

◆ щодо довкілля:

- ◆ Директива, що встановлює рамки для діяльності Співтовариства у сфері водної політики ([Директива 2000/60/ЄС](#));
- ◆ Директива про використання нітратів ([Директива Ради 91/676/ЄС](#));
- ◆ Директива про збереження диких птахів ([Директива 2009/147/ЄС](#));
- ◆ Директива про збереження природних середовищ існування та дикої фауни і флори ([Директива Ради 92/43/ЄС](#)).

На додаток до встановлених законодавством вимог до управління, фермери, які отримують підтримку САП, мають дотримуватися стандартів ЄС щодо належного сільськогосподарського та екологічного стану землі (GAEC), а саме:

- ◆ підтримувати певну частку постійних пасовищ від загальної площі сільськогосподарських угідь (GAEC 1);
- ◆ захищати водно-болотні угіддя та торфовища (GAEC 2);
- ◆ підтримувати органічну речовину та структуру ґрунту шляхом заборони спалювання стерні (GAEC 3);

- ◆ захищати воду від забруднення шляхом створення буферних смуг вздовж водотоків (GAEC 4);
- ◆ запобігати ерозії ґрунтів за допомогою відповідних практик (GAEC 5);
- ◆ захищати ґрунт, визначаючи правила мінімального ґрунтового покриття (GAEC 6);
- ◆ зберігати потенціал ґрунту через сівозмину або диверсифікацію сільськогосподарських культур (GAEC 7);
- ◆ підтримувати невиробничі площі та ландшафтні особливості, а також забезпечувати збереження ландшафтних особливостей шляхом, наприклад, заборони вирубки живоплотів і дерев у період розмноження та вирощування птахів (GAEC 8);
- ◆ захищати постійні пасовища на територіях «Натура 2000» (GAEC 9).

1.7 Нове бачення ЄС для агропродовольчого сектору

У зв'язку із буксуванням деяких ключових ініціатив стратегії «Від ферми до виделки», зокрема відсутністю законопроекту про сталі продовольчі системи, відкриттям проекту регламенту щодо сталого використання засобів захисту рослин і, головне, [скаргами фермерів](#) щодо надмірної бюрократії, 19 лютого 2025 року ЄК представила нове бачення сільського господарства та продовольства²². Після публікації нової стратегії комісар з питань сільського господарства Крістоф Хансен [заявив](#), що це не означає «відмову» від цілей стратегії «Від ферми до виделки».

22) Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів «Бачення сільського господарства та продовольства. Спільне формування привабливого сільського господарства та агропродовольчого сектору для майбутніх поколінь» ([COM/2025/75 final](#))

Рисунок 6. Нове бачення ЄС агропродовольчого сектору

ЦІЛІ

- Визнати сільське господарство та харчову промисловість стратегічними секторами
- Посилити конкурентоспроможність та привабливість сектору
- Забезпечити довгострокове зростання, інновації та соціальні вигоди (сьогодні, завтра та до 2040 року)

НОВИЙ ПІДХІД

- ➔ Довіра та діалог по всьому ланцюгу створення вартості (в ЄС та в усьому світі)
- ➔ Посилення взаємодії з фермерами, операторами харчового ланцюга, установами та громадянським суспільством
- ➔ Вирішення проблем та ідей на місцевому та регіональному рівнях

ЗАСАДИ

- Базується на Стратегічному діалозі щодо майбутнього сільського господарства ЄС та консультаціях з Європейською радою з питань сільського господарства та продовольства
- Закликає всі зацікавлені сторони формувати та впроваджувати ключові ініціативи

СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО

- ➔ Колективні зусилля для визначення майбутнього сільського господарства та агропродовольчої галузі ЄС
- ➔ Забезпечення стійкого, інноваційного та сталого сектору

*Джерело: власна інфографіка на основі даних ЄК

Бачення окреслює чотири пріоритетні напрямки:

- ◆ **Привабливий сектор:** сільське господарство має мати необхідну стабільність, щоб заохочувати молодь до цієї професії, зокрема завдяки справедливим доходам і більш цілеспрямованому державному підтриманню. Їх також потрібно активно підтримувати, щоб скористатися перевагами інновацій та нових бізнес-моделей, зокрема за рахунок вуглецевих та природних квот, як додаткових джерел доходу. Комісія прагне забезпечити, щоб фермери не були змушені систематично продавати свою продукцію нижче собівартості, і вживатиме конкретних заходів з цією метою, включно із переглядом директиви про недобросовісну торговельну практику. Комісія також представить у 2025 році стратегію оновлення поколінь з рекомендаціями щодо заходів, необхідних як на рівні ЄС, так і на національному / регіональному рівні для усунення бар'єрів, що перешкоджають молодим і новим людям увійти в професію.

- ◆ **Конкурентоспроможний та стійкий сектор:** ЄС продовжуватиме надавати пріоритет продовольчій безпеці та суверенітету різними способами. Торговельні переговори та угоди будуть використовуватися для захисту інтересів європейських фермерів. Бачення також відповідає на запити фермерів, громадян і суспільства в цілому щодо більш жорсткого узгодження стандартів виробництва для імпортованої продукції для гарантування того, щоб амбітні стандарти ЄС не призведуть до несприятливого конкурентного становища, але при цьому відповідатимуть міжнародним правилам. З цієї причини в 2025 році Комісія почне вживати заходів для оцінки впливу більшої узгодженості стандартів, коли йдеться про небезпечні пестициди, заборонені в ЄС, і на добробут тварин. Крім того, суворе дотримання та контроль стандартів безпеки харчових продуктів залишається пріоритетом, що не підлягає обговоренню. Комісія посилить свою увагу до тваринництва, щоб сприяти довгостроковому майбутньому цього сектору.

- ◆ **Сектор, що має майбутнє:**
сільськогосподарський сектор Європи відіграє важливу роль у переході до низьковуглецевої економіки. Концепція визнає необхідність узгодження кліматичних дій з продовольчою безпекою та конкретними викликами, з якими стикається сектор. Фермери мають бути нагороджені за впровадження дружніх до природи практик. У цьому контексті Комісія ретельно розгляне будь-яку подальшу заборону на використання пестицидів, якщо альтернативи не будуть доступні в розумні терміни, і спростить доступ до біопестицидів на ринку ЄС. Комісія також розробить добровільну систему бенчмаркінгу, «компас сталого розвитку на фермі», щоб допомогти фермерам вимірювати та покращувати свої показники на рівні фермерських господарств. Також буде підготовлена Стратегія водної стійкості для вирішення нагальної потреби в більш ефективному використанні води.

- ◆ **Справедливі умови життя та праці в сільській місцевості:** Комісія запропонує оновлений План дій для сільської місцевості для забезпечення, щоб сільські райони залишалися динамічними, функціональними та тісно пов'язаними з культурною та природною спадщиною ЄС. Буде також започатковано щорічний Продовольчий діалог з широким колом учасників, включно із споживачами, фермерами, промисловістю та органами влади, для пошуку рішень таких питань, як доступність продуктів харчування та інновації. Зменшення харчових відходів та вирішення суспільних проблем, пов'язаних з добробутом тварин, також будуть предметом пильної уваги Комісії в майбутньому.

Частина 2

Впровадження Європейського зеленого курсу в агропродовольчому секторі України: виклики та можливості

Агропродовольчий сектор України перебуває на роздоріжжі, оскільки країна прагне до інтеграції в ЄС та досягнення цілей сталого розвитку Європейського зеленого курсу (ЄЗК) в період виживання в умовах війни. Сільське господарство залишається ключовою основою економіки України - близько 10% ВВП (20% з урахуванням харчової промисловості) та 60% експорту товарів в 2024 році, а також Україна є провідним світовим експортером зернових та олійних культур. Приведення цього сектору у відповідність до амбітних екологічних цілей ЄЗК та Спільної аграрної політики ЄС (САП) є одночасно і стратегічною можливістю, і величезним викликом. У цій частині проаналізовано, як Україна адаптує свою політику, фінанси, торгівлю та сільськогосподарські практики до стандартів ЄЗК, спираючись на досвід ЄС та інших країн. Розглядаються такі аспекти переходу, як регуляторна гармонізація та економічні наслідки, погляди зацікавлених сторін і конкретні приклади, що ілюструють зміни на місцях.

2.1 Регуляторна та політична відповідність

Узгодження з ЄЗК та САП

Підписавши Угоду про асоціацію, Україна зобов'язалась привести національні нормативно-правові акти у відповідність до законодавства ЄС¹. З отриманням у 2022 році статуса кандидата на вступ до ЄС темпи гармонізації політик, зокрема у сільськогосподарському секторі, пришвидшилися. Це включає наближення до вимог САП через ухвалення у листопаді 2024 року Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року із операційним планом заходів з її реалізації у 2025-2027 рр. та удосконалення низки нормативно-правових актів, втілення практичних ініціатив щодо методів ведення сільського господарства і їхнього фінансового стимулювання, статистики сталого фермерства, безпечності харчових продуктів, здоров'я рослин, добробуту тварин та захисту довкілля, а також цифровізації сектору. Європейський зелений курс з його стратегіями «Від ферми до виделки» і біорізноманіття встановлює додаткові вимірвальні цілі, такі як скорочення використання і

1) Додаток XXXVIII Угоди про асоціацію між Україною та ЄС містить список законодавчих актів ЄС, які стосуються різних сфер агросектора: від виробництва насіння до продуктів тваринного походження. Цей додаток є важливим орієнтиром для втілення агростандартів ЄС в Україні.

ризик пестицидів на 50%, скорочення втрат поживних речовин з добрив на 50%, виділення 10% сільськогосподарських угідь для біорізноманіття та досягнення 25% органічного землеробства до 2030 року. Україна визнала ці цілі, що підтверджується [Планом України](#) – дорожньої карти реформ для отримання макрофінансової підтримки від ЄС в 50 млрд євро в рамках [Ukraine Facility 2024 - 2027](#) pp.

Щодо органічного сільського господарства, відповідно до цільових індикаторів [Національної економічної стратегії на період до 2030 року](#) заплановано збільшення площі земель, зайнятих під органічне виробництво, не менш як до 3% порівняно з [приблизно 1%](#) на сьогоднішній день. Хоча ця мета є скромною порівняно з 25% в ЄС, вона свідчить про прихильність України до нарощування сталого виробництва.

Правові та інституційні реформи

Інтеграція стандартів САП та ЄЗК вимагає масштабної реформи аграрних інституцій та законодавства України. Згідно зі [звітом ЄК за 2024 рік](#) Україна «залишається на ранній стадії підготовки» до узгодження сільського господарства та розвитку сільських територій із EU acquis. Ключові кроки включають внесення змін в [законодавство](#) для удосконалення сільськогосподарського субсидіювання та для розвитку сільських територій (див. [слайд 84](#) моніторингу RRR4U), яке відображає правила САП, створення таких інструментів, як [Державний аграрний реєстр](#) (ДАР) для управління виплатами фермерським господарствам та створення [Мережі даних](#) сталого розвитку фермерських господарств (FSDN) для моніторингу агроекологічних показників.

Україна також здійснює заходи з посилення спроможності і підвищення ефективності органів влади із компетенціями у агропродовольчому секторі. Зокрема [в рамках](#) адміністративного реформування і [оптимізації видатків](#) держбюджету була реорганізована Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Виробництво сільськогосподарських культур в ЄС без ЗЗР наразі не є реалістичним, але є ознаки того, що скорочення можливе без або з прийнятними втратами врожайності. Однак важливим аспектом для виробника є (фінансовий) ризик, і це слід враховувати.

Поглиблений [аналіз EPRS](#) «Сільське господарство без засобів захисту рослин», 2019

Поетапно вводяться нові правила щодо [маркування](#) харчових продуктів, [генетично модифікованої](#) продукції, ветеринарного контролю (наприклад, [система ЄС TRACES](#) для ветеринарної і фітосанітарної сертифікації, а також простежуваності тварин і продукції по всьому світу) та [здоров'я рослин](#). [План пріоритетних дій](#) Уряду на 2025 рік і [урядова дорожня карта](#) виконання рекомендацій ЄК у рамках пакета розширення ЄС окреслюють ці регуляторні кроки та пріоритетні напрями подальшої євроінтеграційної співпраці.

Труднощі гармонізації та правозастосування

Прийняття законів європейського зразка – це лише половина справи, головним викликом є забезпечення їх дотримання у великому аграрному секторі України. Україна має посилити спроможність інституцій як на національному, так і на місцевому рівнях впроваджувати та підтримувати нові стандарти. Наприклад, [ЄС відзначив](#), що Україна має продовжувати реформування органів з безпеки харчових продуктів і забезпечити ідентифікацію та простежуваність тварин відповідно до вимог ЄС. Втілення нових стандартів на рівні господарств може бути складним завданням, особливо з огляду на різноманітну структуру агросектору України – [від майже мільйона](#) дрібних незареєстрованих виробників до десятка агрокорпорацій.

Багато норм (наприклад, належне використання пестицидів, поводження з гноєм або забезпечення добробуту тварин) вимагатимуть навчання фермерів та вдосконалення практик на фермах. Це потребує часу і відповідних програм підвищення кваліфікації і обміну досвідом. Постраждали від війни регіони України додають ще один рівень труднощів, оскільки нагляд за ними ускладнений, а деякі сільськогосподарські угіддя недоступні внаслідок окупації або небезпечні у зв'язку із замінуванням або забрудненням небезпечними речовинами і предметами, що залишились внаслідок бойових дій. Втім, прогрес все ж таки є: Україна узгодила численні стандарти безпеки та якості харчових продуктів (наприклад, молочних, м'ясних та рослинних продуктів) з ЄС, і майже весь її агропродовольчий експорт [вже відповідає](#) санітарним та фітосанітарним (СФЗ) нормам ЄС згідно з Угодою про асоціацію. Отримання Україною статусу кандидата на вступ в ЄС прискорила законодавчу роботу над питаннями, пов'язаними з ЄЗК, такими як кліматична політика, регулювання пестицидів та добробут тварин. Проте гармонізація політики вимагатиме значних державних інвестицій в адміністративну спроможність. [За однією з оцінок](#), Україна потребує щонайменше 3 мільярди євро інвестицій щорічно для повної імплементації аграрного аспис, яке до того ж стає все більш вимогливим, зокрема до інституцій САП. Це є значним тягарем із урахуванням необхідності у покритті збитків, завданих війною. Виконання законодавства буде постійним випробуванням політичної волі та якості врядування, тому Україна має викоринити будь-які сприятливі для корупції та слабкого правозастосування інституційні умови і законодавчі положення.

2.2 Фінансовий та економічний вплив

Витрати на перехідний період

Перехід до сталих методів ведення сільського господарства та дотримання стандартів ЄС в короткостроковій перспективі вимагатиме від українських фермерів та агробізнесу збільшення витрат. Відповідність стандартам часто вимагає нового обладнання (наприклад, точного внесення добрив, гноєсховищ), процесів сертифікації (органічного виробництва або безпеки харчових продуктів), а іноді і зниження врожайності (наприклад, при зменшенні використання хімічних речовин). [Дослідження показують](#), що повна відповідність аграрному законодавству ЄС може збільшити виробничі витрати українських господарств в середньому на 10%.

Ці додаткові витрати, якщо ними не управляти, можуть [підірвати конкурентоспроможність](#) українського сільського господарства та послабити його стійкість в умовах війни, завершення якої не вбачається можливим в коротко- і навіть середньостроковій перспективах. [Деякі експерти і фермери](#) особливо занепокоєні такою політикою, як заборона пестицидів або обмеження на використання добрив, що може призвести до необхідності пошуку більш дорогих альтернатив. Дійсно, досвід ЄС показує, що такі правила можуть впливати на врожайність та прибутковість - наприклад, [обмеження ЄС на певні пестициди](#) (неонікотиніди) негативно впливають на врожайність та доходи фермерських господарств. Під час [агропродовольчої дискусії](#) навесні 2024 року зацікавлені сторони підкреслили, що деякі правила ЄЗК були «благими намірами», але нереалістичними, якщо їх запроваджувати без відповідної державної підтримки. Найбільше труднощі з початковими інвестиціями для «озеленення» [можуть відчувати](#) невеликі фермерські господарства. Це [спричинено](#) браком доступу до пільгового фінансування або дешевих кредитів, якісних знань та сучасної техніки.

Фінансова підтримка та інвестиції ЄС

ЄС усвідомлює, що «зелений» перехід України потребує фінансової підтримки. Для покриття витрат мобілізується низка інструментів допомоги ЄС. З 2023 року ЄС разом із ФАО запускає [грантові програми](#) для фінансування подолання нагальних перешкод, модернізації виробництва та побудови стійкої і сталої агропродовольчої системи. Сотні українських фермерів вже отримали гранти від ЄС на загальну суму в 2,67 млн євро для придбання критично важливого обладнання, зелених технологій та інфраструктури для модернізації виробництва. Ці кошти підтримують такі речі, як системи крапельного зрошення для економії води, біогазове устаткування для перетворення біовідходів на енергію або інтегровані тренінги з боротьби зі шкідниками – все це полегшує фінансовий тягар впровадження екологічно чистих практик. Крім того, Україна отримує вигоду від ширших фондів допомоги та реконструкції ЄС, таких як запропонований [the Ukraine Facility](#) – Фонд для України у розмірі 50 мільярдів євро до 2027 року, частина з яких має бути спрямована на зелене відновлення в сільському господарстві. У перспективі членства в ЄС Україна також може [отримати право](#) на прямі виплати та фонди розвитку сільських територій в рамках спільної аграрної політики.

[За оцінками ЄС](#), якби Україна стала членом ЄС, вона могла б потенційно отримати близько 96,5 млрд євро субсидій в рамках САП протягом семирічного бюджетного циклу², що становить значну частину бюджету САП. Хоча ця цифра є [доволі абстрактною](#), вона підкреслює довгострокову фінансову підтримку, яка могла б надійти українським фермерам, збільшуючи доходи та компенсуючі інвестиції у сталий розвиток. На етапі підготовки до вступу завдання полягає у подоланні розриву: Україні може знадобитися спеціальний сільськогосподарський фонд для підготовки

до вступу в ЄС на кшталт [IPARD](#) – програма розвитку сільських територій в рамках інструмента допомоги на етапі, що передуює вступу до ЄС для фінансування «зелених» проектів та розбудови адміністративного потенціалу в сільському господарстві. Крім цього, за умови наявності чітких «правил гри», стандартів і фінансових гарантій, пов'язаних із ризиками війни, до сталого агробізнесу в Україні [зростає інтерес](#) приватних інвесторів.

Вплив на прибутковість фермерських господарств

Чистий економічний вплив «зеленого» переходу буде відрізнятися залежно від типу господарства та часових рамок. У короткостроковій (1-3 роки) перспективі прибуток може скоротитися. Наприклад, фермер, який скорочує використання добрив на 20%, щоб досягти цілей ЄС, може одразу ж побачити нижчу врожайність, при цьому для ефективного управління поживними речовинами йому доведеться платити за тестування ґрунту та прецизійне обладнання (обладнання для точного землеробства). Без компенсації або технічної допомоги це може знизити прибутковість. Аналогічно, якщо виробники тваринницької продукції змушені інвестувати в краще управління відходами або поступово відмовлятися від певних дешевих кормових добавок, їхні витрати зростають. Однак багато з цих змін сприяють підвищенню ефективності та відкривають нові ринкові можливості, які можуть підвищити прибутковість у середньо- та довгостроковій перспективах (3+ років). Точне землеробство може суттєво скоротити витрати на фактори виробництва (паливо, добрива, пестициди), заощаджуючи кошти при збереженні врожайності. Органічні та нішеві продукти можуть отримати цінову надбавку як на ринках ЄС, так і на внутрішньому ринку. Крім того, відповідність стандартам ЄС може відкрити доступ до високотоварних роздрібних мереж ЄС, які наполягають на критеріях сталого розвитку, що потенційно збільшить доходи українських експортерів.

2) За різними [оцінками](#) Україна може отримувати щорічно 7,6 - 13,8 млрд євро бюджетних трансфертів САП, що становить 53,2 - 96,6 млрд євро впродовж семи років

[Одне з моделювань](#) зернового сектору України виявило, що за допомогою сучасних практик виробники можуть збільшити виробництво на ~20% та одночасно зменшити шкідливий вплив на довкілля на 16%, компенсуючи додаткові витрати на дотримання стандартів ЄС.

Іншими словами, інвестуючи в технології, що підвищують продуктивність та екологічно чистими, українські фермерські господарства можуть одночасно підвищити свої економічні та екологічні показники. З часом здоровіші ґрунти завдяки сівозміні та утриманню органічних речовин, покращене здоров'я тварин завдяки кращому добробуту та меншому використанню антибіотиків також мають призвести до більш стабільних врожаїв і менших витрат на засоби виробництва, такі як хімікати чи ветеринарні препарати. Отже, економічна стійкість і дружність до довкілля сільського господарства може значно покращитись, якщо перехід буде здійснюватися за належної підтримки держави. Важливо, що доступ до ринків ЄС, про який йтиметься далі, та фінансова допомога діють як компенсуючі фактори: безмитний доступ та кошти САП можуть підвищити доходи фермерських господарств, що зробить вимоги Зеленого курсу більш економічно життєздатними для української аграрної спільноти.

2.3 Торгівля та доступ до єдиного ринку

Експорт до ЄС

ЄС став найбільшим агропродовольчим торговельним партнером України після 2014 року. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, більшість українських сільськогосподарських товарів вже потрапляють до ЄС [безмитно або за тарифними квотами](#). Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну ЄС пішов далі, [тимчасово](#) (до 5 червня 2025 року) [призупинивши](#) всі ввізні мита та квоти на імпорту української сільськогосподарської продукції, щоб підтримати українську економіку.

Цей відкритий доступ спричинив різке зростання українських поставок зернових та олійних культур, м'яса птиці та інших продуктів до ЄС. У 2021 році Україна була [4-м найбільшим](#) постачальником агропродовольчої продукції до ЄС, забезпечуючи 7% імпорту ЄС, зокрема 16% олійних культур та 36% зернових (переважно на корм тваринам). [Український експорт до ЄС](#) підскочив на 80% лише за період з 2015 по 2019 рік і ще більше зріс у 2022-2023 роках, коли «[Шляхи солідарності](#)» уможливили наземне транспортування зерна під час блокади Чорного моря Росією. У довгостроковій перспективі узгодження зі стандартами ЄЗК має забезпечити Україні стабільний доступ до ринків Європейської економічної зони, оскільки продукція відповідатиме однаковим критеріям безпеки та сталості. Відповідність діє як щит проти технічних бар'єрів і несумлінної конкуренції – наприклад, використання дозволених в ЄС пестицидів та ветеринарних препаратів допомагає гарантувати, що український експорт харчових продуктів буде прийнятий на спільному ринку. Нещодавні події підкреслили це: у 2023 році в українській пшениці [нібито виявили](#) несанкціоновані залишки пестицидів, що уможливило [деякі країни ЄС](#) заборонити імпорту. І хоча ці звинувачення врешті [були спростовані](#), це стало тривожним сигналом, що Україна мусить неухильно застосовувати стандарти, еквівалентні європейським, щодо сільськогосподарських хімікатів, щоб здобути репутацію надійного партнера та уникнути подібної дезінформації і перебоїв у торгівлі³. Повністю синхронізувавши санітарні та фітосанітарні заходи з ЄС, Україна зможе мінімізувати майбутні відмови від експорту та задовольнити зростаючий споживчий попит в ЄС на екологічно чисті продукти харчування і, отже, забезпечити свою економічну стійкість і спроможність.

3) Аналітичний центр Bruegel [зазначає](#), що заборонені в ЄС пестициди були знайдені в українській пшениці, що призначалась для інших, ніж ЄС, країн.

Конкуренція з фермерами ЄС

Зворотним боком відкритої торгівлі є посилення конкуренції. Українське сільське господарство є [висококонкурентним](#) завдяки родючим ґрунтам, нижчим витратам на землю та робочу силу, а також економії на більших, ніж в країнах ЄС, масштабах виробничих площ. Навесні 2023 року збільшення імпорту з України до ЄС, агровиробники якого стикаються з більш суворими і дорожчими екологічними правилами в рамках ЄЗК, [призвело до](#) значної напруженості у стосунках особливо із сусідніми країнами. Фермери в Польщі, Румунії та інших країнах [протестували](#) зокрема проти необмеженого імпорту сільськогосподарських товарів з України, який, на їхню думку, завдавав їм збитків. Наслідком цих протестів стало [запровадження](#) односторонніх обмежень (станом на березень 2025 року ще діють) зі сторони п'яти сусідніх держав-членів на імпорт з України переважно зернових та олійних.

Пізніше, навесні 2024 року, ЄС [переглянув](#) умови одностороннього лібералізованого доступу української агрохарчової продукції до ринку ЄС та запровадив в новому [регламенті](#) про автономні торговельні заходи (АТМ або «торговельний безвіз») граничні безмитні обсяги ввезення семи категорій товарів, а саме м'ясо птиці, яйця, цукор, овес, кукурудза, крупи і мед. Митні збори повертаються після вичерпання визначених обсягів.

У контексті такої ринкової напруги ЄС навіть [поступово послабляв](#) деякі з власних правил ЄЗК, щоб наростити обсяги виробництва та допомогти своїм фермерам конкурувати. Апогеєм такого відкату стало ухвалення у 2024 році значних відступів від певних кліматичних і екологічних вимог САП, наприклад, щодо правил утримання частини орних земель у невиробничому стані (GAEC 8) та сівозміни (GAEC 7)⁴.

Ці кроки підкреслюють структурну проблему: [багато фермерських господарств ЄС](#) є меншими за розміром і несуть більші витрати через дотримання суворіших у порівнянні із Україною екологічних норм та правил добробуту тварин, тому вони відчувають загрозу з боку дешевшої української продукції. Сільськогосподарський сектор ЄС [залежить](#) від імпорту кормів з України, але водночас [побоюється](#) його - «парадокс», який робить повноцінну інтеграцію України делікатною. У довгостроковій перспективі, коли Україна сама прийме стандарти сталого розвитку ЄЗК та САП і вирівняє «ігрове поле», значна частина цієї напруги може зменшитися. Тоді українські фермери працюватимуть за однаковими правилами і, можливо, отримуватимуть субсидії на «зелені» практики, що зменшить розрив у собівартості. До того часу Україна має зважати на можливі нові торговельні бар'єри: наприклад, ЄС [розглядає](#) «дзеркальні положення» і посилення контролю на кордоні, щоб забезпечити відповідність імпортованих продуктів харчування екологічним стандартам САП і ЄЗК. Невиконання цих вимог може обмежити експорт українських фермерів. І навпаки, досягнення цілей ЄЗК може надати українським продуктам маркетингову перевагу як «сталим», що допоможе їм конкурувати в сегментах, орієнтованих на якість. У найближчі роки можуть виникати періодичні суперечки, як, наприклад, тимчасові заборони країн на кшталт Польщі, Угорщини тощо або квоти ЄС, але кожна зі сторін вже працює над рішеннями, які збалансують доступ до ринку з інтересами місцевих фермерів. Зокрема, ЄС [продовжив безмитний доступ](#) для України до 5 червня 2025 року і координує логістику, щоб запобігти локальному надлишку пропозиції.

У відповідь на імпорتنі обмеження, запроваджені кількома країнами-членами ЄС щодо українських зернових, олійних культур та м'яса птиці, Україна [запровадила](#) експортне ліцензування та експортні квоти на 2025 рік.

4) Дивись Розділ 1.6 та [Додаток 3](#)

Заходи України покликані запобігти застосуванню захисних заходів ЄС, передбачених вже згаданим вище [регламентом](#) про автономні торговельні заходи (АТМ) для тимчасової лібералізації торгівлі («торговельний безвіз»).

Всі ці події тільки підкреслюють, що для пом'якшення проблем конкуренції в ході реалізації Зеленого курсу вирішальне значення матиме позиціонування Україною себе як надійного партнера із амбітним прагненням і фактичними діями для перетворення агропродовольства у сталий сектор.

Потенційні бар'єри та можливості

За повного впровадження ЄЗК з'являться нові стандарти, які діятимуть як торгові фільтри. Наприклад, прагнення ЄС до вуглецевої нейтральності [може призвести](#) до введення в майбутньому в дію механізму вуглецевого коригування на кордоні (СВАМ), який охоплюватиме агропродукцію. Це означатиме, що імпорт сільськогосподарської продукції з високим рівнем викидів може бути обкладений митом. Приєднання України до кліматичних заходів ЄС дасть їй змогу уникнути таких бар'єрів. Аналогічно, закони ЄС щодо захисту тварин (наприклад, яйця без кліток, свині без стійл) можуть з часом поширитися на вимоги до імпорту в ЄС - сфера, за якою Україна має стежити для модернізації своїх тваринницьких ферм. З іншого боку, прийняття стандартів Зеленого курсу може відкрити нові ринки для України. В ЄС зростає попит на органічне зерно, сою без ГМО, молочні продукти з молока корів, що харчуються травою тощо. Україна має всі можливості задовольнити такий попит, якщо розширить органічне та [регенеративне або відновлювальне](#) виробництво.

Український органічний експорт [вже є значним](#) (наприклад, органічна пшениця, ягоди в Німеччину та інші країни) і [може зрости](#) ще більше за умови державної підтримки 1,5 млн га органічних земель до 2030 року.

Крім того, Україна може отримати вигоду від застосування географічних зазначень та місцевих традиційних особливостей за [схемами ЄС](#). Наприклад, у 2019 році гуцульський овечий сир з Карпат став [першим українським харчовим продуктом](#), що отримав статус захищеного зазначення походження (PDO). Це дозволяє продавати його в ЄС як традиційний високоякісний продукт. Зусилля з інтеграції до ЄС допомагають виробникам України [інвестувати в такі продукти](#) з доданою вартістю, поєднуючи культурну спадщину з сільським господарством за принципами Зеленого курсу на кшталт пасовищного господарства, сприятливого для біорізноманіття.

Отже, торгівля стосуватиметься не лише сировинних товарів, а й диверсифікації на [сталі нішеві ринки](#). Якщо Україна успішно виконає критерії ЄЗК, її репутація «житниці» може перетворитися на репутацію надійного постачальника сталей, кліматично-розумних продуктів харчування, що зміцнить її експортні позиції в ЄС і в усьому світі.

2.4 Сталий розвиток та вплив на довкілля

Пом'якшення зміни клімату

Сільське господарство є [третім](#) за величиною джерелом викидів парникових газів в Україні після енергетики, промислових процесів і використання продукції - у 2021 році на нього включно із сектором землекористування, зміни в землекористуванні та лісового господарства (ЗЗЗЛГ) припало близько 18% національних викидів парникових газів (переважно від оксиду азоту N₂O в ґрунті та метану CH₄ від тваринництва). Хоча [існують дослідження](#), які стверджують, що агросектор відповідає за 29% (дані за 2018 рік) всіх парникових газів в Україні. Гармонізація із кліматичними цілями ЄС означає, що агропродовольчий сектор України мусить скоротити ці викиди.

За оцінками Рахункової палати України втрати врожаю сільськогосподарських культур залежно від часу настання посухи, її інтенсивності та тривалості можуть становити від 10 до 70 відсотків.

З огляду на критичність впливу змін клімату на галузь уряд України ухвалив довгостроковий [план розвитку](#) іригаційного комплексу до 2050 року.

Бачення ЄЗК полягає в тому, щоб зробити Європу кліматично нейтральною до 2050 року. Відповідно до [Національної стратегії](#) економічного розвитку до 2030 року Україна мала на меті досягти вуглецевої нейтральності до 2060 року, але восени 2024 року Верховна Рада України ухвалила [закон](#) «Про основні засади державної кліматичної політики», яким синхронізувала своє бачення із ЄС. Тому для досягнення «чистого нуля» потрібно діяти як можна скоріше. Ключові кліматичні заходи в сільськогосподарському секторі [включають](#):

- ♦ підвищення ефективності використання добрив (для скорочення викидів оксиду азоту N_2O),
- ♦ покращення управління гноєм та ефективності використання кормів у тваринництві (для скорочення викидів метану CH_4),
- ♦ збільшення поглинання вуглецю в ґрунтах (вуглецеве землеробство).

Щодо останнього, то великі площі українських орних земель відкривають величезні можливості. Такі практики, як нульове або мінімальне оброблення ґрунту («безоранка»), покривне землеробство та агролісомеліорація, можуть перетворити фермерські господарства на поглиначі вуглецю. [Дослідження](#) Світового банку та ФАО показують, що впровадження нульової оранки на 17 мільйонах гектарів в Україні може значно компенсувати викиди і навіть врівноважити збитки від ерозії ґрунту на суму близько 5 мільярдів доларів США щорічно.

Багато українських фермерських господарств, незалежно від розміру, [вже рухаються](#) в цьому напрямку. Наприклад, дедалі більшого поширення набувають ощадливе оброблення ґрунту та точне внесення добрив, оскільки вони не лише зменшують викиди, але й покращують здоров'я ґрунту в довгостроковій перспективі та зменшують витрати на паливо. Деякі експерти агробізнесу [зазначають](#), що сільське господарство «має дуже високий потенціал для сприяння декарбонізації», і що застосування цих кліматично-розумних практик створить «додаткові можливості» для українських фермерів та компаній. У південних найбільш вразливих до посухи регіонах України, зокрема в Миколаївській, Херсонській та Одеській областях, сільськогосподарські підприємства активно впроваджують заходи адаптації до змін клімату, зосереджуючись на [модернізації](#) іригаційних систем та [використанні](#) посухостійких сортів культур.

Разом з тим Україна має [великі перспективи](#) розвитку біоенергетики в сільському господарстві – наприклад, використання рослинних залишків або гною для виробництва біогазу, що може скоротити викиди метану та замінити викопне паливо. Досягнення скорочення викидів відповідно до ЄЗК вимагатиме масштабування таких інновацій і, можливо, [впровадження цін на вуглецеві квоти](#) або програм стимулювання в сільському господарстві, адже доцільність таких проектів саме для малих фермерських господарств [поки відсутня](#). Важливо, що за останні роки Україна ухвалила [низку стратегій і планів дій](#) для скорочення викидів парникових газів та збільшення обсягів поглинання й утримання вуглецю, зокрема завдяки застосуванню кращих практик ведення сільського та лісового господарства, адаптованих до зміни клімату, а також відповідного ведення водного господарства.

Збереження біорізноманіття

Оскільки близько 70% земель в Україні є сільськогосподарськими, збереження біорізноманіття в цих ландшафтах має вирішальне значення для всієї країни. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року передбачає, що 10% сільськогосподарських угідь мають бути відведені під ландшафтні об'єкти з високим рівнем різноманіття (наприклад, живоплоти, буферні смуги, ставки). Україні потрібно буде запровадити [подібні підходи](#). Це означає заохочення фермерів до збереження ділянок природного середовища існування в межах фермерських господарств, наприклад, полезахисні лісосмуги, квіткові смуги для запилювачів та захист країв полів. Історично склалося так, що великомасштабне сільське господарство радянського зразка в Україні [призвело до](#) втрати біотопів та виснаження ґрунтів монокультурним рослинництвом. Взагалі в агросекторі України [існує](#) проблема з дотриманням чинного довкілцевого законодавства. Зміна цієї тенденції може повернути корисних комах і птахів, які природним чином контролюють шкідників і покращують запилення. Степові екосистеми та водно-болотні угіддя України також [перебувають у фокусі уваги](#); деякі з них входять до складу сільськогосподарських угідь і потребують ретельного управління для збереження унікальної флори та фауни, зокрема уникнення надмірного випасу худоби або осушення.

Уряд України [за підтримки ЄС](#) працює над інтеграцією цілей біорізноманіття в агрополітику. Наприклад, розробляються агроекологічні заходи, щоб фермери могли отримувати виплати, подібні до [екологічних схем ЄС](#), за посіви покривних культур, збереження середовищ існування запилювачів або збереження органічної речовини в ґрунтах. Однією з нагальних проблем для біорізноманіття є шкода, завдана війною: ліси та поля в зонах конфлікту були пошкоджені або повністю знищені, а міни та боєприпаси тепер захащають багато сільськогосподарських угідь.

Розмінування цих територій⁵ - це не лише питання безпеки, але й відновлення довкілля, оскільки боєприпаси, що не вибухнули, та військові уламки забруднюють ґрунт. Разом з тим українські вчені [бачать](#) несподівану можливість для «ревайлдингу» на деяких територіях, де фермерство зупинилося через війну.

Довгостроковий план полягає в тому, щоб повернути ці землі до сталого використання або залишити деякі з них як природоохоронні зони із включенням до [Смарагдової мережі](#). Приєднання до ЄЗК означає, що Україна також гармонізує національне законодавство із фундаментальним законодавством ЄС в агросекторі, зокрема щодо статутних вимог управління (SMR)⁶ - всі вони спрямовані на захист здоров'я людини і екосистем від негативного впливу неналежних практик сільськогосподарства і в той же час роблять цей сектор стійким і готовим до майбутніх викликів.

Екологічно чисті методи ведення сільського господарства

Українські фермери поступово впроваджують агроекологічні методи та методи точного землеробства, які поєднують ефективність з турботою про довкілля. Агроекологія в Україні [вкорінюється](#) через диверсифікацію культур (наприклад, інтеграцію бобових для природної фіксації азоту та покращення ґрунту), інтегровану боротьбу зі шкідниками (зменшення кількості хімічних обприскувачів шляхом моніторингу шкідників та використання біологічного контролю) та органічне землеробство.

Кількість органічних господарств - станом на кінець 2023 року близько [400 сертифікованих за стандартом ЄС](#) - зростала до війни, виробляючи органічні зернові, олійні культури, ягоди та молочні продукти переважно на експорт.

5) Уряд України ухвалив стратегію протимісної діяльності до 2033 року і операційного плану дій на 2024 - 2026 рр., але агровиробники [іноді розмінують](#) поля самостійно, щоб продовжувати працювати без простою.

6) Розділ 1.6 і [Додаток 3](#)

Хоча війна порушила цю тенденцію, ініціативи продовжують сприяти переходу до органічного виробництва як засобу зменшення використання добрив і пестицидів.

Тим часом точне землеробство добре розвинене на великих українських агропідприємствах. Згідно з [опитуванням 2021 року](#), більшість середніх і великих сільськогосподарських виробників використовують такі інструменти, як трактори з GPS-навігацією, супутникові знімки (NDVI) для моніторингу стану посівів і безпілотні літальні апарати для моніторингу полів. Наприклад, понад 85% великих компаній використовують дрони для розвідки посівів або внесення добрив, тоді як менші фермерські господарства (до 1000 га) значно відстають від них – тільки 10% невеликих агрогосподарств застосовують дрони в своїй практиці. Такі високоточні технології допомагають вносити воду, добрива та пестициди саме туди, де це необхідно, в мінімально ефективних кількостях, зменшуючи відходи та стоки. Це також допомагає адаптуватися до клімату (наприклад, точне зрошення економить воду під час посухи). Міністерство аграрної політики і продовольства України визнало ці переваги і, в рамках узгодження з умовами Зеленого курсу ЄС, [прагне підтримати](#) цифровізацію сектору.

Щоб допомогти невеликим фермерам інвестувати в такі поліпшення Україна запустила [Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві](#). Фермерські господарства-учасники мають дотримуватися певних екологічних і соціальних стандартів як умови для отримання кредитів, [що прив'язує](#) фінансування до сталого розвитку.

Інша практика, що заслуговує на увагу, стосується тваринництва: деякі українські виробники є першопрохідцями у сфері безантибіотикового та орієнтованого на добробут тваринництва. Прикладом може слугувати [одна з свиноферм](#), якій вдається вирощувати свиней майже без антибіотиків.

За [словами](#) директора цього підприємства у 2024 році: «За останні 13 років менше 2% всіх свиней, вирощених на 1200-гектарних фермах і 400-500 маточниках, отримували антибіотики, що набагато нижче європейських норм». Вирощуючи свиней у закритому стаді та зосереджуючись на здоров'ї, вони довели, що можна звести до мінімуму використання антибіотиків, сприяючи досягненню мети ЄЗК – скоротити вдвічі використання протимікробних препаратів у сільському господарстві. Такі інновації у тваринництві не лише захищають здоров'я населення, але й відкривають двері до преміальних ринків, як то марковане м'ясо без антибіотиків.

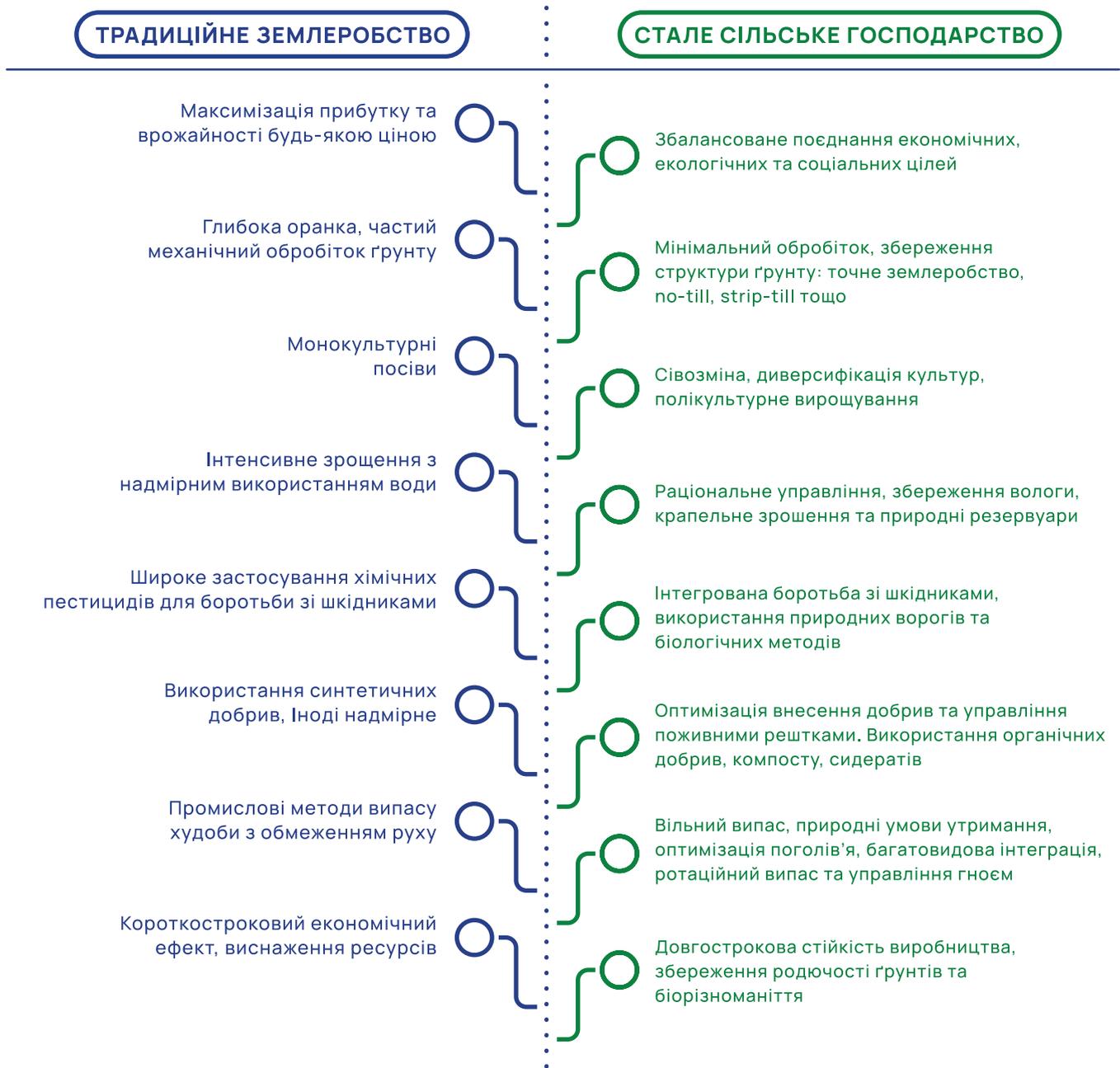
У міру того, як Україна відновлює та модернізує свій агропродовольчий сектор, розширення масштабів таких екологічно чистих інновацій буде мати вирішальне значення для досягнення цілей ЄЗК.

Отже, Україна починає демонструвати, як може виглядати кліматично-розумне та дружнє до біорізноманіття сільське господарство: поля з нульовим обробленням ґрунту (нульова оранка), що вловлюють вуглець, дрони та штучний інтелект, що оптимізують ресурси, органічні зернові та олійні культури, що наповнюють нішеві ринки, та фермери, які [висаджують](#) фіто-відновлювальні культури для очищення забруднених війною ґрунтів. Завдання полягає в тому, щоб перейти від пілотних прикладів до масового впровадження на мільйон гектарів.

Стійкість і кліматична орієнтованість українських фермерів

Поточні приклади з України ілюструють, як винахідливість і спритність українців у подоланні наслідків війни, так і успішний перехід до передових практик ЄС. [Один із прикладів](#) – фермер в Харківській області сконструював дистанційно керований трактор для розмінування, використавши броньовані пластини зі знищеної російської військової техніки. Це винахідливе рішення дозволило фермерському господарству безпечно розмінувати поля та відновити посівні роботи.

Рисунок 7. Від традиційного до сталого агровиробництва*

* Джерело: власна інфографіка на основі інфографічного довідника «Агробізнес України 2023/24»

Інший випадок походить із заходу України: кооператив невеликих молочних ферм у Карпатах працював над відродженням традиційного гуцульського сиру бриндзя, використовуючи органічну годівлю та ремісничі методи. За підтримки проєкту, що фінансується ЄС, вони отримали статус географічного зазначення для гуцульської бриндзи у 2019 році. Така ознака гарантує, що тільки сир, виготовлений на їхніх високогірних пасовищах в особливих екологічно чистих умовах, може використовувати цю назву. Це відкрило нові ринки збуту та стимулювало збереження

біорізноманіття гірських пасовищ, оскільки якість сиру залежить від багатодічної природної пасовищної флори. Такі історії успіху демонструють, як дотримання стандартів ЄС та використання унікальних місцевих практик може принести як економічні, так і екологічні дивіденди.

В Україні за оцінками FAO площа деградованих і непродуктивних земель перевищує 20% (понад 6,5 млн га) від загальної площі орних земель, а площа еродованих земель збільшувалась впродовж останнього десятиліття на 70 000 - 100 000 га на рік.

Основною причиною деградації ґрунтів є невідповідні технології землеробства, впливи якого посилюються через зміну клімату і зростання посух. Для збереження родючості українських ґрунтів аграрії вже [визнають важливість](#), а [деякі навіть давно застосовують](#), технології “no-till” або нульового обробітку ґрунту. Наприклад, в Україні існують фермери, які [зазначають](#), що їм таке безорне землеробство приносить не тільки екологічні, а й економічні переваги над звичайною оранкою. Ці твердження перевершуються з [даними](#) ЄС, які показують, що ґрунтозахисне сільське господарство може підвищити ефективність завдяки зменшенню потреби в робочих годинах на 30–75% і зниженню споживання палива на 10–60%. Однак перехід до ґрунтозахисного сільського господарства [може вимагати](#) значних капіталовкладень, зокрема у посівну техніку, та більшої уваги до використання хімікатів.

Крім того, ґрунтозахисне сільське господарство – це складна, специфічна для конкретної місцевості система землеробства, яка потребує навчання фермерів та адаптації до місцевих умов, перш ніж можна буде отримати максимальну економічну вигоду.

Велику роль у посиленні стійкості, сталій відбудові, а також коректному розумінні і втіленні вимог ЄЗК відіграють різноманітні [ініціативи](#) міжнародних організацій. Наприклад, грантова програма ЄС-ФАО, окрім фінансування закупівлі обладнання, допомогла невеликим фермерським господарствам перейти на схеми якості ЄС. Так, із 2023 року [ФАО вже виділила](#) 2,8 млн доларів США 237 українським сільгоспвиробникам західних областей України. Це фінансування дозволило їм інвестувати у нові знання і обладнання для переходу до сталого виробництва.

Вище надані приклади демонструють, що, незважаючи на війну, українське сільське господарство продовжує прогрес щодо втілення більш сталих методів аграрного виробництва, що також відповідає вимогам ЄЗК і САП, зменшує витрати і тиск на довкілля.

Дані та досвід як успіхів, так і невдач допоможуть вдосконалити політику. Україна може використати цю інформацію для розширення масштабів того, що працює, та усунення будь-яких прогалин. Зі збільшенням кількості статистичних даних та участі фермерських господарств у програмах нарощування спроможності, зокрема пілотних проектах, з'явиться чіткіше уявлення про те, як стале і стійке агропродовольче майбутнє України може розгортатися на практиці. Попередні дані свідчать про те, що за умови наполегливості та підтримки українські фермери, незалежно від їхнього розміру і обсягу виробництва, дійсно можуть перетворити виклики, пов'язані з реалізацією ЄЗК, на можливість для більш стійкого та процвітаючого сільського господарства.

2.5 Погляди зацікавлених сторін

Політики

Українські політики загалом підтримують порядок денний Зеленого курсу як частину курсу на вступ до ЄС, але водночас вони усвідомлюють практичні виклики. [Офіційна позиція Уряду](#) розглядає ЄЗК як шанс для «спільних проектів у ході повоєнної відбудови» і визнає, що узгодження з ним прискорить реформи в енергетиці, промисловості та сільському господарстві.

У Мінагрополітики [наголошують](#), що українському сільському господарству «потрібен час, щоб імплементувати» всі вимоги ЄЗК, і воно має знайти баланс між досягненням екологічних цілей з продовольчою безпекою. У 2024 році перший заступник міністра агропродовольчої політики Тарас Висоцький, зазначав, що виробники беруть активну участь у впровадженні Зеленого курсу, але має бути підтримка, щоб допомогти їм пройти через перехідний період.

Уряд розгорнув ініціативи (наприклад, фонд гарантування кредитів, органічне законодавство, плани з адаптації до зміни клімату), які демонструють прагнення зробити так, щоб принципи ЄЗК працювали в українському контексті. Утім, деякі посадовці в приватному порядку [висловлюють](#) занепокоєння щодо витрат і компромісів. Забезпечення того, щоб реформи не зашкодили виробництву під час воєнного часу, є делікатним завданням, тому розглядаються такі заходи, як тимчасові субсидії на виробничі ресурси або гнучкість у застосуванні певних стандартів. Загалом, українська політична верхівка [розглядає](#) інтеграцію до ЄС та Зелений курс як стратегічні цілі, які не підлягають обговоренню, що підкріплюється дуже високою громадською підтримкою членства в ЄС, адже за вступ до ЄС до 2030 року [виступає](#) понад 90% українців. Завдання полягає в тому, щоб здобути прихильність фермерів за допомогою стимулів і освіти, а не указів згори донизу.

Фермери та агробізнес

Українські фермери [відчувають](#) змішані почуття щодо втілення вимог ЄС, поєднуючи підтримку сталого розвитку із занепокоєнням щодо нового тягара, хоча, на їхню думку, переваг помітно більше, ніж недоліків. У 2024 році [91%⁷ фермерів](#) визнавало вплив зміни клімату і цінність у впровадженні сталих практик. Незважаючи на численні виклики внаслідок війни Росії, українські фермери від [великих](#) до [малих](#) вже впроваджують екологічні і клімат-орієнтовані практики, що відповідають ЄЗК.

Можна пишатися такими прикладами, як свиноферма з низьким вмістом антибіотиків або готовність деяких фермерів висаджувати на пошкоджених землях покривні культури, які поглинають важкі метали та парникові гази.

Агрокомпанії, особливо ті, що вже експортують до ЄС, як правило, підтримують приєднання до Зеленого курсу – вони вважають його необхідним для доступу до ринку і часто вже інвестують у високоточні технології, сертифікацію сталого розвитку та корпоративні ESG-програми щодо довкілля- і соціально-орієнтованого врядування. Наприклад, керівниця відділу сталого розвитку однієї з великих агрокомпаній – провідного експортера зерна – [стверджує](#), що «зелений перехід» відкриває «додаткові можливості» для тих, хто готовий до інновацій.

Такі великі гравці також мають ресурси і [не потребують](#) субсидій для дотримання вимог – багато з них мають відділи, що відстежують регуляторні зміни в ЄС, і вони беруть участь у політичних дискусіях, наприклад, через галузеві асоціації. [На форумі](#) однієї з такої агроасоціації, присвяченому ЄЗК, фермери висловили занепокоєння щодо заборони неонікотиноїдних пестицидів, яка вплинула на врожайність олійних культур в ЄС, побоюючись, що втрата таких засобів захисту рослин в Україні може зашкодити їхньому врожаю. Вони вважають деякі правила ЄС «нереалістичними», якщо немає альтернатив. З іншого боку, існують малі і дрібні фермери, які позбавлені прибутків від ефекту масштабу, але [хотіли би](#) запроваджувати вимоги ЄЗК або удосконалювати вже втілювані практики, що вимагає підтримки як фінансової, так і методологічної. Існує також питання справедливості: українські виробники [запитують](#), якщо вони мають відповідати суворим кліматичним правилам, чи отримають вони подібні субсидії та захист, якими користуються фермери ЄС? Разом з тим, такі настрої перегукуються із скаргами фермерів ЄС, які [протестують](#) проти того, що вони стикаються з «несправедливим тягарем» кліматичних правил, конкуруючи з імпортом з країн, які не мають таких же зобов'язань.

7) У [дослідженні 2023 року](#) вплив зміни клімату на їхню діяльність засвідчувало 77% українських фермерів

Отже, підтримання ЄЗК фермерами залежатиме від надання допомоги (фінансової та/або технічної) та забезпечення поступового впровадження вимог. Вирішальну роль відіграватимуть сільськогосподарське дорадництво та навчання. Українська [система](#) дорадництва переоснащується, зокрема за допомогою донорів для навчання фермерів стандартам ЄС, інтегрованим системам захисту рослин, органічним методам тощо, але охоплення все ще залишається обмеженим. Багато фермерів [не знайомі](#) з такими поняттями, як вуглецеве землеробство або захист оселищ Natura 2000 – подолання цієї прогалини в знаннях є пріоритетним завданням. Фермерські асоціації стають ключовими посередниками: вони озвучують проблеми фермерів перед Урядом / ЄС та поширюють інформацію серед своїх членів. Примітно, що ці групи все частіше розглядають сталий розвиток не як обов'язок для галочки, а як конкурентну стратегію. Як [висловився](#) один експерт з агробізнесу, узгодження з практиками сталого розвитку ЄС може зміцнити позиції України на товарних ринках і залучити більше міжнародних інвестицій. Такі меседжі поступово змінюють ставлення українського бізнесу на більш далекоглядне.

Споживачі та громадянське суспільство

Українські споживачі історично ставлять на перше місце ціну та доступність, але обізнаність щодо якості харчових продуктів та довкіллевих проблем [зростає](#), частково завдяки впливу ЄС та інших країн ЄЕЗ. Міські споживачі виявляють особливий інтерес до органічних продуктів та продуктів місцевого виробництва. Хоча внутрішнє споживання органічних продуктів залишається невеликим, в останні роки до повномасштабного вторгнення в Україну Росії у 2022 році воно [неухильно зростало](#).

Організації громадянського суспільства здійснюють дослідження і проводять кампанії зокрема з таких питань, як використання [токсичних пестицидів](#), прозорість застосування [генно-модифікованих організмів](#) та [добробут тварин](#) в Україні.

Вони виступають у ролі громадських активістів, які підштовхують агропродовольчий сектор до більш екологічних практик, а іноді навіть [стають](#) платформами координації інтересів зацікавлених сторін і пошуку рішень, які є вигідними для всіх. Крім того, українські екологічні НУО глибоко [вивчають](#) погляди фермерів на ЄЗК, працюють над [захистом запилювачів](#), [б'ють на сполох](#) щодо загибелі бджіл від певних пестицидів, адвокують інтегровану боротьбу зі шкідниками і [розробляють](#) рекомендації з метою посилення позицій України в євроінтеграційних перемовинах. Ці групи фахового і системного активізму є союзниками у впровадженні принципів ЄЗК, оскільки вони можуть допомогти контролювати їхнє дотримання та залучити широку громадськість.

Інвестори та кредитори

Ще один сегмент зацікавлених сторін: банки та інвестори в агробізнес мають критерії ESG щодо екологічної, соціальної й управлінської сталості. Українські агропродовольчі компанії, які шукають капітал, можуть виявити, що відповідність критеріям сталого розвитку [стає необхідною умовою](#) для отримання вигідних кредитів або партнерства. Цей тиск фінансових зацікавлених сторін ще більше стимулює сектор приєднатися до ЄЗК. Отже, незважаючи на певний скептицизм і побоювання короткострокових втрат, серед зацікавлених сторін зростає розуміння того, що довгострокові вигоди – доступ до [спільного ринку ЄС](#), модернізоване сільське господарство і здорове довкілля – роблять зусилля вартими. Ключовим буде інклюзивний підхід: як показує власний досвід ЄС, залучення фермерів, промисловості та громадянського суспільства до діалогу, як це було зроблено під час [нещодавнього](#) «Стратегічного діалогу ЄС щодо майбутнього сільського господарства», може допомогти знайти компромісні рішення, які зроблять «зелений» перехід більш прийнятним та ефективним.

2.6. Порівняльний аналіз: досвід інших

Досвід країн-членів ЄС

Впровадження «зелених» реформ у сільському господарстві є складним завданням навіть у межах ЄС, пропонуючи цінні уроки для України. Стратегія «Від ферми до виделки», що є центральною в ЄЗК щодо агропродовольчої політики⁸, [зустріла опір](#) у кількох країнах ЄС – деякі з них розглядають її цілі щодо скорочення використання пестицидів і добрив як «загрозу» для виробництва сільськогосподарської продукції і, отже, продовольчої безпеки.

Досвід ЄС підкреслює важливість балансу між амбіціями, реалізмом і своєчасністю. Наприклад, Нідерланди рано почали впроваджувати екологічні методи ведення сільського господарства, але досі борються з такими викликами, як надмірні викиди азоту від інтенсивного тваринництва. Один з уроків, який можна винести з труднощів Нідерландів у запобіганні викидам від сільськогосподарських підприємств, полягає в тому, що зволікання з діями може призвести до більш радикальних заходів пізніше – у 2019 році нідерландські ферми стикнулися з національною вимогою щодо потенційного скорочення поголів'я, щоб відповідати законам ЄС про чисту воду і ґрунти, і це [викликало](#) шквал протестів. Україна може повчитися на цьому прикладі, вирішуючи такі проблеми, як стік поживних речовин та утилізація відходів на ранніх стадіях, до того, як такі вимоги стануть кризовими. Багато країн ЄС досягли успіху завдяки спільним підходам: французька [ініціатива](#) з агроєкології та [розширення](#) органічного сільського господарства в Італії підтримуються не лише нормативно-правовими актами, а й мережами фермерських консультацій та заохочувальними виплатами.

Україна також може звернути увагу на конкретні історії успіху: Австрія [різко збільшила](#) свій сектор органічного сільського господарства до 25% землі [завдяки](#) послідовній політичній підтримці та просвітницькій роботі зі споживачами – корисні уроки для українських цілей у сфері органічного виробництва. Іспанія та Італія підвищують ефективність використання води в сільському господарстві завдяки [технологічним](#) та [ціновим реформам](#) відповідно до [Водної рамкової директиви ЄС](#), що є актуальним для українських планів зрошення в умовах мінливого клімату. Польща змогла [збільшити виробництво](#), прийнявши екологічні правила ЄС після 2004 року, частково завдяки мобілізації своїх [сільськогосподарських дорадчих служб](#), які допомагають фермерам освоювати фонди ЄС і дотримуватися стандартів.

Це підкреслює необхідність для України інвестувати в такі сільськогосподарські дорадчі послуги та інноваційні системи, подібно до підходу ЄС до систем сільськогосподарських знань та інновацій [AKIS](#) (Agricultural Knowledge and Innovation Systems / Системи сільськогосподарських знань та інновацій). Крім того, [попередні розширення ЄС](#) навчили, що правильні пріоритети, перехідні періоди і фонди підтримки мають вирішальне значення для злагодженої трансформації. Наприклад, коли Польща, Болгарія і Румунія [інтегрувались до ЄС](#), вони скористалися програмами підготовки до вступу [SAPARD](#), які фінансували, зокрема, проекти сучасних корівників, гноєсховищ і супутнього навчання, що дозволило польським фермерським господарствам поступово впроваджувати стандарти ЄС. Україні так само для модернізації сектору знадобляться план першочергових законодавчих реформ, поетапні періоди для запровадження суворих правил і потужні фонди розвитку сільських територій перед вступом до ЄС. Однак, варто також враховувати, що субсидії САП можуть мати побічні ефекти: досвід країн ЄС демонструє, що виплати на основі площі [іноді сприяють](#) концентрації землі та ускладнюють життя малих і молодих фермерських господарств.

8) Розділ 1.2

Україні з її вже концентрованими земельними [володіннями](#) (у сенсі користування) варто розробити систему субсидій, яка б [уникала](#) поглиблення [нерівності](#) – можливо, шляхом обмеження виплат на одне господарство або прив'язки виплат до екологічних результатів – підхід, до якого повільно [рухається](#) ЄС.

Західні Балкани і Туреччина

Інші країни, які прагнуть членства в ЄС, надають більш актуальні дані для порівняння. Західнобалканські країни [прийняли](#) «Зелений порядок денний для Західних Балкан», який, по суті, відображає політичні зобов'язання ЄЗК. Їхній прогрес демонструє цінність регіонального співробітництва та зовнішнього фінансування. Наприклад, Албанія, Чорногорія, Сербія, Північна Македонія і Туреччина [спрямовують](#) кошти інструменту ЄС для підготовки до вступу в ЄС (IPA) для інвестування у сталий розвиток сільської місцевості і сільського господарства відповідно до практик ЄС. Як і в Україні, вони стикаються з недостатнім рівнем адміністративної спроможності та обізнаності фермерів, що [гальмує](#) втілення правил збалансованого розвитку.

Урок, який Україні варто засвоїти від такого досвіду, полягає в тому, що політична воля у верхах мусить трансформуватися в практичні програми на місцях – наприклад, шляхом створення [демонстраційних ферм](#), [пілотних проєктів](#) з інтегрованого ведення сільського господарства та сприяння програмі [Twinning](#) (Твінінг) із зацікавленими сторонами країн-кандидатів і країн-членів ЄС. Україна є партнером програми з [2007 року](#) і в секторі агропродовольства реалізувала проєкти, зокрема щодо [засобів захисту рослин](#) і щодо [державного нагляду \(контролю\) за ГМО](#).

Важливо, що шлях кожної країни є унікальним особливо в умовах обмежених ресурсів: тоді як член ЄС, як от Ірландія,

може зосередитися на [зрошенні торф'яних пасовищ](#) для скорочення викидів вуглецю, пріоритетами України сьогодні є [розмінування](#) сільськогосподарських земель, [перехід](#) від сировинного виробництва до продукції з високою доданою вартістю або кінцевого споживання, а також впровадження базового законодавства спільної аграрної політики ЄС, зокрема 11 статутних (базових) вимог до управління (SMR) і 9 стандартів (GAEC)⁹.

Внутрішні дебати в ЄС також дають урок досягнення консенсусу: після періоду конфлікту між екологічними та сільськогосподарськими інтересами ЄК розпочала у 2024 році [Стратегічний діалог](#) із зацікавленими сторонами агропродовольчого сектору для побудови фундаменту наступної реформи САП. Результатом цього стали рекомендації щодо перегляду САП з метою кращої підтримки зелених практик та скорочення бюрократичної тяганини, які відображено в [новому баченні](#) сільськогосподарської політики ЄС до 2040 року, опублікованому 19 лютого 2025 року¹⁰.

Для України це означає, що постійний діалог між її зацікавленими сторонами та партнерами з ЄС може допомогти скоригувати політику України в реалістичний, але водночас амбітний спосіб. Ідея поставити субсидії в залежність від екологічних та соціальних критеріїв, яку [висунули](#) деякі економісти ЄС у сфері сільського господарства, може позиціонувати Україну як першопрохідця, якщо все буде зроблено правильно – гарантуючи, що коли вона приєднається до ЄС, її агрополітика вже буде сучасною та відповідатиме фундаментальним принципам САП і ЄЗК з самого початку. Ба більше, у зв'язку із [перспективами](#) приєднання до спільного ринку ЄС ще до повної інтеграції, прогресивні фермери можуть отримати значні конкурентні переваги.

9) Розділ 1.6 і [Додаток 3](#)

10) Розділ 1.7

Висновок полягає в тому, що узгодження з Зеленим курсом – це не лише обмеження, а й інновації, підвищення якості і, отже, доступ до більш стійких і високовартісних ринків. Країни, які розглядали екологічні стандарти як каталізатор інновацій стали [світовими лідерами](#) сталого сільського господарства. Наприклад, Нідерланди з [високотехнологічним](#) тепличним рослинництвом, що дозволяє використовувати менше землі та ресурсів. Український агротехнологічний сектор – від [стартапів агровиробництва з дронами](#) до [супутникового аналізу ґрунтів](#) – може так само процвітати на глобальному ринку, якщо зосередиться на Зеленому курсі і досягненні кліматичних і довкіллевих цілей.

Нарешті, помилки інших є настільки ж повчальними, як і їхні успіхи: деякі країни ЄС спочатку встановили слабкий контроль за дотриманням екологічного законодавства через зокрема тиск з боку [аграрних лобі](#), що призводить до обмеженого прогресу і, врешті-решт, до судових баталій, наприклад, [судової справи](#) про забруднення нітратами проти Франції та [інші](#). Україна має прагнути до ухвалення якісних законів і їхнього надійного правозастосування з самого початку, щоб дійсно отримати вигоди від сталого розвитку, а не зіткнутися з законодавчими прогалинами, які традиційно обґрунтовують слабе дотримання, і яке може і далі погіршувати стан довкілля, громадське здоров'я і зіпсувати відносини з ЄС. Загалом, досвід країн-членів та кандидатів на вступ до ЄС показує Україні, що трансформація можлива, але вона вимагає стратегічних інвестицій в освіту та інфраструктуру, сприятливого поєднання політики «батога і пряника» та готовності постійно адаптувати заходи на основі зворотного зв'язку з тими, кому практикувати нові правила – фермерами.

2.7 Короткострокові та довгострокові наслідки

Нагальні виклики

У короткостроковій перспективі агропродовольчий сектор України [стикається](#) з низкою труднощів, коли він стає на шлях Зеленого курсу. Перш за все, це наслідки війни: великі масиви сільськогосподарських угідь (мільйони гектарів) на сході та півдні країни окуповані, заміновані або забруднені, що робить ведення сільського господарства небезпечним або неможливим. Основна інфраструктура – зерносховища, зрошувальні системи, дороги, а також сільськогосподарська техніка – були пошкоджені або зруйновані, що спільно з фінансовими викликами під час війни суттєво обмежило виробничі потужності українського агросектору. Наслідки бойових дій означають, що реалізація нових заходів Зеленого курсу часто відходить на другий план, поступаючись місцем простому відновленню основної сільськогосподарської діяльності. Очевидно, що прохання до фермера створити біорізноманітні смуги є марним, якщо його поле все ще потребує розмінування.

За даними оновленої урядом України спільно із міжнародними партнерами Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення країни ([RDNA4](#), лютий 2025 р.) сукупні збитки і втрати, завдані сільському господарству України російською війною, становлять більше 80 мільярдів доларів, при цьому на відновлення і реконструкцію потрібно щонайменше 56 мільярдів доларів. Це створює негайну фінансову кризу: кошти та увага відволікаються на відбудову базової інфраструктури, на кшталт складських приміщень, перехід на альтернативні джерела енергії або заміну пошкодженої техніки, що потенційно залишає менше ресурсів для «зелених» інвестицій, таких як точна сівалка або біогазові реактори. Крім того, в короткостроковій перспективі зросте законодавче та бюрократичне навантаження.

Україна має прийняти десятки нормативних актів¹¹ і [створити](#) адміністративні системи (наприклад, бази даних для відстеження тварин, органи сертифікації органічної продукції, відповідні до вимог ЄС лабораторії) всього за кілька років. При цьому варто пам'ятати, що якщо надто прискорювати просте копіювання політики ЄС, існує ризик втоми від реформ або напіввпроваджених правил, які не принесуть очікуваного покращення, а, отже, сформулюють негативне ставлення населення до влади України і євроінтеграційного поступу. Для фермерських господарств короткострокові проблеми включають вже згадані вище тиск витрат і додаткові потреби у часі для навчання – фермери можуть [зіткнутися](#) з вищими витратами або початковим падінням врожайності, коли вони пробують нові технології і методи агровиробництва, і не всі мають ноу-хау, щоб відповідати їм негайно. Це може призвести до відторгнення або недотримання вимог на початковому етапі, якщо дотримання вимог буде суворим без належної фінансової, координаційної і просвітницької підтримки. Іншою нагальною проблемою є турбулентність ринку: як бачимо, раптові зміни в політиці, як то закриття сусідніми країнами ЄС кордонів для українського зерна, можуть спричинити шок для фермерів, і так само, якщо Україна почне запроваджувати суворіші стандарти, наприклад, заборону певних пестицидів, фермери, які поклалися на них, можуть зіткнутися з труднощами в перші пару сезонів. Отже, короткострокова перспектива характеризується потребою у відновленні від руйнувань, в інвестиціях і «болем» звикання до нових правил. Основний висновок полягає в тому, що Україна має ретельно визначити пріоритети та послідовність заходів Зеленого курсу і спільної аграрної політики ЄС – вже сьогодні взятися за «легкі плоди», наприклад, [енергоефективність](#) у теплицях або базовий контроль ерозії ґрунтів, і одночасно розробляти зміни до законодавства, на кшталт скорочення використання агрохімії,

із їхнім поетапним впровадженням в практику впродовж декількох років. Такий поетапний підхід у поєднанні з надзвичайними заходами для подолання наслідків війни, наприклад, субсидування послуг з розмінування для фермерів, може пом'якшити нагальні виклики сектору.

Довгострокові переваги та ризики

У довгостроковій перспективі реалізація Європейського зеленого курсу в сільському господарстві України обіцяє значні стратегічні переваги. Головною з них є [створення](#) більш стійкого та високопродуктивного сільськогосподарського сектору. Впроваджуючи сталі практики, Україна може [уникнути](#) подальшої деградації і ерозії землі, і, отже, зберегти родючість. Здоровіші ґрунти та вода підтримуватимуть продуктивність протягом багатьох поколінь, гарантуючи, що Україна залишатиметься світовим лідером у галузі сільського господарства. Також покращиться стійкість до зміни клімату – диверсифіковані системи землеробства та відновлені екосистеми [зможуть](#) краще протистояти посухам, повеням та шкідникам, що зробить постачання продовольства більш надійним. З економічної точки зору, наближення до ЄС та Зеленого курсу відкриває Україні стабільні експортні ринки та потенційно вищі ціни на продукцію, що вироблена відповідно до принципів сталості. Замість того, щоб конкурувати виключно за рахунок обсягів та низької ціни, Україна може створити репутацію виробника якісної продукції, наприклад, без ГМО, [відповідально](#) вирощеного зерна, соняшникової олії з нульовим вмістом вуглецю, тощо, що може забезпечити кращі умови торгівлі і зростання добробуту українців. Інтеграція до структур ЄС (САП, спільний ринок) у довгостроковій перспективі забезпечить стабільність доходів фермерів завдяки субсидіям та системам ринкового захисту, а також надасть Україні право голосу у формуванні регіональної продовольчої політики.

11) За [даними](#) Мінагрополітики у масиві законодавства ЄС, з яким Україна має синхронізуватися, сільське господарство становить 35–40%

Ще однією перевагою є позитивний вплив на здоров'я населення та довкілля всередині країни: зменшення використання пестицидів і агрохімікатів означає менше забруднення річок та питної води; менша кількість викидів означає внесок у пом'якшення глобальної зміни клімату і у запобігання [кліматичній міграції](#); а кращі стандарти добробуту тварин [можуть зменшити](#) ризики зоонозних (здатних передаватися від тварин до людей) захворювань¹². Сільська місцевість може пережити ренесанс, оскільки робочі місця в сільській місцевості змістяться в бік «зелених» послуг, наприклад, як [агротуризм](#) або [агроекологічні контракти](#) за підтримки фондів розвитку сільських територій ЄС.

Однак існують також довгострокові ризики та невизначеності. Один із ризиків полягає в тому, що за відсутності належного управління, включно із якісним сценарним плануванням запровадження реформ, перехідний період може призвести до скорочення виробництва у критичний для виживання України час. Крім того, світ покладається на українське зерно – якщо врожайність стагнуватиме або значно знизиться через неправильно відкалібровані заходи ЄЗК і САП, це може мати наслідки для глобальної продовольчої безпеки. Такий результат є малоймовірним, якщо кожна новела агропродовольчих реформ матиме міцне обґрунтування із оцінкою інтегрованого впливу на економічний, довкіллевий і соціальний виміри України у коротко- (1-3 роки), середньо- (3-5 років) і довгостроковій (5+ років) перспективах. Іншим ризиком є навантаження на малих фермерів: якщо вигоди – субсидії, доступ до ринку – отримують переважно великі підприємства, а витрати на дотримання вимог законодавства витіснять малих фермерів, в Україні може відбутися ще більша [концентрація](#) сільськогосподарських земель. Такий соціальний результат буде проблематичним, потенційно [збільшуючи бідність](#) у сільській місцевості та зменшуючи різноманітність фермерських систем.

Необхідно подбати про те, щоб включити малі та середні фермерські господарства до переваг Зеленого курсу через, наприклад, розширення програм [грантів](#), заохочення розвитку [кооперативів](#), системного і якісного [навчання](#), щоб довгострокова структура сільського господарства залишалася інклюзивною і працювала на добробут всієї України.

Існує також геополітичний та політичний ризик – сам Зелений курс може еволюціонувати або бути частково згорнутий залежно від політики ЄС, наприклад, якщо майбутні адміністрації ЄС послаблять кліматичні цілі або, навпаки, різко [посилять стандарти імпорту](#). Це ще раз підкреслює важливість сценарного планування для забезпечення гнучкості, а отже і стійкості всіх гравців агропродовольчого ринку України незалежно від їхнього розміру. Нарешті, довгостроковий успіх залежить від послідовної відданості справі всіх зацікавлених сторін від політиків, органів виконавчої влади, підприємств, науковців і громадянського суспільства. Реформи потребують підтримки: створення і моніторингу екологічних показників, дисципліноване дотримання правил та оновлення практик відповідно до розвитку науки. Якщо Україна відступить в управлінні або якщо [корупція](#) просочиться в зелене фінансування, це може підірвати прогрес. Але за умови неухильної відданості справі, напрямок руху зрозумілий: у довгостроковій перспективі український агропродовольчий сектор, який є екологічно ефективним, інноваційним та інтегрованим з європейським ринком, [буде більш прибутковим і стійким](#), ніж статус-кво. Цей шлях супроводжується короткочасними кризами, але кінцевою метою є те, щоб Україна не лише годувала світ, але й робила це в гармонії з природою – справжній безпрограшний варіант для добробуту і якісного життя, насамперед, українців.

12) Хоча покращення стандартів добробуту тварин знижує ризик деяких зоонозних захворювань, [дослідження](#) вказують на те, що без комплексних змін в управлінні довкіллям цього може бути недостатньо для охорони здоров'я людей, які споживають продукцію таких тварин.

Висновки і рекомендації

Впровадження Європейського зеленого курсу в агропродовольчому секторі України є складним, але доленосним для добробуту суспільства процесом. У найближчій перспективі Україна має пройти шлях відновлення після війни, інвестувати в нові можливості та підтримати своїх фермерів через значні зміни як в регуляторній, інвестиційній, так і координаційній сферах. Виклик непростий, проте узгодження з політикою та стандартами сталого розвитку ЄС відкриває шлях до модернізації українського сільського господарства, захисту його багатих природних ресурсів та посилення позицій на європейському та світовому ринках. Гармонізація законодавства, інституційні реформи і втілення доброї політичної волі в системі належного врядування за [принципами ЄС](#) є фундаментальними для приєднання України до зокрема сільськогосподарської сім'ї ЄС, тоді як фінансові інструменти та торговельні домовленості можуть коригуватися для забезпечення взаємовигідної інтеграції. Виклики є значними - від прогалин у фінансуванні та правозастосуванні до ринкової конкуренції - але вони вирішуються завдяки стратегічному баченню, креативності, співпраці та постійному діалогу із зацікавленими сторонами.

Одним з ключових кроків в короткостроковій перспективі є правильно визначені пріоритети гармонізації сільськогосподарських правил гри України із ЄС. Тому на підставі проведеної аналітичної роботи, результати якої представлені в цьому звіті, пропонується план пріоритетних реформ (рис.8)¹, який враховує як і фундаментальні вимоги ЄС - умови спільної аграрної політики ЄС, що є головним інструментом реалізації ЄЗК, так і унікальний контекст України, який ще потребує гармонізації із «давніми» принципами захисту довкілля, як то «забруднювач платить», включно із розширеною відповідальністю виробника, для запобігання утворенню відходів і забрудненню, повторне використання ресурсів і відновлення природи. Ці три принципи також є [фундаментальними](#) для впровадження циркулярної економіки. Одночасно має бути досконало вивчена відповідність положень чинного законодавства України статутним вимогам до управління (одинадцять SMR, див. Додаток 3), а, у разі наявності, якість їхнього дотримання суб'єктами сільськогосподарського сектору України.

Для надання сенсу регуляторним змінам Україна має прискорити реформу та застосування державного моніторингу і контролю за довкіллям із створенням адекватної системи покарання за неналежні практики, зокрема через гармонізацію із новою директивою 2024/1203 про захист довкілля за допомогою кримінального права і реформування правоохоронних органів.

1) ГО «Український центр європейської політики» в рамках проекту «Вимоги Європейського Зеленого курсу (ЄЗК) до агропродовольчого сектору України в контексті переговорного процесу» за фінансової підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні продовжує здійснювати поглиблений аналіз вимог ЄЗК і потреб українських аграріїв для впровадження на практиці окреслених в плані першочергових реформ.

Для забезпечення сильної позиції під час євроінтеграційних перемовин із зацікавленими сторонами сектору як в Україні, так і ЄС, варто озброїтися результатами економічного моделювання заходів досягнення законодавчих і заохочуючих (добровільних для виконання) цільових показників з ключових для агропродовольчого сектору стратегій «Від ферми до виделки» і «Біорізноманіття ЄС до 2030 року», адже якісні підрахунки вартості дотримання політик є найкращим інструментом для запобігання появі і розповсюдженню упереджень і міфів. Крім того, це дозволить уряду України побудувати декілька стратегічних сценаріїв розвитку сектору з урахуванням наявних і майбутніх викликів і чітко визначити, що варто «втратити сьогодні», аби здобути значно більше завтра. Критичним в цьому контексті є забезпечення безперервного функціонування екосистеми сільськогосподарських даних, включно із [відкритими даними](#), адже це може залучити фахові НУО до прогнозування і посилення компетенцій Уряду. Ба більше, така системна відкритість також підвищує довіру громадськості до влади.

У довгостроковій перспективі можливості переходу до Зеленого курсу значно перевищують витрати: українське сільське господарство може стати більш ефективним, дружнім до довкілля із високою доданою вартістю і, отже забезпечити добробут сільських територій. Досвід країн ЄС надає дорожню карту пасток, яких слід уникати, та найкращих практик, які слід перейняти. Чи не найважливішим є те, що зацікавлені сторони - від політиків до фермерів - дедалі активніше залучаються до формування цього «зеленого» переходу, що є запорукою його успіху. За умови постійної відданості та підтримки, шлях України до агропродовольчого сектору, що відповідає вимогам Зеленого курсу, може гарантувати, що вона не лише продовжуватиме годувати світ, але й робитиме це у справедливий спосіб, що захищає довкілля та забезпечує майбутнє для наступних поколінь. Адже головна місія ЄС - це покращення якості життя кожного свого громадянина.

Рисунок 8. Короткостроковий план для євроінтеграції

Джерела інформації

Англомовні джерела

1. ALDA – European Association for Local Democracy, ALDA Talk #5 [War-induced Soil Contamination: how to recover the most fertile soils of Europe?](#), 2024
2. ARC2020, Wetzels H., Lorenzen H., [Ukraine – The Elephant in the Room that Could EUUnlock CAP Reform](#)
3. BirdLife International, [Press release: EU Agriculture Vision goes rogue](#), 2025
4. Breugel, Dabrowski M., [European Union grain imports from Ukraine: the right decision and a cynical rebellion](#), 2023
5. Breugel, Kleimann D., [Between a rock and a hard place: the EU response to national import bans on Ukrainian grain](#), 2023
6. Capreform.eu, Matthews A., [What can we learn from the dismantling of GAEC 8?](#), 2024
7. Carbon Trust, Ellis L., Thieme V., [CBAM and fertilisers: What it means to importers and exporters to the EU](#), 2025.
8. Contracts 2.0 (project), Prager, K.; Dutilly, C.; Le Clec'h, S.; Sattler, C.; Turkelboom, F.; Defrijn, S.; Andersen, E.; Kelemen, E.; Megyesi, B.; Czajkowski, M.; Rommel, J.; Sharif, L.; Gaebel, C.; Matzdorf, M. (2023). [Co-creating contracts. Designing innovative agrienvironmental schemes. A guide for policymakers](#). Published by Leibniz-Centre for Agricultural Landscape Research (ZALF) e.V. within the contracts2.0 project, 2023.
9. Council of Europe, [12 Principles of Good Democratic Governance](#), 2025
10. Ellen MacArthur Foundation, [Circular Economy Principles](#), 2024
11. EU CAP Network, [EIP-AGRI Project Database](#)
12. EuroChoices, Finger, R., Fabry, A., Kammer, M., Candel, J., Dalhaus, T. and Meemken, E.M. (2024), [Farmer Protests in Europe 2023–2024](#). EuroChoices, 23: 59–63, 2024
13. Europe Jacques Delors, Caiati S., Pratelli A., [From conflict to consensus? The state of EU agri-food policy after the Strategic Dialogue's conclusions](#), 2024
14. European Commission, 2050 long-term strategy. [Striving to become the world's first climate-neutral continent by 2050](#)
15. European Commission, Action Plan, [Protecting and restoring marine ecosystems for sustainable and resilient fisheries](#), 2023
16. European Commission, [Agriculture and Rural Development. EU pre-accession assistance for rural development](#)
17. European Commission, Annex 2 of the Commission Implementing Decision on the financing of the Annual Action Programme, part 1, in favour of Ukraine for 2020 to be financed under the general budget of the Union, Action [Document for EU support to agriculture and small farm development in Ukraine](#), 2020
18. European Commission, [Assessing farmers' costs of compliance with EU legislation in the fields of environment, animal welfare and food safety](#), 2014
19. European Commission, [Biodiversity strategy for 2030](#)
20. European Commission, [Biomass](#)
21. European Commission, [CAP Strategic Plans](#)
22. European Commission, [Commission Staff Working Document. Analysis of links between CAP Reform and Green Deal \(SWD\(2020\) 93 final](#), 20.05.2020), 2020
23. European Commission, Commission Staff Working Document, [Evaluation Council Directive 86/278/EEC of 12 June 1986 on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture \(SWD/2023/0157/final](#), 22.05.2023), 2023
24. European Commission, Commission Staff Working Document, [Impact Assessment Report. Accompanying the document "Directive of the European Parliament and the Council amending Directive 2008/98/EC on waste" \(SWD\(2023\) 421 final](#), 05.07.2023), 2023
25. European Commission, [Commission Staff Working Document. Ukraine 2024 Report](#), Brussels (SWD(2024) 699 final, 30.10.2024), 2024
26. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – [A sustainable Bioeconomy for Europe: Strengthening the connection between economy, society and the environment](#) (COM(2018) 673 final, 11.10.2018), 2018
27. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – [A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe](#) (COM/2020/98 final, 11.03.2020), 2020
28. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – [EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing nature back to our lives](#) (COM(2020) 380 final, 20.5.2020), 2020

29. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – [A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system](#) (COM(2020) 381 final, 20.5.2020), 2020
30. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on an [EU strategy to reduce methane emissions](#), (COM(2020) 663 final, 14.10.2020), 2020
31. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – [A Vision for Agriculture and Food. Shaping together an attractive farming and agri-food sector for future generations](#) (COM(2025) 75 final, 19.02.2025), 2025
32. European Commission, Directorate-General for Environment, [Commission guidelines for defining, mapping, monitoring and strictly protecting EU primary and old-growth forests](#), Publications Office of the European Union, 2023
33. European Commission, [Eco-schemes](#)
34. European Commission, [Eggs](#)
35. European Commission, [EU actions to address farmers' concerns](#), 2025
36. European Commission, [EU Biodiversity Strategy Dashboard](#), 2023
37. European Commission, [EU Code of Conduct on Responsible Food Business and Marketing Practices](#)
38. [European Commission, Farm to Fork strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system](#)
39. European Commission, [Farm to Fork targets – Progress](#)
40. European Commission, [Geographical indications and quality schemes explained](#)
41. European Commission, [Joint Research Centre, D'Andrimont R., Skoien J., Koble R., Yordanov M., Terres J.-M., EU Landscape Feature indicator fact sheet](#), 2023
42. European Commission, [Joint Research Centre, Classification and quantification of landscape features in agricultural land across the EU](#), 2022
43. European Commission, [Joint Research Centre, Delivering the European Green Deal: JRC study finds mixed progress so far](#), 2025
44. European Commission, [Joint Research Centre, Green transition in the Western Balkans requires stronger focus on sustainable innovation](#), 2024
45. European Commission, [Joint Research Centre, Group of authors, Delivering the EU Green Deal – Progress towards targets](#), 2025
46. European Commission, [Legislative framework for sustainable food systems](#)
47. European Commission, [Methane emissions](#), 2024
48. European Commission, News, [Commission adopts 2024 Enlargement Package](#), 2024
49. European Commission, News, [The Road to Green 4: Changing the way we farm – good for people and the planet](#), 2023
50. European Commission, Press release, [Commission presents its roadmap for a thriving EU farming and agri-food sector](#), 2025
51. European Commission, Press release, [Environment: Commission takes France to Court for failing to combat water pollution by nitrates](#), 2012
52. European Commission, Press release, [Pre-accession farm aid for Poland: Go-ahead for 171.6 million Euro Sapard payments](#), 2002
53. European Commission, [Renewable Energy Directive](#)
54. European Commission, [Sewage sludge](#)
55. European Commission, [Strategic dialogue on the future of EU agriculture](#), 2024
56. European Commission, Study, [EP pilot project: support for farmers' cooperatives](#), 2012.
57. European Commission, [Study on options for mitigating climate change in agriculture by putting a price on emissions and rewarding carbon farming](#), 2023
58. European Commission, [Sustainable agricultural practices and methods](#)
59. European Commission, [The Ukraine Facility. Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession](#)
60. European Commission, [Urban Wastewater](#)
61. European Commission, [Water Reuse](#)
62. European Committee of the Regions, [Opinion of the European Committee of the Regions – The Future of the Common Agricultural Policy](#) (own-initiative opinion) (C/2024/5363), Official Journal of the European Union, 2024.
63. European Council, [Conclusions on climate change](#), Brussels, EUCO 29/19, 2019.
64. European Court of Auditors, [Special Report 05/2020: Sustainable use of plant protection products: limited progress in measuring and reducing risks](#), 2020
65. European Court of Auditors, [Special Report 13/2020: Biodiversity on farmland: CAP contribution has not halted the decline](#), 2020
66. European Court of Auditors, [Special Report 15/2020: Protection of wild pollinators in the EU – Commission initiatives have not borne fruit](#), 2020
67. European Court of Auditors, [Common Agriculture Policy and climate, Half of EU climate spending but farm emissions are not decreasing](#), 2021

68. European Court of Auditors, Common Agricultural Policy Plans. [Greener, but not matching the EU's ambitions for the climate and the environment \(special report\)](#), 2024
69. European Environment Agency, [Annual European Union greenhouse gas inventory 1990–2022 and inventory document 2024](#), EEA/PUBL/2024/046, 2024
70. European Environment Agency, [Agricultural area under organic farming in Europe](#), 2024
71. European Environment Agency, [Biodiversity: state of habitats and species](#), 2024
72. European Environment Agency, [Nutrients in freshwater in Europe](#), 2024
73. European Environmental Bureau, Hildt L., [Agriculture litigation](#), 2025
74. European Parliament, Climate change, resolution of 14 March 2019 on climate change – [a European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy in accordance with the Paris Agreement](#) (2019/2582(RSP)), (2021/C 23/20), Official Journal of the European Union, 2021.
75. European Parliament, Guyomard, H., Bureau J.-C. et al. (2020), Research for AGRI Committee – [The Green Deal and the CAP: policy implications to adapt farming practices and to preserve the EU's natural resources](#). European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, 2020
76. European Parliament, Legislative Train Schedule, [Amending the Regulation on greenhouse gas emissions and removals from land use, land use change and forestry in “A European Green Deal”](#), 2024
77. European Parliament, [Legislative Train Schedule. Farm to Fork strategy on sustainable food system in “Sustaining our quality of life: food security, water and nature”](#), 2025
78. European Parliament, Legislative Train Schedule, [Proposal for a regulation on the sustainable use of plant protection products in “A European Green Deal”](#), 2024
79. European Parliament, News, [Deal to extend trade support for Ukraine with safeguards for EU farmers](#), 2024
80. European Parliament, Parliamentary question, [Androuët M., Financial and health consequences of duty-free imports of grain from Ukraine](#), 2023
81. European Parliamentary Research Service, [Román Antonio Albaladejo, EU feed autonomy. Closing the gaps in European food security](#), 2023
82. European Parliamentary Research Service, Wannes Keulemans, Dany Bylemans and Barbara De Coninck (CropBiotechnics, Department of Biosystems, KU Leuven), [Farming without plant protection products. Can we grow without using herbicides, fungicides and insecticides?](#), 2019.
83. European Union, [AKIS in the EIP-AGRI spotlight](#)
84. European Union, [EU Enlargement](#)
85. European Union, [European Climate Pact. Explore citizen engagement tool](#)
86. European Union, [Regulation \(EU\) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations \(EC\) No 401/2009 and \(EU\) 2018/1999 \(“European Climate Law”\)](#), 2021
87. European Union, [The importance of open data in agriculture: Increasing performance and boosting data-driven innovations](#), 2025.
88. Eurostat, Statistics explained, [Category: Agriculture](#)
89. FAO Regional Office for Europe and Central Asia (REU), [Assessment of the Agriculture and Rural Development Sectors in the Eastern Partnership countries](#), Ukraine, 2012
90. Federal Ministry of Agriculture and Forestry, [Climate and Environmental Protection, Regions and Water Management of Republic of Austria. Organic farming in Austria](#), 2023
91. [FISE Forest Information System for Europe](#), 3 billion trees, 2025
92. Franco, A., Vieira, D., Clerbaux, L.-A., Orgiazzi, A., Labouyrie, M., Köninger, J., Silva, V., van Dam, R., Carneseccchi, E., Dorne, J.L.C.M., Vuaille, J., Lobo Vicente, J. and Jones, A. (2024), [Evaluation of the ecological risk of pesticide residues from the European LUCAS Soil monitoring 2018 survey](#). Integr Environ Assess Manag, 20: 1639-1653, 2024
93. Free Network, Nivievskiy O., Halytsia O., [EU Accession and Sustainability Challenges for Ukraine's Agricultural Sector](#), 2024.
94. Friedrich Naumann Foundation, Dubóczi P., Škríbová S., [Imported grain from Ukraine dubbed “toxic” by dubious actors spreading anti-Ukrainian sentiment](#), 2023
95. Game & Wildlife Conservation Trust, [Big Farmland Birds Count, Farmland Bird Profile](#), 2025
96. German Economic Team, Policy Study, Vogler B., Polushkin G., [Reviewing the target group selection for attracting German investment to Ukraine](#), 2024
97. Global Environment Facility, UN Environment Programme, Ukraine. [Technology needs assessment report. Mitigation technology barrier analysis and enabling framework](#), 2020
98. Hertie School, Jacques Delors Centre, Lindner J., Nguyen T., Hansum R., [What does it cost? Financial implications of the next enlargement](#), 2023
99. Institut du développement durable et des relations internationales, Aubert P.-M., [The Farm to Fork Strategy: reasons for failure and how to move forward](#), 2023
100. Institut du développement durable et des relations internationales, Régnier E., Catallo A., [The Ukrainian agricultural sector: presentation and challenges in the light of a possible enlargement of the European Union](#). Study N°03/24, IDDRI, Paris, France, 2024
101. Institut für Europäische Politik, Institute for Economic Research and Policy Consulting, Nivievskiy O., [EU integration of Ukraine – assessing the challenges for agri-food public authorities](#), Berlin/Kyiv, 2024
102. Irish Farmers Journal, Hanly J., [€1bn investment in forestry and rewetting needed to reduce emissions – CCAC](#), 2025.

103. Kyiv School of Economics, Martyshev P., Neyter R., Piddubnyi I., [Food Processing. What's next?](#), 2023.
104. Land and Climate Review, [How is EU lobbying blocking climate farming reform?](#), 2023.
105. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine, Ukraine's Greenhouse Gas Inventory 1990–2021, [Annual National Inventory Report for Submission under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol](#), Kyiv – 2023.
106. Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, Centre for the Promotion of Imports from developing countries, Quiroz D., Boev P., [The EU Green Deal – How will it affect my business?](#), 2025
107. Olive Oil Times, DeAndreis P., [Italy introduces new legislation to promote organic production](#), 2022
108. ÖKOLOGIE & LANDBAU, Dreesmann S., [Organic farming remains important even in war](#), 2022
109. Permanent mission of France to the United Nations in Rome (FAO, IFAD, WFP), [Agro-ecology](#), 2021
110. Politico, Brzezinski B., [Brussels backs Ukraine's duty-free access to EU until June 2025](#), 2024
111. Politico, Brzezinski B., [EU to reinstate quotas on Ukraine as emergency trade deal lapses](#), 2025
112. Politico, Brzezinski B., [Grain from Ukraine hits EU farmers with pain: Just wait until Kyiv joins the club](#), 2023
113. Poznan University of Life Sciences, Pawlak K., Poczta W., [Twenty Years of Poland's EU Membership: What Is Progress in the Agri-Food Sector?](#), 2025
114. Reuters, Polityuk P., [Ukraine denies trade-off plan for agriculture in EU talks](#), 2024
115. [Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Aichi Biodiversity Targets](#), 2020
116. The Guardian, Tullis P., [Nitrogen wars: the Dutch farmers' revolt that turned a nation upside-down](#), 2023
117. The Parliament, [Can Ukraine help green the EU's farming sector?](#), 2024.
118. The Washington Post, Reiley L., [Cutting-edge tech made this tiny country a major exporter of food. The Netherlands has used advances in vertical farming, seed technology and robotics to become a global model](#), 2022.
119. Trypolska G, Kyrzyziuk S, Krupin V, Was A, Podolets R. [Economic Feasibility of Agricultural Biogas Production by Farms in Ukraine. Energies](#), 2022
120. Ukrainian Agribusiness Club UCAB, [Study on precision farming in Ukraine](#), 2021
121. Ukrainian Agribusiness Club UCAB, [Ukrainian Agriculture and European Green Deal, online discussion](#), 2024
122. United States Department of Agriculture, Report, Sobolev D., Tarasseych A., [Ukraine Self-Imposes Export Restrictions on EU Trade](#), 2025
123. Water Alternatives, Albiac J., Calvo E., Kahil T., Esteban E., [The challenge of irrigation water pricing in the Water Framework Directive](#), 2020
124. West Pomeranian University of Technology in Szczecin, Dutka B., Mickiewicz B., [Farm advisory service in Poland in light of legal regulations](#), 2015
125. World Bank, FAO, Fileccia T., Guadagni M., Hovhera V., Bernoux M., Ukraine: [Soil fertility to strengthen climate resilience. Preliminary assessment of the potential benefits of conservation agriculture](#), 2014
126. World Bank, Ukraine, [Fourth Rapid Damage and Needs Assessment \(RDNA4\) February 2022 – December 2024](#), 2025.
127. World Economic Forum, [European farmers are turning to tech and tradition to fight climate change. Here's how](#), 2023
128. World Economic Forum, [The EU's Omnibus proposal: What it is aiming for and what lies ahead](#), 2025
129. World Economic Forum, [These Dutch tomatoes can teach the world about sustainable agriculture](#), 2019
130. YaleEnvironment360, Pearce F., [Ukraine Rewilding: Will Nature Be Allowed to Revive When War Ends?](#), 2024

Україномовні джерела

1. Верховна Рада України, Комітет з питань аграрної і земельної політики, [Стенограма спільних комітетських слухань Комітету з питань аграрної та земельної політики та Комітету з питань економічного розвитку на тему: «Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах набуття Україною офіційного статусу кандидата на вступ до ЄС»](#), 2025.
2. Виробничий кооператив «Сільськогосподарська дорадча служба «Агроаргумент», Демонстраційні ферми є важливим механізмом дорадників, [допис у фейсбук](#), 2023
3. Громадське радіо, Пиріг В., [Смертність бджіл в Україні: фахівець назвав три основні причини](#), 2025
4. Державна служба статистики України, [Статистичний щорічник України 2023](#), Київ – 2024
5. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, [Проект Твіннінг з наближення законодавства у сфері захисту рослин до вимог ЄС офіційно розпочав свою роботу в Україні](#), 2018.
6. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, [TRACES](#)
7. Дослідницька служба Верховної Ради України, [Інформаційна довідка щодо реформування національної кліматичної політики](#), 2024
8. Дослідницька служба Європейського парламенту, Роман А.А., [Сільське господарство України. Від російського вторгнення до європейської інтеграції](#), 2024
9. Дослідницька служба Європейського парламенту, МакЕлдауні Д., Россі Р., [Стратегічні плани ССП. Проблеми та прогнози щодо сільського господарства ЄС](#), 2021

10. Екодія, Даниляк А., [Сахара по-українськи: як не допустити опустелювання в Україні?](#), 2020
11. Екодія, Даниляк А.О., Зверева К.О., Белкіна М.А., [Думки українських аграріїв про їх потреби та перешкоди для впровадження екопрактик та євроінтеграції. Результати соціологічного дослідження проведеного серед представників малого та середнього сільськогосподарського підприємства влітку 2023 року](#), 2023
12. Екодія, Маруняк С., Лісовський С., Голубцов О., Чехній В., Фаріон Ю., Амосов М., [Дослідження впливу концентрації сільськогосподарських земель на довкілля та суспільство в Україні](#), Київ – 2020. [Відеопрезентація дослідження](#).
13. Екодія, Риковська О., Фраєр О., Яровий В., [Євроінтеграційні виклики та можливості для сталого аграрного, сільського розвитку й охорони довкілля на прикладі Польщі, Болгарії та Румунії](#), 2023
14. Екодія, Сплодитель А., Голубцов О., Чумаченко С., Сорокіна Л., [Забруднення земель внаслідок агресії Росії проти України](#), 2023.
15. Екодія, Тестов П., Василюк О., Гарбарчук К., [Огляд тенденцій порушень природоохоронного законодавства с/г підприємствами](#), 2024
16. Екологія-Право-Людина, [Експерти закликають владу заборонити використання трьох токсичних пестицидів в Україні](#), 2017
17. Економічна правда, Болоховський В., [Зелена трансформація аграрного сектору](#), 2025
18. Економічна правда, Найдюк Н., [Можна і не орати. Як фермери без обробки землі вирощують рослини і що з цього виходить](#), 2021
19. Економічна правда, Рихліцький В., [Без добрив та «хімії». Як фермер з Житомирщини вирощує та експортує органічне зерно](#), 2024
20. Екополітика, Велика Г., [Майбутні системи торгівлі викидами ЄС: експерти дали рекомендації зі збереження ефективності](#), 2025
21. Європейська комісія, [«шляхи солідарності» ЄС – Україна](#)
22. Житомирський національний агроєкологічний університет, [Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи, монографія](#) // за ред. проф. Т. О. Зінчук. – Київ: «Центр учбової літератури», 2019
23. Законодавство України, Закон України №3339-ІХ від 23.08.2023 [«Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції»](#), 2023
24. Законодавство України, Закон України №3947-ІХ від 04.09.2024 [«Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення безпечності та якості харчових продуктів»](#), 2024
25. Законодавство України, Закон України №3980-ІХ від 19.09.2024 [«Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр»](#), 2024
26. Законодавство України, Закон України №3991-ІХ від 08.10.2024 [«Про основні засади державної кліматичної політики»](#), 2024
27. Законодавство України, Закон України №4147-ІХ від 17.12.2024 [«Про державне регулювання сфери захисту рослин»](#), 2024
28. Законодавство України, Закон України №1877-ІV від 18.01.2025 [«Про державну підтримку сільського господарства України»](#), 2025
29. Законодавство України, Постанова Кабінету Міністрів України №154 від 07.02.2007 [«Про затвердження Порядку організації роботи з підготовки і реалізації проектів Twinning в Україні»](#), 2007
30. Законодавство України, Постанова Кабінету Міністрів України №179 від 03.03.2021 [«Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року»](#), 2021
31. Законодавство України, Постанова Кабінету Міністрів України №1410 від 29.12.2023 [«Деякі питання скорочення чисельності працівників органів виконавчої влади»](#), 2023
32. Законодавство України, Розпорядження Кабінету Міністрів України №244-р від 18.03.2024 [«Про схвалення Плану України» \(план реалізації Ukraine Facility 2024 – 2027\)](#), 2024. [Текст Плану України](#)
33. Законодавство України, Розпорядження Кабінету Міністрів України №1163-р від 15.11.2024 [«Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках»](#), 2024
34. Законодавство України, Розпорядження Кабінету Міністрів України №131-р від 18.02.2025 [«Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік»](#), 2025
35. Законодавство України, Розпорядження Кабінету Міністрів України №280-р від 25.03.2025 [«Про затвердження довгострокового плану розвитку іригаційного комплексу України до 2050 року»](#), 2025
36. Законодавство України, Розпорядження Кабінету Міністрів України №300-р від 28.03.2025 [«Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року»](#), 2025
37. Законодавство України, [Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковано 16.09.2014](#), 2014
38. Запорізький національний університет, [Тренінг «Основні принципи сталого розвитку малого фермерства: досвід ЄС для України» в межах проекту Еразмус+](#), 2025.
39. [Зелена трансформація України. Як зменшити кількість пестицидів без збитків для прибутку – поради ЄС](#)
40. Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України, [Зелене повоєнне відновлення продовольчих систем в Україні : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції](#) (м. Одеса, 26 січня 2023 року). – Одеса : Олді+, 2023.

41. Інформаційний центр «Зелене досье», дискусійний майданчик [«Євроінтеграція України в аграрній сфері: як залишатися в мейнстрімі змін у ЄС»](#), відеозапис, 2025
42. Інформаційний центр «Зелене досье», Ігнатенко О., [Дикі бджоли, метелики та молі – цінні запилювачі сільськогосподарських угідь](#), 2021
43. Компанія Шауманн, ТОВ «Агро Плюс 2006»: [виращувати свиней без антибіотиків – реально](#)
44. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, Маркіян Дмитрасевич взяв участь у форумі для місцевого самоврядування [«Сільський розвиток у контексті євроінтеграції України»](#), 2023.
45. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, Маркіян Дмитрасевич: [Перед нами стоїть завдання створити інституції, які діють в країнах ЄС](#), 2024
46. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, [Мінагрополітики запускає пілотний проєкт мережі збору сільськогосподарських даних FADN/FSDN](#), 2024
47. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, [Мінагрополітики повідомляє про завершення роботи над Дорожньою картою та Планами дій для зеленого відновлення харчової промисловості України](#), 2025
48. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, [Органічне виробництво в Україні](#), 2024
49. Міністерство аграрної політики та продовольства України, Новини, [Сир «Гуцульська овеча бриндзя» отримав свідоцтво про реєстрацію географічного зазначення](#), 2019
50. Міністерство закордонних справ України, Андрій Сибіга: [Україна очікує відкриття кластеру «Зовнішні відносини» переговорів про вступ до ЄС](#), 2025
51. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Відбулося [онлайн засідання Координаційної ради з питань збереження, збалансованого використання та відновлення водно-болотних угідь України](#), 2025
52. Міністерство освіти і науки України, ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», [Агроєкологія та пермакультура: продовольча безпека, А26 повоєнне відновлення, нульове забруднення, сталий розвиток](#): підручн. / П. Є. Арданов, Т. В. Герасько, О. С. Дем'янюк та ін.; за ред. П. Є. Арданова. — К.: Талком, 2023.
53. НАТО, Хью Б., Сікорські Е., [Рух у пошуках безпеки: підготовка НАТО до кліматичної міграції](#), 2022.
54. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, [Інструмент інституціональної розбудови Twinning](#), 2021.
55. Національне агентство з питань державної служби, [Інструменти Twinning й ТАІЕХ є механізмом гармонізації Україною національного законодавства із нормами ЄС](#), 2024.
56. Національний інститут стратегічних досліджень, Жаліло Я., Русан В., Жураковська Л., [Стратегії і програми запобігання змінам клімату та їхнє впровадження в українському агросекторі](#), 2024
57. Національний інститут стратегічних досліджень, Русан В. М., Жураковська Л. А., [Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання](#), 2024.
58. Національний інститут стратегічних досліджень, Русан В. М., Жураковська Л. А., [Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік](#), 2025
59. Національний інститут стратегічних досліджень, Русан В., Шевченко А., Жураковська Л., [Біоенергетичний потенціал аграрного сектору і промисловості - джерело енергетичної стійкості України](#), 2022
60. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Могильний О.М., [Аграрний сектор України: сировинна пастка. Монографія](#). Частина II. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2024
61. Національний університет біоресурсів і природокористування України, Ткач Н.М., [Перспективи вирощування нішевих сільськогосподарських культур для малого агробізнесу України](#), 2023
62. Німецько-український агрополітичний діалог (АПД), Гагалюк Т., [Фінансування стійкості і відбудови аграрного сектору України міжнародними фінансовими установами та агенціями розвитку](#), 2024
63. Німецько-український агрополітичний діалог (АПД), Квартюк В., [Опитування сільських підприємств АПД 2023: Короткий звіт](#), 2023
64. Німецько-український агрополітичний діалог (АПД), Шевченко О., [Санітарні та фітосанітарні заходи. Огляд прогресу наближення, плани, виклики та перспективи](#), 2024
65. Організація Об'єднаних Націй, Абдельмаджд Н., Валлас А., Брайант Е., [Війна в Україні: як через два роки проєкт з розмінування дарує надію фермерам](#), 2024
66. Організація Об'єднаних Націй, Михальчук В., Україна: [ФАО оцінює вплив війни на діяльність малих фермерів](#), 2023
67. Офіс ефективного регулювання BRDO, Колектив авторів, [Регулювання внутрішнього виробництва та обігу засобів захисту рослин](#), 2024
68. Представництво Європейського Союзу в Україні, [Європейський Союз та ФАО надають гранти на підтримку агрегаційних моделей у угідництві та овочівництві](#), 2025
69. Представництво Європейського Союзу в Україні, [ФАО та Європейський Союз розпочинають третій грантовий цикл, спрямований на підвищення стійкості українських фермерів](#), 2024
70. Представництво України в Європейському Союзі, [Європейський Зелений Курс](#)

71. ПРООН, Константіно Ф., [Звіт про міжнародні добровільні та обов'язкові вуглецеві ринки з особливим акцентом на механізми, які застосовуються у випадку низьковуглецевого сільського господарства та потенційні можливості для українських розробників](#), 2022
72. Пропозиція, Полевик В., [«Голос фермера»: 77 % українських агровиробників відчувають значний вплив зміни клімату на їхні господарства](#), 2023
73. Рахункова палата, [Зниження ризиків катастроф – заходи з адаптації до зміни клімату](#), 2024
74. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», ДІКСІ ГРУП, [Європейське майбутнє України: довкілля, енергетика та повоєнна відбудова очима громадян](#), 2024
75. Світовий банк, [Можливості залучення приватного сектору до зеленої та стійкої відбудови України: Частина 2, Секторальні оцінки](#), 2023
76. Спільнота дбайливих фермерок та фермерів, Даниляк А., [Сталі агропрактики в Україні. Історії у 2024, допис у фейсбук](#), 2024
77. Суспільне Вінниця, Бондарев В., [Для відновлення родючості ґрунтів Україні знадобиться майже 30 років: оцінка збитків від війни](#), 2024
78. Суспільне Івано-Франківськ, Каразуб І., [Сонячні панелі для полонини. Як карпатські виробники бриндзи сертифікують сир та виграють гранти](#), 2024
79. Урядовий портал, Служба Віце-прем'єр-міністра України, [Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС](#), 2022
80. Український центр європейської політики, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, Колектив авторів, [Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості](#), Київ – 2023
81. Український центр європейської політики, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, Колектив авторів, [Україна та Угода про асоціацію. Моніторинг виконання 2014 – 2022](#), Київ – 2023
82. Федерація роботодавців України, [Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах набуття Україною офіційного статусу кандидата на вступ до ЄС. Переговорна позиція українського бізнесу](#), 2025
83. [Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві](#)
84. Шлапак М., [Вплив сільського господарства на клімат та можливості скорочення викидів парникових газів](#), 2021
85. #ШОТАМ, Конопльова М., [Фермер із Харківщини винайшов унікальний спосіб розмінування полів](#), 2023
86. ЮНІДО, [Діагностика промисловості країни Україна](#), 2023
87. AGGEEK, [Флот дронів в один клік: українські розробники запустили AgTech-платформу, якій немає аналогів у світі](#), 2022
88. Agraveгу, Озтурк І., [Страсті за пестицидами: чим загрожують Україні заборони ЄС](#), 2022
89. AgroPolit.com, [Державну продовольчу службу реформують за прикладом ЄС](#), 2024.
90. AgroPolit.com, [Євросоюз може надати Україні привілейований доступ на свій ринок](#), 2025.
91. AgroPortal, Дідух М., [Крізь терни: чому український фермер не конкурент європейському](#), 2024
92. AgroPortal, Лебідь Л., [У пошуках кліматологів: зелений курс наблизився до українського аграрія](#), 2024
93. AgroPortal, Полевик В., [Якщо не збільшити прибутки, то хоча б заощадити на ресурсах. Як змінюється економіка господарств із технологією No-till](#), 2024
94. AgroPortal, Стрижеус А., [Аграрії відходять від традиційного обробітку ґрунту. Чи стане оранка лише історією?](#), 2024
95. AgroPortal, Цибульська С., [Вода для аграріїв: іригація стає критичним фактором урожайності](#), 2025
96. AgroPortal, Цибульська С., [Сочевія та вертикальний обробіток: як аграрії адаптуються до посушливих умов півдня](#), 2025
97. AgroTimes.ua, Гнип Г., [Тепличники економлять енергію потрійною плівкою](#), 2022.
98. Deutsche Welle, Куницький О., [ЄС повернув мита на яйця і цукор з України](#), 2024
99. EOS Data Analytics, Inc., Черлінка В., [Аналіз ґрунту: методи тестування та тлумачення результатів](#), 2024.
100. EOS Data Analytics, Inc., Черлінка В., [No-Till Технологія: Нульовий обробіток ґрунту](#), 2024
101. Eugroup for Animals, [Благополуччя тварин у світлі імплементації угоди про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС](#), 2021
102. EUUA, [90% українців хочуть, щоб до 2030 року Україна приєдналась до ЄС: опитування](#), 2024
103. EUUA, [Україна виконала 81% зобов'язань за Угодою про асоціацію](#), 2025
104. EY Ukraine, Таранець К., Краснюк О., Зіменко С., [Критерій сталості продукції українського агробізнесу на базі керівних принципів FAO та Таксономії ЄС – драйвер зміцнення позиції на сировинних ринках](#), 2023
105. Forbes, Прасад А., [Польські фермери мітингують у Варшаві проти екологічної політики ЄС та імпорту з України](#), 2024
106. Forbes, Таранець К., Краснюк О., Зіменко С., [Врятувати аграрку. Щоб в український агробізнес ринули інвестори, необхідно створювати національний критерій сталого агровиробництва. Чотири кроки до цього від експертів ЕУ в Україні](#), 2023
107. Goethe-Institut, Логвіна Т., [Війна і зміна клімату. Як адаптуються українські фермери](#)
108. GrowHow.in.ua, Кузьо Н., [Агротуризм і сьогодні: розваги у воєнний час чи острівки спокою, які розвивають громади](#), 2024

109. iFarming, Коротич Ю., [91% фермерів в Україні занепокоєні змінами клімату](#), 2024
110. interfax-Україна, Коваль В., [Український агроекспорт: від стійкості до стратегічного зростання](#), 2025
111. Mind, Омельченко Т., Голова Нацдержслужби: [«Можна безболісно скоротити третину держслужбовців»](#), 2022
112. Organicinfo, [Продажі органічної продукції за 2018-2022: внутрішній ринок](#)
113. RRR4U, [Моніторинг виконання програми МВФ та допомоги ЄС \(березень 2025\)](#), 2025
114. SEEDS, Екодія, [Дорадництво – важлива ланка між фермерами та світовими інноваціями і сталими екопрактиками](#), 2024
115. Seeds and Roots, Душар М., Антонюк Г., [Географічні зазначення в Україні: як реєстрували гуцульську овечу бриндзю](#), 2020
116. SuperAgronom.com, [Відновлювальне \(регенеративне\) землеробство: засади та досвід британських фермерів](#), 2020
117. SuperAgronom.com, Несмачна М., [Експерименти з удобренням, нішеві культури в сівозмінах, диверсифікація бізнесу та інші лайфхаки виживання аграріїв Полісся](#), 2024
118. TNI, Мамонова Н., Бородіна О., Кунс Б., [Українське сільське господарство у военний час: стійкість, реформи та ринки](#), 2023.
119. Ukraine Invest, [Інвестиційні можливості сектору переробки](#), 2024.
120. USAID, Chemonics, [Інфографіка – прояви корупції в земельних відносинах, з якими стикаються сільськогосподарські мікро-, малі та середні підприємства](#), 2022.
121. World Bank Group, [Україна: Підтримка малих фермерів під час війни](#), 2023

Додатки

Додаток 1.

Виконання ЄС плану дій стратегії
«Від ферми до виделки»

Додаток 2.

Виконання ЄС плану дій «Стратегія
біорізноманіття ЄС до 2030 року»

Додаток 3.

Правила щодо обумовленості:
статутні вимоги до управління
(SMR) та стандарти належного
сільськогосподарського та
довкіллевого стану землі (GAEC)

Український центр європейської політики (УЦЄП) – це незалежний аналітичний центр аналізу та вироблення політики, який був заснований у 2015 році.

Наша місія – сприяти проведенню реформ в Україні задля сталого економічного зростання та побудови відкритого суспільства в партнерстві з інституціями на всіх рівнях.

Пріоритетні напрями діяльності:

- підготовка та розповсюдження експертно-аналітичних матеріалів для сприяння євроінтеграційним реформам в Україні;
- популяризація європейських цінностей в українському суспільстві;
- інформування суспільства про можливості і переваги тісної співпраці з ЄС;
- сприяння посиленій економічній, політичній та торгівельній співпраці України з Європейським Союзом;
- інформування міжнародної спільноти про виклики і досягнення в здійсненні Україною реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

© 2025, ГО «Український центр європейської політики»